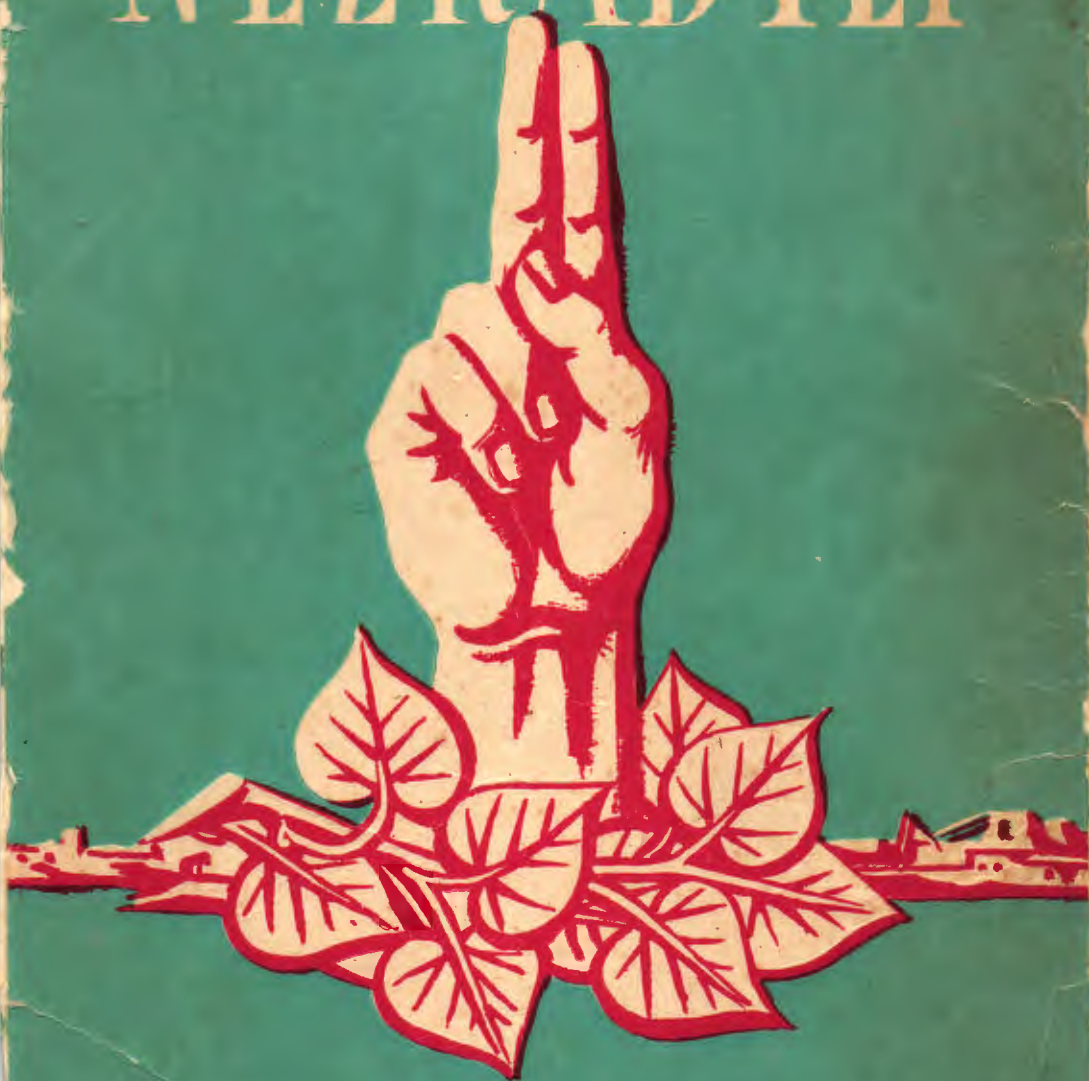

JOSEF V. REJZEK

NEZRADILI

ROVNOST, BRNO

Josef V. Rejzek:

NEZRADILI

(Generační obraz volyňských Čechů).

Román i reportáž, ale hlavně obraz zcela neznámého života Čechů, žijících plných osmdesát let na Volyni v západní Ukrajině. Je to současně první kniha tohoto druhu u nás. Autor je příslušníkem této české větve, na Volyni se narodil, žil a při své redaktorské činnosti měl možnost vniknout do života těchto 45.000 Čechů, začínajícího jejich odchodem z porobené vlasti skoro před sto lety a končícího opět návratem do osvobozené Československé republiky. Tak sám velmi dobře a nejlépe poznal život i historii oné české, domněle pro vlast ztracené národní větve na Volyni. První podněty a prameny o začátcích českého života na Rusi získal z vypravování ještě živých pamětníků oné nejstarší doby, ostatní pohnuté děje pak již prožíval společně se všemi. Prošel jako přímý účastník i bedlivý pozorovatel všemi místními, politickými a státními převraty od první světové války až do vypuzení Němců z tohoto národního ostrova a návratu domů. Za německé okupace na Volyni řídil ilegální protiněmecký časopis Hlasatel, zúčastnil se jako Volyňák v řadách čs. armády v SSSR těžkých bojů u Dukly a posléze se také s celou touto českou větví navrátil do vlasti. Byl proto nejlépe povolán k nakreslení celkového obrazu života volyňských Čechů. Tak vznikla také tato skutečně objektivní, podle pravdy a osobního prožití napsaná kniha. Nezradil je souvislé pásmo záberů, které nás uvádí do všech složek života volyňských Čechů. Na začátku byla to jen divoká panenská, ale tučná půda na Volyni se všemi těžkostmi, kterými bylo třeba projít a probít se při dobývání první skývy chleba. Z neobydlených končin měnila ruka českého sedláka a řemeslníka tvářnost celého kraje. Na místech, kde se dříve proháněl jen vítr a smečky vlků ve skutečných pralesích, jež bylo nutno nejdříve vykácat, vyrůstaly úhledné vesničky, a začínal nový, zdravím kypící život. Je to první průkopnická práce na hospodářském poli všech těch, kteří sem přišli z Čech mezi prvními. Byl to kraj, který se doslova dusil pod všestrannou zaostalostí vládnoucího konservativního režimu. Ale vzornou prací těchto podnikavých a plných Čechů stává se Volyní rychle bohatou, úrodnou obilnicí tehdejšího zanedbaného carského Ruska. Kniha zobrazuje život volyňských Čechů po stránce hospodářské, sociální, kulturní a politické jak za carského Ruska tak za Polska a znovu za doby, kdy byla Volyní připojena k SSSR a ovšem také za doby ještě nedávné německé okupace a to vše prostě, jak tudy šel život lidí i státních svrchovaností s celým střídáním všech velkých životních kontrastů úspěchů a ne-

zdarů, radostí i utrpení, bídy i bláhobytu. Jednou je tu Volyňák zpodobněný jako plný ale přece pasivní sedlák a zase rváč s přírodou, jinde jako odhodlaný voják na frontě s puškou v ruce. Bojuje s přírodou i panujícími režimy, válčí na poli kultury, krvácí na skutečných bojištích. Odhaluje se tu v charakterech i činech mnoho krásného, světlého, ale nejsou zaměřovány ani stinné stránky, chyby, prohřešky a nedostatky. Nemohlo být zapomenuto na typického volyňského sedláka-děiče, stejně jako na mamonáfe, vysávajícího vlastní příslušníky. Ale česká Volyní znala mezi propastmi děsu a násilí i pohodu dobrého, blahobytného života s roz dováděnými volyňskými posviceními. Neměně zajímavý byl život společenský, ať již v různých kulturních, hospodářských nebo jen školních organizacích s celou řadou svérázných zvyků od vlastní odloučených volyňských Čechů. Neměl jsem dosud v české literatuře knihu, která by zobrazovala život tohoto národního ostrova v cizím moři, která by říkala něco neznámého, nového a dost přesného o anabasi z Volyně až k Dukle. To je v této knize jedina z nejzávažnějších kapitol, v níž jsou líčeny očitým svědkem těžké útoky na německá opevnění u Dukly, kde se setkáváme s živými i mrtvými hrdiny Volyně. Ale co je třeba zdůraznit čtenáři: kniha Nezradil je psána úmyslně běžnou mluvou průměrného Volyňáka; to proto, že je to doslova bible dějin osmdesátiletého života našich volyňských krajanů, jejich první historie. Tak také této knize Volynští nejlépe porozumí. Ale i pro českého čtenáře je na některých místech po jazykové i stylistické stránce poučná a zajímavá: je psána čestnou, kterou si naši krajané zachovali po 80 letech odloučení v cizině. Je to tedy po každé stránce nový, zajímavý a nefalšovaný obraz toho, jak odešla, v cizině bojovala, rostla a posléze krví očištěna se vrátila naše národní větev, o jejímž životě na ruském východě měli jsme až dosud jen velmi zmatené vědomosti. Tak nám J. V. Rejzek postavil volyňské Čechy do pravého světla na zasloužené místo bez jakýchkoli falešných příkras a literárního pozlátka. Není to jen kniha minulosti a dneška. Bude nepochybně trvalým poučením a dobrým příkladem pro mladší a příští volyňskou generaci jako připomínka svízelných, tvrdých dob jejich dědů, otců a matek, prvních kolektivních pionýrů v cizině. Autor zvýšil historický význam své knihy a dějinný charakter účastí Volyňských na osvobození vlasti připojením přesného seznamu těch největších hrdinů Volyně — těch, kteří padli za druhé osvobození Československé republiky, za dobrý dnešek a lepší zítřek svých bratří po osmdesátiletých opět sloučených s kmenem národa.

Stran 160 a 8 stran obrázkové přílohy.

CENA BROŽ. 99 Kčs.

JOSEF V. REJZEK · NEZRADILI

JOSEF V. REJZEK

NEZRADILI

Generační obraz volyňských Čechů

NAKLADATELSTVÍ ROVNOST, BRNO

**Volyňským hrdinům,
kteří nedošli**

ÚVOD

Než začnete číst tuto knihu, chtěl bych říci několik slov o tom, proč a jak vznikla a kdo jsou malí a velcí hrdinové, o nichž se v ní píše.

Je to prostý úkol, seznámit alespoň částečně československou veřejnost s životem lidí, kteří po osmdesátiletém pobytu za hranicemi krásné české země přece se neodrodili, svou vlast nehradili, a když přišly nejhorší chvíle, dovedli tuto vlast hrdinně bránit i s puškou v ruce. Chci tu krátce povědět, jakými byli a jakými podnes zůstali Češi, žijící po 80 roků na Volyni v západní Ukrajině. Je sice zjištěnou skutečností, že za první republiky se v Čechách našli skuteční příznivci této zajímavé české větve, kteří občas na Volyň zavítali, ale přece jen se toho o Volyňácích v republice tak neuvěřitelně málo vědělo. A to nepřicházeli na Volyň jenom ti, kteří se zajímali převážně o menšinový život volyňských Čechů. Přijížděli sem z Čech i velkoobchodníci chmelem, které lákala výborná jakost chmele, jež na Volyni ve velkém pěstovali čeští zemědělci. Přicházeli sem rovněž z Čech mnozí zástupci továren na výrobu hospodářských strojů, následkem čehož také volyňští zemědělci užívali výhradně strojů vyrobených v Československu. A přesto o volyňských Čechích věděl jenom úzký kruh lidí. To nejlépe poznali právě sami volyňští krajané, když se proubojovali s naší slavnou československou armádou z SSSR do vlasti. Procházeli tehdy jako vojáci Moravou a různými kraji Čech. Při tom se na každém kroku opakovaly následující otázky a odpovědi:

„Kdo jste a odkud přicházíte?“

„Z Volyně.“

„Ach tak, vy jste tedy ze Zvoleně?!“

„No, to ne — u nás se to jmenuje Volyň.“

„I to jsem tomu dal, vidíte, teprve teď si připomínám — Volyň, to je přece u nás v jižních Čechách! Však mě to mohlo hned napadnout, když tak pěkně mluvíte česky.“

„Tak vidíte, a přece jsme zase tam, kde jsme začali — ta naše Volyň to je totiž kraj, jinak bývalá gubernie, která leží v západní Ukrajině, jež je nyní součástí Sovětského svazu.“

Po takovéto debatě bylo skoro pravidelně vidět překvapením protáhlý obličej tazatelův. Pak následovalo další moře otázek a vysvětlování, až se z nového příchozího nakonec vyklubal skutečně pravý volyňský Čech — z Ukrajiny. A tak to šlo napořád, od vesnice ke vsi a od města k městu. Stávalo se pak, že mnohý volyňský voják znal v Československu — třeba jen z pouhého vyprávění nebo z literatury — celé kraje s vesnicemi, městy i s jejich příslušnou historií, kdežto sám byl vítajícimu obyvatelstvu ve vlasti záhadným cizincem.

Třebaže moje kniha je psána v přítomné době, odhaluje čtenáři každou svou větou různé články života několika generací volyňských Čechů, kteří zde žijí kolem osmdesáti let. Strídají se v ní radost se žalostí, úspěchy s nezdary a zklamáními, nadšení se skleslostí. A nade vším mocně vévodí tvrdý život, kterým je cizina přivítala. Z toho všeho vyrostl dnešní typ volyňského Čecha.

Tato knížka také není ani kronikou ani literárním dílem, je to prostě malý soubor záběrů ze života těch, kteří třeba početně slabí, vzdálení od své vlasti, neutronuli v dravém proudu lidského zápolení a politických změn a zůstali vždy a především dobrými Čechy.

Poznat život a duši oněch 45.000 volyňských Čechů — to je posláním tohoto malého, skromného díla.

Autor.

NA VOLYŇSKÉ GUBERNII

Pila naposledy hluše zasyčela, vyplivla poslední dávku načervenalých pilin a mohutný obr se zachvěl. Dole se ozval podivný praskot, pak zahučelo v rozložené koruně a vzápětí se lesem rozlehla s lomoživým praskotem dunivá rána.

„Tohle byl snad ten největší, víc takových dubů jsem tu nikde neviděl,“ řekl Čermák, statný, zavalitý, osmahlý muž. Opřel pilu o mrtvě ležící kmen, setřel tvrdou dlaní pot s čela, pak vyňal z kapsy měchuřinu a jal se kouřit.

Žena, jež ještě před chvílí klečela a s napětím všech sil se snažila dotáhnout poslední řez, stála nyní tiše vedle kmene. Ňadra se jí silně a rychle zvedala a do údů se vkrádala neúprosná malátnost. Na mužova slova nic neřekla, jenom se kolem dokola široce rozhlédla. Čermák se také v tu chvíli jen jako namátkou na ni zadíval, neviděl však v jejím pohledu žádnou výčitku. Ona také skutečně něčeho podobného byla daleka, avšak... To „avšak“, to právě bylo to, co říkaly její oči, o čem jí přesvědčovala skutečnost: dnes takových velikánů-dubů padlo již pět a nad každým tímto přemoženým obrem Čermák, aniž si to uvědomoval, pronesl vždy jakoby pohřební řeč: „Tohle byl snad ten největší...“ Tím „avšak“ pak byly také její do krajnosti vyčerpané údy.

V tu chvíli si uvědomila, že se jí dělají před očima černá kola. Usedla opatrně na svěží peň. Byl dosud teplý a voněl příjemně dubinou. Ale skoro vzápětí sebou jakoby v rozpomenutí trhla a její svaly jako na jediný povel se opět vzpružily. Vedle na mechu v peřince se probudil malý Jeníček a hlásil se už také k svačině. Jeho hlasová stupnice to snad ještě nedotáhla ani k druhé oktávě, a již růžovými prstíky svíral pevný, štědrý prs matčin. Sehnula se k němu, aby jej políbila na kvetoucí tvářičku. Jeníček něco zakňoural, jako by byl proti

tomu, ale hned zase tiše se vši horlivostí pokračoval v započatém díle.

Čermák zatím již osekával silné větve a odhazoval je vedle na hromadu. Chvillemi se zadíval na ženu, ale jenom na zlomek vteřiny a jako náhodou, neboť jeho myšlenky právě teď se honily někde jinde. Počítal — napřesrok, když se mu letos podaří skácet tam ty duby, které si ještě poznamenal, a když vykope všechny pařezy, to potom bude mít už celé dvě desíatiny orné půdy — pěkné, černé, panenské půdy! — Spokojenost se mu rozlila po tváři a v nitru pocítil blahodárný příliv hřejivé nálady. Sekyra se hned nato počala míhati rychleji a její dopady se staly pádnějšími.

Navečer, když kmeny už byly rozdělaný a větve urovnány, šli unavení manželé domů. Cestou ještě jenom Čermák zaskočil ke kováři. Ten byl sice mnohem mladší, oba však pocházeli z jedné vesnice kdesi od Jičina. Tak mezi sousedy vzklíčilo opravdové přátelství. Kromě Čermáka a kováře tu žije ještě dalších třináct rodin. Všichni se sem dostali před dvěma roky z Čech. Tady si tenkrát vyhlédli rozsáhlou mýtinu v lesním údolí a započali nový život, život z nejprostších začátků. — Tak byla založena česká víska Moskovština a podobným způsobem vznikly desítky jiných českých obcí v bývalé carské volyňské gubernii. — Ty perné, tvrdé začátky!... Půdu sice koupili poměrně levně, avšak život tady začínal každý z toho nejmenšího a nejprimitivnějším způsobem: dláto, sekyra, motyka, pluh — to bylo veškeré hospodářské nářadí. Pak přišlo kácení lesa a příprava půdy pro orbu. Takový život volal po práci silných, dovedných lidských rukou! Vždyť v těchto místech nikdy nikoho nebylo! Sem zabloudili časem pouze hladoví vlci nebo jiná divoká zvěř. Tady byl široko daleko les, les a zase les. A ten jako by tu čekal na Čechy. Co potu, co vytrvalosti a sebezapření musili tito lidé vynaložit, než se tu ukázal sebenepatrnější paprsek štěstí a skromná odměna za vykonanou práci. Ale ti lidé, kteří sem přišli, ti byli na práci připraveni, ti se ničeho nezalekli a vytrvali. Na to je připravil tvrdý život v jejich ujařmené vlasti, kde prošli tvrdou habsburskou školou násilí, ponížení a všestranného útlaku. A to zocelilo jejich paže i duše a přivedlo je k vítězství nad macešským osudem.

Čermák zanechal u kováře Záhory sekyru k zostření a za malou chvíli, ještě než se setmělo, byl doma. Kovář bušil na

kovadlině jako obvykle do pozdní noci. Jeho soused Čermák již dávno vyspával. Konečně u kovářny bouchly dveře a octl se na nich těžký zámek. Potom Záhora vešel do chalupy, povečeřel při světle čoudící louče a když měl jít spát, cosi mu nedalo a vyšel ven. Zdálo se mu, jako by venku zavrčel pes. Postál chvíli na zápraží. Pojednou ucítil silný zápach dýmu. Že by v kovárně něco doutnalo? Vždyť přece, když odcházel, oheň na výhni zalil tak, že nezůstala ani jiskřička — pomyslel si. Najednou u Čermáků zavyl pes. Kovář se rychle podíval v tu stranu. Na okamžik ztrnul leknutím, neboť ve tmě zahlédl, jak se od Čermáků plíží směrem k lesu nějaká přihrbená postava. V témže okamžiku vyskočil u Čermáků ze stohu za chalupou plamének. Zablikal zavanutím větru silněji, ale to už tu byl několik dlouhými skoky kovář Záhora a celou tíhou svého mohutného těla se vrhl na oheň. Bylo právě na čase, neboť plamen sílil každou vteřinou.

Kováře obklopila hustá tma. Chvíli postál a naslouchal. Někde zapraskala v lese suchá větev. Pak zavládlo veliké ticho. Na okamžik nevěděl, co si o tom všem myslet nebo co dále podniknout. Věděl jenom tolik, že svému sousedovi, který pro jinou práci ještě nebyl s mlácením hotov, zachránil stoh žita a pšenice. Byla to veškerá letošní úroda Čermákova. Pak opatrně souseda vzbudil a všechno mu řekl.

„Co tohle znamená? Kdo to jen mohl být?“ vypravil konečně ze sebe vyděšený Čermák.

„Víš, co si myslím?“ řekl Záhora za chvíli tlumeně a pomalu, jako by každé slovo bral na lékárnické vážky. „Myslím si, že to nemohl udělat nikdo jiný, než někdo tam z těch baráků za lesem, někdo z těch domorodců — Ukrajinců.“

„A komu z nich jsem co zlého udělal? Vždyť jsem dosud sotva s některým promluvil, co tedy chtějí?“ rozhorloval se Čermák.

„Inu, to je tak, ty se na to díváš z téhle a oni zase z jiné stránky. Oni tě ani nemusí osobně znát, ani jsi nikomu z nich nemusil bezprostředně ublížit. My, každý z nás Čechů, jsme jim prostě ublížili již tím, že jsme se sem nastěhovali a koupili tady několik desjatín tohoto lesa. Nedávno se mnou hovořil Franta Loukotů — víš, on má pole hned v jejich sousedství a věčně má s nimi nějaké nepříjemnosti. Tak mi povídá, že na nás Čechy mají hrozný vztek především za to, že jsme za ty lesy a pole, co tady máme, platili, a že kdybychom se jim

sem nenastěhovali z té prokleté „Maďarie“, jak oni tomu říkají, tak by jim to prý batuška car dal jednou všechno zdarma. Takhle prý budou jejich pozemky buď omezeny, anebo budou prý musit půdu zrovna tak platit jako my. Zkrátka, že jim lezeme do zelí. Myslím také, že sis už dobře všiml toho jejich hospodaření a tak se potom nemusíš divit. Podívej takový Stepan nebo Ivan seje na jednom lánu různé obilí tak dlouho, dokud mu tam něco vyroste, třeba jen po kotníky. No, a potom, když už chudák vyždímané políčko řekne: »Tak, chlape, teď už dost!«, prostě se Stepan se svou osevní plochou přestěhuje o kus dále, kde sil třeba před dvaceti lety některý jeho předek. Zúhořená půda mu tam zas na nějaký čas otevře svou štedrou ruku. Vždyť ti chlapi nemají nejmenšího ponětí o nějakém hnojení půdy! V tomhle je tedy celý ten háček a já se opravdu bojím, že se tu s nimi nebudeme moci nijak po dobrém dohodnout...“

To, co právě vypravoval kovář, slyšel už dříve Čermák jinde a také se o mnohém přesvědčil na vlastní oči. Dnes to však znovu poslouchal s veškerou pozorností jako nějakou novinku, aby mu ani jedno slovíčko neuklouzlo. Potom sám navazoval na sousedovy vývody:

„A právě proto je teď na nás, abychom je ve všem poučili, abychom je přesvědčili dobrými příklady skutečného hospodaření, abychom jim všechno důkladně vysvětlili. Musíme je přivést k tomu, že taková dobře obdělávaná naše desjatina vydá třeba za pět jejich desjatin, jež obdělávají svým předpotopním způsobem. Tak docílíme, že tu bude půdy nadbytek a mimo to si u Ukrajinců získáme přízeň a vděk za naši upřímnou pomoc. A poradit jim, otevřít jim oči je naší povinností, jsou to přece jen lidé téže krve jako my — jsou to Slované! Tím, že zůstali snad o celé století pozadu se svou kulturou, za to oni snad ani nemohou, tím je spíše vinen vládnoucí konservativní carský režim, který v každém krůčku vpřed vidí hned revoluční snahy.“

„To je všechno pěkné,“ vpadl hned nato kovář Záhora, „ale pomoz pámbu a všichni svatí andělé těm, kteří to s nimi zkusí, aby jim něco natloukli do palic! Ti lidé prostě o žádnou radu nestojí a nedají si od nás něco namluvit, protože k nám chovají nedůvěru. V jejich očích jsme cizinci a od těch oni nikdy nečekají skutečné pomoci.“

„Tak to nemyslím, Záhoro, nejde tu o nějaké namlouvání

nebo snad o nějaké zemědělské přednášky, jak by měli na svých pozemcích pracovat a tak dále. Zde je nutno přesvědčit je na hmatatelných příkladech. Jen si připomeň jejich známé pořekadlo: »Když neohmatá, neuvěří.«

„Jo, člověče,“ rozhorloval se dále kovář, „to je tedy neznáš. Ti chlapi nejen že nechťejí od nás nic slyšet, ale také nic vidět. Tamhle ať ti to poví Franta Loukotů. Toho už jistě dobře znáš, jaký to je dříc — ten by na tom svým poli každou tu hroudu rozmačkával rukama a každěj keříček obilí okopával motyčkou, jako zahradník zeleninu. Stalo se jen náhodou, že jednoho dne začal orat pod setí Franta a hned vedle, přes méz, jeho soused Feďko. Jenže Franta oral naším českým pluhem a Feďko tou jejich zpropadenou „sochou“. Franta přeorával a zaorával hnůj, Feďko to ale bral z jedné vody načisto, naorával pod setí strniště. Pak také jednoho dne zaseli pšenici. Franta své políčko rozbranoval branami, že bys tam nenašel hruďičku třeba jen jako lískový ořech. A Feďko to přetáhl chomáčem trní, několikrát si odplívl a vyrazil ze sebe šťavnatou nadávku, když bosou nohou zaklopejt o hroudu. Franta říkal, že těch hrud tam Feďko měl, jako by se mu sešly všechny hroudy z celé carské Rusi. No a to víš, podle toho taky vypadala úroda. Na podzim Frantova pšenice byla již dávno venku a hustá jako kožich a Feďkova pořád nic, protože se nemohla dostat na světlo světa z toho moře hrud. A to se Frantovi hned vymstilo: Feďko překvapením div nezkameněl, když to zpozoroval, a hned už druhý den celé ukrajinské »selo« vědělo, že ten Čech čaruje! A tomu, kdo čaruje, v kom »sedí nečistá síla«, tomu je třeba se pomstít, potrestat ho. A tak jednoho rána, když byl Franta na obvyklé obhlídce svých polí, div si vlasý nerval nad tím, co uviděl: jeho vlastní pšenice úplně sešlapána a spasena. Té noci snad celá vesnice vyhnala na jeho pšenici své koně. Franta zoufal, ale předčasně, protože následující rok pšenice zrovna jako s uděláním tak narostla, že klasy dosahovaly až jeho výšky. A to už bylo v očích Ukrajinců moc! A tak Franta Loukotů je do dneška pro svého souseda ztracen. Feďko se mu na hoňy vyhýbá a ani na pozdrav neodpoví. Inu, jak by ne — čaroděj, černo-kněžník!“

„No a teď už jen schází,“ najednou vpadl Čermák úplně přesvědčivým tónem, aby se Franta vynasnažil to čarodějství vyhnat nějak Feďkovi z hlavy. Je třeba Feďkovi vysvětlit, aby

poznal, v čem tkví všechno to kouzelnictví zemědělské práce.“ Kovář Záhora se snažil ještě několika slovy obhájit své názory, ale v duchu si už pomalu říkal, že snad přece jen má pravdu Čermák. A tak se po chvíli sousedé rozházeli každý ke své chalupě s myšlenkou, že to přece jen nad domorodci nějak vyhrají. Nejsou tak špatní, zkazily je jen poměry a výchova.

Čermák usnul až k ránu.

*

Byl podzim 1883. Blížila se doba setí. Jednoho dne přišel znenadání k Čermákovi Franta Loukotů a bez jakéhokoliv úvodu mu řekl:

„Tak se pojď přesvědčit, ty nevěřící Tomáši, ať uvidíš na vlastní oči, co ten můj zatracenej souseď zas vyvádí.“

„To jako ten Feďko... No tak copak se vlastně stalo?“ klidně vyzvídal Čermák. Franta však byl tentokrát skoupý na nějaké vysvětlování, třebaže to jinak nebylo jeho zvykem. Krátce a rozhodně řekl: „Nic ti tu nebudu vykládat, pojď a uvidíš ten blázinec sám.“

Šli rovnou k Feďkově chalupě. Feďko, jehož »povůlyčnu« (přezdívkou) jmenovali domorodci nejčastěji Perebenda, byl v této velké ukrajinské obci jakýmsi předákem a poradcem. K němu přicházeli vesničané v celých procesích, aby uslyšeli, co na to neb ono Perebenda řekne. A také jej poslouchali. Stačilo, aby řekl: tohle a takhle se to udělá, a vše bylo podle jeho rady na puntík vykonáno. Jeho slovo bylo jim zákonem. Byla to dobrovolná, avšak nesmlouvavá poslušnost. To všechno o Feďkovi také již věděl i Čermák. Proto se rozhodl, že právě u něho bude nutno zatukat.

Perebenda byl nejbohatším sedlákem v selu. Jeho osevní pozemky, kromě lesů, odhadovali přibližně na padesát desjatín. Z toho však sotva polovina byla oseta, ostatní leželo ladem, zarůstalo bodláčím a jiným plevelem. Na této úhořící ploše na jaře, v létě a hluboko do podzimu se pásli dobytek a někdy také koně.

Ještě než došli, všiml si Čermák, že u Perebendi na dvoře je nějak živo. Asi deset chlapů se tu hemžilo, zřejmě zaměstnaných nějakou důležitou, spěšnou prací. Pak uviděl, jak na střeše jedné z rozsáhlých budov, obehnané proutěnými zdi,

sedí několik lidí a otrhává slaměné došky, které shazuje dolů. Dole je pak rovná dál od stavení do hranice.

„Tak co říkáš tomuhle řádění?“ optal se najednou Franta, ukazuje rukou směrem tam, kde se tak horečně pracovalo.

„No, prozatím tu nevidím nic zvláštního. Naopak, co na tom, že se Feďko dává do téhle bouračky. Beztoho chce na místě staré barabizny postavit něco kloudnějšího. Třeba to odkoukal na našich stavbách a chce také sám něco podobného stavět.“

„Ale co tě napadá!“ To se už Franta nezdržel a jako by mu to působilo největší požitek, spustil stavidla své výmluvnosti.

„Tak se podívej, Feďko sice ten chlív bourá, ale postaví ho znovu o kus dál a zase to bude táž stará barabizna, Vsadím se, že na ní nenajdeš ani jednu novou lat. On ji prostě přestavuje na jiné místo.“ Franta se na chvíli odmlčel, jako by chtěl v sousedovi vybičovat největší zvědavost. Však ten se také již udiveně ptal:

„Tak proč to tedy přesejpává, vždyť to pak ani nedá dohromady...“

„Taky to říkám, ale považ, ten chytrák přestavuje chlív jen proto, aby z něho nemusel vyhazovat hnůj — má ho tam dobře za několik let. A dobytek již v poslední době chodil do chléva jako na půdu a hřbety se dotýkal trámů. Nedávno mně udělal celou přednášku o tom, jak my Češi jsme nepraktičtí a jak si s ničím nevíme rady a co prý zbytečné práce u nás vidí. Je prý úplně samozřejmé, že přestavuje chlív. Přitom se stavěl tak tajemně a důležitě, jako by mi prozrazoval bůhvíjaký vynález, když se mne snažil přesvědčit, že je desetkrát lehčí a rychlejší přestavět chlív, než takovou haldu hnoje z něho vykydat.“

Mezitím došli k bouračce. Pozdravili, ale na pozdrav se ozvalo jen nesrozumitelné zabručení jednoho z pracujících. Pak si jich nikdo víc nevšimal, i když na chvíli stanuli před vchodem do chléva. Čermák překvapením spráskl ruce nad ohromným stohem hnoje uvnitř.

„Kde je hospodář Perebenda?“ zeptal se Čermák.

„V chatě,“ zavřel opět někdo bez bližšího vysvětlení. Šli tedy za Feďkou do obytného stavení, které se zvenčí svým vzhledem nijak nelišilo od chléva, který právě bourali. Když vcházeli do síně, Čermák, který byl o celou hlavu vyšší než Franta, se musil v půli těla sehnout takřka do pravého úhlu, aby nenarazil čelem o veřeje dveří. V síni je přivítalo sebe-

vědomé, výhružné chrochtání velké, vyhublé prasnice, která tu byla v koutě ubytována s houfem prasečích novorozeňátek. Pak vešli do světnice. Perebenda právě vstával od hliněné misky a ve spěchu ještě olizoval velkou dřevěnou lžící. Právě ve chvíli, kdy Čermák se sousedem pozdravili, jako na zavo-lanou vyskočila kdesi s pryčny (tam společně spávala celá po-žehnaná Perebendova rodina) slepice, zaplácala okázale kříd-ly, až se ve světnici zvedlo mračno prachu, smetí a kouře, a spustila své nekonečné »kokokodák!«. To snad, aby se přícho-zím pochlubila, že dnes tak záhy snesla vajíčko. Feďko si ani v nejmenším nepovšiml netaktního společenského chování dá-my slepičího plemene, jen vyběhl příchozí, aby jej následovali na nádvoří. Nemá prý nyní čas na nějaké posezení. Čermák mu za to v duchu blahorečil, protože ve světnici mimo slepičí řádění nesnesitelně páchlo kyselinou, stuchlinou a boží vědí, čím ještě.

„Tak s čím přicházíte, holoubkové?“ začal hned Feďko.

Čermák měl hotový celý plán a proto hned odpověděl: „Jde-me se vás zeptat, co budete dělat s tou hromadou hnoje, až chlév přenesete na druhé místo.“

Feďko se na oba nedůvěřivě zadíval, ale když shledal, že příchozí to myslí vážně, skoro až zaričel jak se rozesmál: „Vždyť to říkám — jste vy, Češi, tupci! Co bych s tím hnojem dělal? Toť se ví, že se s ním nebudu dít jako vy. Až pro-schne, zapálím ho a hotovo. Hnůj shoří, zůstane jen kupa popela a tu za několik dnů vítr roznese, že po ní nenajdeš ani stopy.“ A už se chtěl honem vzdálit. Čermák ho však okamžitě zadržel novou otázkou:

„A to u vás všichni Ukrajinci tak odklízejí hnůj?“

„Jací Ukrajinci?“ nechápavě se otázel Feďko a zahleděl se tázavě na Čermáka.

„No, myslím vy všichni — řekněme všichni občané ve vašem sele, Harasim, Fedoruk, Konoval, Terešenko a ostatní. Vy všichni jste přece ukrajinské národnosti, jste tedy Ukra-jinci...“ Čermák ještě nedokončil, když se Feďko se vši ráz-ností začal hájit a skoro i durdit:

„Cože my jsme?! My že jsme Ukrajinci?! Jak jste na to hned přišel? Co si vy Češi všechno o nás ještě nevymyslíte?! Jací my jsme Ukrajinci?! Žádní Ukrajinci — jsme muzici a hotovo!“

„No tak tedy muzici, jak chcete, já vás o tom přesvědčovat

nebudu," chlácholivě začal opět Čermák, protože viděl, že by tohle thema nikam alespoň prozatím nevedlo a nechtěl si hned napoprvé Feďku rozhněvat. „Myslím tedy, jestli všichni vaši muži nakládají s hnojem zrovna tak, jako vy...“

„To bych řekl, zrovna tak... se ví, že k vám se nepůjdou radit, nebudou se od vás učit. Někde snad ještě ti zaostali v nejhorsším případě vyvezou hnůj do rokle, ale to se teď už málo kde stává.“

Mezitím Čermák pozoroval, jak se ve střeše, na níž vytrvale pracovalo několik mužů, otvor každou chvíli očividně rozšiřuje. Nad těmito vrchními »staviteli« se vznášely kotouče páry, vycházející z hnoje, a houfy komárů a much se tu jen rojily. Snažil se proto, aby co nejdříve této zbytečné práci zabránil.

„Tak tedy, Feďko, když je to takové, my — já a tuhle soused jsme vám přišli říci, abyste ten chlév neboural, že ten hnůj vyvezeme sami a chlév může stát na místě dál.“

„Jak to? Děláte si ze mne blázný?!“ spustil velmi nedůvěřivě Feďko. „Nebo myslíte, že mám na rozhazování, abych vám dával vydělávat?“ Myslel asi, že by Čechové za tu práci příliš mnoho žádali.

„To ne, Feďko. Všechno uděláme zdarma. Ještě dnes začneme a do dvou, tři dnů bude hnůj venku.“ — Franta sebou začal netrpělivě vrtět a v duchu už žehnal sousedovi za jeho nápad. Vždyť on tolik potřebuje hnůj a sám by k něčemu podobnému nepřemluvil Feďka, který v něm pořád viděl jen čaroděje a černokněžníka!

Čermákovi dalo ještě mnoho práce, než přivedl Feďku k tomu, aby uvěřil, že to s ním myslí doopravdy a upřímně. Konečně bourání bylo zastaveno. Chlapi se rozešli.

Ještě téhož dne odpoledne přijeli ti z »Maďárie« — pět chlapů s třemi vozy a dvěma páry koní. A tak práce začala. Tři muži kydali hnůj z chléva a nakládali, ostatní dva pak vozili naložený hnůj na pole, sousedící s Feďkovým pozemkem. A Feďko jen chodil po dvoře a uškliboval se radostí a škodolibostí. Chvillemi se bál, aby to ty zpropadené Čechy neomrzelo a aby se mu ze dvora nerozutekli. Jeho obavy však byly zbytečné, neboť skutečně jak Čermák předpokládal, byl hnůj ve třech dnech úplně vyvezen. Čeho se však ještě Feďko dočkal! Když byla práce dokončena, Čermák si ho zavolal, plácl mu přátelsky na rameno a vesele řekl:

„Tak se podívejte, jak to všechno dobře dopadlo. My máme

hnůj a vám zase zůstal stát chlév. A to se stalo jen proto, že jsme se konečně domluvili, dohodli bez hádky, jako praví dobří sousedé a přátelé. Nu a teď jsem pro to, aby ten začátek našeho přátelství a spolupráce byl nějak oslaven.“ Přitom vytáhl z brašny láhev silné ruské kořalky, chléb a pořádný špalek slaniny.

Perebenda překvapením ani nevěděl, jak se dostal na trávník pod starou břizu blízko chléva do středu těch zatracených Čechů. Vzpamatoval se, až když vyprázdnil pořádnou »čáru«. A ani potom mnoho nemluvil, jen pil a jedl, jako by se obával nějakým slovem prozradit těm Čechům, jak na ně »vyzrál«.

V následujících dnech letělo celým ukrajinským selem jako po drátě to, co řekl on, Perebenda, svým sousedům:

„Ti chlapi Češi se skutečně zbláznili! Tak si pomyslete — vyházeli mi všechny hnůj, vyvezli, zasvinili jím celé lány svých polí a ještě na to postavili »mohoryč«. Vodky teklo jako vody. Potom ještě nakonec poděkovali.“ — Od té doby také přestaly bouračky a k Čechům se skoro každý den táhla celá procesí s prosbou o vyčištění chlévů. Tak to potrvало do konce roku a také ještě na druhý rok.

*

Druhý rok táhly celé zástupy lidí z ukrajinského sela proto, aby si obhlédly úrodu na polích, které si Češi ještě minulého roku tak nelidsky »zaneřádili«. A všichni žasli nad nevídanou úrodou, zvláště když ji shledali stejně bohatou na všech lánech, které právě byly pohnojeny.

„Že by všichni Češi byli černokněžníky?“ uvažoval pojednou sám Fedko Perebenda. A od té doby, co začal o tom přemýšlet, hlodala ho zvědavost tak silně, že začal hlídat v pravém slova smyslu každý pohyb svého souseda Loukoty. Jednou — bylo to na jaře — Franta právě oral pod jarní setí, když znenadání se k němu ostýchavě přiblížil Fedko. Také oral nedaleko, ale toho jara nechtěla socha do země za celý svět. Fedko byl celý utrmácený. Pustil koně pást a sám se šel podívat, jak oře ten čertův Čech. Dnes už pozdravil a dal si také nasypat z Frantovy měchuřiny tabák.

„Nu, jak se oře?“ začal Fedko, když do sebe vtáhl několik kotoučů cigaretového dýmu.

„Inu jak, není to špatný, jistě se nenadru jako vy s tou vaší hříšnou sochou. Na vašem místě dávno bych ji rozsekal a

spálil v kamnech. Sousedě, jen se nebojte a zkuste to na chvíli s mým pluhem.“

Fedko se na něj ještě jednou dlouze a trochu nedůvěřivě zadíval, jako by ještě naposledy zpytoval tu »nečistou českou duši«, pak se pokřižoval velkým pravoslavným křížem a opatrně se chopil klečí. Franta vzal do rukou bič a opratě. Protáhli první brázdu společně. Fedko zprvu v duchu poněkud zapochyboval o své dovednosti a také se mu kleč několikrát nápadně zachvěla v rukou samou nesmělostí. Pak si ale dodal odvahy a konečně si musil v duchu přiznat, že to není ani žádné zvláštní umění orat českým pluhem. Dokonce v porovnání s jeho sochou uznal, že takovéhle orání je pravým požitkem. Vždyť se vlastně člověku zdá, že se drží klečí jen proto, aby se mu lehčeji chodilo v brázdě. A jaká to je brázda, rovná, jako když mrskne provazem! A jak je země nakypřená, jako když ji nadýchá. Fedkovi se zdálo, že znad země začne každou chvíli mluvit. Když prošli ještě jednu brázdu, Franta hodil sousedovi opratě na kleč, vtiskl mu do ruky bič a svěřil mu další dvě, aby je protáhl sám. A šlo to bezvadně. Když Fedko dojel, ani se mu od klečí nechtělo. Konečně pak ze sebe ostýchavě vypravil:

„Sousedě, víte, chtěl jsem říci, kdybych tak...“ a další slova mu nějak uvázla v hrdle.

„Kdybych vám tak půjčil tenhle pluh, snad chcete říci,“ dokončil za něj Franta.

„To, to jsem chtěl říci,“ dodal si Fedko odvahy.

A tak ještě toho odpoledne dal Fedko výpověď dřevěné soše a do jeho lánů se po prvé zaryl český pluh, pluh Čecha-černo-kněžníka. A co více: v následujících dnech se dal Perebenda přemluvit Frantou i k tomu, že zkusil pohnojit kus pole. Dělal to sice nerad, ale udělal to už kvůli tomu, aby si souseda nepohněval a mohl si od něho vypůjčovat ten zázračný železný pluh alespoň do té doby, než si jej bude moci obstarat sám.

Čermák měl skutečně pravdu. Železný pluh a pohnojená Fedkova lícha více dokázaly než nejodbornější zemědělské přednášky, jaké kdy přišly na světlo světa. Napřesrok už měl Perebenda svůj vlastní železný pluh. Udělal mu jej kovář Záhora. A dělal rád potom i dalším Ukrajincům jak pluhy, tak brány i různé jiné hospodářské náradí. Měl radost z toho, že svou prací také přispívá k prolomení hráze, která dělila Čechy od místních Ukrajinců.

Ještě toho roku na jaře a zvláště potom přede žněmi Feďkova pohnojená lícha se stala pro celé ukrajinské okolí hoto-
vým poutním místem. Kdekdo se sem zdaleka přicházel po-
dívat jako na nějaký zázrak. A byl to skutečně zázrak —
zázrak přírody! Na dlouhé líše se vlnilo moře zlatých pše-
ničných klasů. Náš sedlák by to shrnul několika málo slovy:
pšenice jako břeh! A hned vedle na Feďkově nepohnojené
půdě táž pšenice, jednoho dne setá, sotva ze země povyskočila
a pro trávu, bodláčí a jiný plevel nemůže na vzduch vzhůru,
aby ji zlíbalo zlato slunečních paprsků. Přebenda je nucen
tentokráte dělat přednášky sám. Nehledá k tomu slov uče-
ných, řečnických, řekne to krátce, nanejvýš stručně:

„Tak, tohleto jsem pohnojil a zoral českým železným plu-
hem. A tohle je bez hnoje a zoráno naší dřevěnou sochou.“
Víc nevysvětluje, nikdo se také víc nedotazuje, nanejvýš pro-
jevuje zájem o to, kde se takový český pluh zhotovuje anebo
alespoň půjčuje. Tím také přibylo starostí kováři Záhorovi,
který později musil svoji kovárničku rozšířit a přibrat si
pomocníka. O vyučené kováře byla tu však nouze. Nerozpa-
koval se proto a když se mu jednoho dne hlásili najednou dva
statní ukrajinští chlapeci, vzal je do učení. Čermák si kováře
tehdy často dobíral a říkal, že když ráno vstává, nejdříve se
podívá ke kovárně, jestli prý přes noc na místě, kde dnes
stojí, nevyrostla továrna na hospodářské stroje. Kovář Záhora
při tom dělal, jako by ho to popouzelo, byl však vždycky při-
veden do dobré míry, když Čermák uhodil na jinou strunu:

„Ať je jak je, ale u těch Ukrajinců jsme to my, volyňští
Češi, vyhráli na celé čáře! A netrvalo to, ani celých osm roků
do doby, co jsme zbourali ty nejnnutnější překážky. A pevně
věřím, že za dvacet let naše děti, až přijdou na naše místa,
budou zde už skutečně doma.“

„To je pravda, Čermáku, jenom aby nás ti Ukrajinci časem
nepřerostli. Až nás jednou nebudou potřebovat, kdož ví, jak
se situace změní,“ řekl kovář tak, jako by jen úmyslně chtěl
souseda podráždit. Ve skutečnosti však o tom později často
uvažoval.

„O to neměj starost! Dnes nás mají ještě tolik co dohánět, že
se nám budou moci vyrovnat, když jim to dobře půjde, tak
za třicet, čtyřicet let. A do té doby, když půjdeme i my s du-
chem doby, budeme mít před nimi zase náskok, jak po stránce
hospodářské, tak po stránce kulturní.“

A jako by to byl právě kulturní a hospodářský vývoj přistěbovalých Čechů, který působil kováři největší starost, odložil perlík na kovadlinu a se vši vážností poznamenal: „No, vídíš, s tou stránkou kulturní se mi to zrovna dvakrát nezdá. Kde máme české školy? Kde se bude naše budoucí pokolení vzdělávat? Pravda, dnes učíme naše děti doma sami, chvíli je učitelem matka, chvíli otec a někdy dědeček nebo babička. Ale číst a psát, to není ještě všechno! Zvláště, když tu máme souperit s tak velikým národem jako je ukrajinský. Nevěřím, že by pro několik tisícovek Čechů, těžkopádná carská vláda povolila české školy. Na druhé straně někteří z Ukrajinců, jichž jsou miliony a zde domovem, se dřív či později do své ukrajinské školy přece jen dostanou. Nediv se proto, že se obávám, abychom si v budoucnu s našimi Ukrajinci nevyměnili úlohy. Tomu mužíkovi přeci jen jednou někdo vtluče do hlavy, kým vlastně je. On také skutečně jednou řekne: „Jsem Ukrajinec.“ A naše dítě to možná brzy o sobě nebude moci říci, protože bude odkázáno na ukrajinskou nebo na ruskou školu. Prostě, cizí škola nám české dítě vezme, odnárodní je. Víš, Čermáku, já se dívám na věci tak, jak jsou. Je pravda, že máme dobrou přípravu z naší porobené vlasti pro tvrdý život, ale to nebude jen tvrdý život, to nebude jen krvavé dobývání skývy chleba, bude to nerovný boj o život po všech stránkách. Obstojíme všichni v tom boji čestně?“ Zatím učen vytáhl z ohně do běla rozžhavené železo a položil je na kovadlinu. Záhora se chopil kleští, zazvonil perlíkem o kovadlinu a vzápětí pršely tuhé rány do změkklé hmoty. Čermák mlčky pozoroval, jak každým úderem dostává železo tvar sekýry. Železo zčernalo a Záhora je opět vložil do tlícího uhlí na výhni. Pak se postavil vedle kovadliny, setřel s ní tvrdou dlaní lístky shořelého železa a čekal, co řekne Čermák. Ten se dosud díval do rostoucího plamene na výhni a mlčel, třebaže cítil, jak kovář na něm visí tázavými zraky.

„Záhero,“ vypravil po chvilce ze sebe, „co ti mám na to říci? Já vím, že Čech, třebaže doma neobstál, všude v cizině prorazil. A tak myslím, že i my tady na Volyni ten boj vyhrájeme. Jak, to nám řekne budoucnost!“

„Snad máš pravdu.“ Těmi slovy vyprovázal kovář svého souseda z kovárny!

Po třiceti letech

Starého Čermáka odnesli na malý vesnický hřbitůvek a hospodářství se ujal jeho syn Jenda. Když tehdy po pohřbu šel kovář Záhora úzkou, zarostlou hřbitovní cestou, tiše si pro sebe říkal: „Tak, tys to už dobojoval. A obstál jsi, chvála-bohu, čestně. Teď je řada na těch mladších...“ Tiše, se skloněnou šedivou hlavou, léty přihrblý, opíraje se o hůl, šel zvolna jen co noha nohu mine. Pojednou jako by se mu vrátily myšlenky na mládí nedávno minulé. Byl to sousedův nyní již ženatý syn Jenda a jeho vlastní syn Frantík, který již několik roků zastával práci svého otce v kovárně. Jsou to divoši, horká krev, říkal si; přitom ale uvažoval, jestli on náhodou v jejich letech nebyl rovněž takovým a zdali přítomná doba nevyžaduje skutečně lidí ráznějších, odhodlanějších a podnikavějších, právě takových, jakými jsou ti kluci. Nová doba rodí nové lidi, říkal si, a v duchu počítal, oč doba pokročila. Počítal, vzpomínal a byl nakonec při uzávěrce této bilance spokojen. Však také čtvrt století přineslo do života volyňských Čechů nesmírné změny. Na místech pralesů vyrostly krásné, úhledné české visky s pěknými bílými domky, stápějícími se v zeleni rozsáhlých ovocných zahrad. Kolem dokola vísek se táhly široké úrodné lány vlnícího se obilí. A mezi obilím vévodily rozsáhlé chmelnice. Kdyby v tato místa přišel člověk před třiceti osmi lety a porovnal tehdejší kraj s dnešním, musil by říci: „Přišel sem skutečně pravý hospodář a učinil zázraky!“

A nejlepší ukázkou českého zemědělského umění byly vždy žně. V nich kypěl život takovou silou a takovou odlišností od života domorodého ukrajinského obyvatelstva, že se to podobalo úplně jinému světu. Na polích zazpívaly žnivárky a zazvonily kosy. Bohatá úroda se poslušně kladla k nohám českého hospodáře. V nepřehledném prostoru se objevily pyšné mandele srovnaných těžkých snopů a pak najednou někde ve vesnici zazněly jásavě zvuky harmoniky. To u některého sedláka se oslavují dožínky. Na dvůr přihřívá dlouhý žebříňák, vyskáče z něho celé hejno ženců a s velkým obilním věncem, zabarveným živými květy rmenu, kokuolu a chrpy se hrnou jako velká voda za bouřlivého zpěvu a výskotu do světnice k hospodáři a hospodyni. Ti věnec přijmou, děkují za rychlou a dobrou práci ve žních a potom začínají hody. Na stůl při-

jdou velké těžké mísy, plné koláčů a vepřového masa, a láhve pověstné ruské vodky. A za chvíli se celé stavení otrásá zpěvem a výskotem. Mladší pak za zvuků harmoniky tančí. Ženci jsou většinou Ukrajinci ze sousední ukrajinské vesnice, chlápci i děvčata. Mají Čechy rádi a chodí k nim i na práci, protože jim Češi zase všemožně vypomáhají hospodářskými stroji a i jinak je slušně odměňují za jejich práci. A většina těchto mladých ženčů již mluví pěkně česky. To proto, že se všichni snaží kde co odkoukat od Čechů. Za těch 38 let vzniklo tu mezi Čechy a Ukrajinci takové přátelství a spolupráce, že se zdálo, jako by jeden pro druhého byli odedávna určeni, aby si navzájem pomáhali.

Pak zajely dlouhé žebříňáky, vysoko narovnané snopy, do vesnice a do stodol. Zahrčely mlátičky a první zlatá pšeničná zrna putovala do českých mlýnů. A potom přišly na stůl českého sedláka první české buchtý z nové úrody. Takové měkké, nadýchané buchtý, jakých tu na Volyni ještě nebylo.

Kraj se změnil k nepoznání. Tam, kde před příchodem Čechů se táhly husté pralesy, dnes putoval černou půdou železný pluh a kosa zpívala svou věčně svěží krásnou píseň o žních. Smečky vlků, které v začátcích ohrožovaly přistěhovalé obyvatelstvo a jejich dobytek, již dávno odtáhly neznámo kam. Po vesnicích se rozléhala česká hudba a zpěv.

I domorodé ukrajinské obyvatelstvo začalo žít novým životem. Čech jim tu stál jako živý příklad. Starý Feďko Perebenda svým zevnějším vzhledem sice nepřipomínal žádné změny ani novoty, mínění o Česích měl však úplně jiné než v začátcích. Také když svému nejstaršímu synu Volodovi předával své hospodářství, řekl: „Drž se Čechů, pracuj tak jako oni a uč se od nich.“ To nemusil starý Feďko svému synovi ani říkat, protože ten se již s Loukotovým Jardou tak sžil, že byli jako vlastní bratři. Voloda byl téměř každého dne u Loukotů a vždy se mu tam dostalo žádané rady neb pomoci. Voloda právě tak jako jeho vrstevníci, dávno již zahodil »postoly« (lýčené střevíce) a »semráhu«. Na jejich místo přišly pěkné kožené boty, slušný plášť a oděv civilisovaného člověka. Starý Perebenda na ty novoty sice zprvu trochu bručel, že to je zbytečně vyhazování peněz, pak se ale trochu okoukal a konečně si pomyslíl:

„Ono to dokonce není nic neslušného, vždyť Češi se všichni tak strojí, tak co by nemohl i můj syn...“ A jeho Voloda

byl rozumný, slušný, zdravý chlapec, který dokonce chodil již i na české muziky. A tak starý nad různými změnami přivřel oko.

Ze všeho bylo vidět, že volyňští Češi tu hospodářský boj svedli vítězně a že jejich těžká práce z prvních roků je korunována štědrá odměnou spokojeného života. Ale byli Češi spokojeni se vším? Tohle se mohlo říci pouze po stránce hospodářské. Jak jinak to ale dopadalo po stránce náboženské a kulturní!

Církev a škola! To bylo pro volyňské Čechy pole boje, ze kterého krok za krokem ustupovali. Byl to těžký nerovný boj a ještě těžší vědomí, že na boj s konservativní a zpátečnickou carskou vládou nestačí. Začalo to hned v roce 1888. Ruské carské vládě se najednou zamloulo, aby volyňští Češi přešli na pravoslavnou víru, chtějí-li být rovnocennými občany ruského imperia. A k provedení tohoto »křesťanského« díla bylo použito velmi »lidumilných« prostředků. Podle plánu každý volyňský Čech, který by se protivil přechodu na pravoslaví, je považován za nežádoucí element pro svatou mátušku Rosii. A jako takovému nebude poskytnuto státního příslušenství, nebude si moci zde koupit ani jednoho veršku země a bude vyhoštěn z Rusi. Tím dostali volyňští Češi na vybranou: buď přijmout pravoslaví, anebo opustit Rusko. Třetí kompromisní cesty tu nebylo a tak se stalo, až na chabé výjimky, že v roce 1888 volyňští Češi, ač neradi, byli nuceni silou okolností přijmout pravoslaví.

Tím byla prohrána první etapa boje. Další roky pak přinesly další neúspěchy, další porážky. Do těch dob volyňští Češi měli své české samosprávy, české soudy a nepodléhali vojenské povinné službě. Po letech z toho nezbylo, než vzpomínka na zlaté dobré časy. Všechny tyto výsady byly Čechům odňaty. Doba vtíravě a nepokrytě našeptávala, že Češi za několik desetiletí utonou v moři ruského národa.

Největší bolestí volyňských Čechů bylo však české školství. Byla to jen hrdost českých matek a otců na svůj původ, která neúprosně diktovala udržet dětem jejich vlastní mateřský jazyk. Nejen za dlouhých zimních večerů, ale i jindy ve volných chvílkách učili rodiče doma své děti číst a psát česky. Učení a prospěch těchto dětí také vypadal podle toho, jak který »učitel« vynikal svými pedagogickými schopnostmi. V mnohých případech to však bylo skutečně »učení — mučení«. V některé české

vesnici-se také odvážili organisovat tajně české vyučování pěti až deseti dětí v jedné místnosti. Učitelem byl ustanoven jeden z místních občanů, který podle soudu otců žactva byl nejzpůsobilejší k výchově dětí. V této tak zvané škole děti skutečně lépe prospívaly, než když je učili jejich vlastní rodiče. Bylo to ale spojeno se značným nebezpečím pro Čechy, protože carská vláda nijak tomu nechtěla rozumět, že by se na Volyni v Rusku mohlo vyučovat jinému, neruskému jazyku, a každý přestupek byl přísně stíhán. Proto před českou »školou« stával vždy jeden žák na stráži, aby mohl včas upozornit, kdyby hrozilo nějaké nebezpečí. Stačilo jen, když se ve vesnici ukázal „úředník“ a již bylo ten den po učení. Žáci se museli nepozorovaně rozprchnout jako vyplašené hejno vrabců. Domů se dostali každý se školní tabulkou pod kabátem, celí udýchaní, jak běželi za stodolami přes meze ovocných zahrad. Za takových poměrů byla vychovávána a vyrůstala nová generace volyňských Čechů.

Někdo to také zkusil se vzděláním na ruských školách. Mezi jinými bratr starého Loukoty dal svého nejstaršího syna do ruských škol. Chlapec se skutečně učil velmi dobře a po osmi letech absolvoval gymnasium s výtečným prospěchem. Když se po skončení studia vrátil domů, sešlo se takřka všechno příbuzenstvo, aby se obdivovalo studentovým vědomostem. Všem se líbilo jeho uhlazené společenské chování, uvedené v soulad s vrozenou inteligencí. Ale ta řeč, ten jazyk, ta čeština! Ne, to nebyla čeština, to byl hrozný chaos všemožně překroucených, zkomolených českých a ruských slov. Po nějakém čase mladý studovaný Loukota dostal kdesi v hloubi Ruska zaměstnání a víc jej česká Volyň neuzřela. A tak se ztratili českému venkovu na Volyni takřka všichni ti, kteří nabyli třeba jen částečného vzdělání v ruských školách.

Starý kovář Záhora přišel toho dne z Čermákova pohřbu celý určinený, sotva dechu popadaje. A přece šel tak pomalu, pomalounku. Snad jej ty myšlenky a úvahy, kterými se právě zabýval, tak vyčerpaly. Ještě nikdy se necítil tělesně tak slab jako tentokrát. Jako by se najednou na jeho bedra svalila veškerá tíha jeho již pokročilého věku. Ale nehlásila se léta, těch snad ani tak mnoho na lidský věk nebylo, hlásily se přepracované údy, které již před lety volaly po odpočinku, kterého se jim pro neustálou dřinu nikdy nedostalo. Starý kovář

byl fysicky nadobro strhán, těžká práce jej zmožila a dnes jako by se to vše nashromáždilo a na něj sesypalo.

„Zrovna tak tomu bylo i s Čermákem,“ pomyslně si Záhora, když už seděl doma ve světnici. Čermákovi také ještě nebylo osmapadesát let, ale únavná a vysilující práce v lese mu zkrátila životní pouť. Čermák byl sice svou tělesnou konstrukcí jako stvořen pro tak těžkou práci, ale on se do práce zabral příliš intenzivně a nikdy neznal odpočinku. On nepracoval, on dřel. A jednou, když kácel s Jendou v lese, opřel se celou silou o poražený kmen. V zádech mu cosi zapraskalo a byl konec. Do dvou měsíců Čermák odešel na věčnost. Doma nechal syna Jendu a práci strhanou ženu, ze které práce předčasně udělala vetchou stařenku.

„Práce, a zase jen práce...“ zakýval kovář v zadumání hlavou. „Co té práce naše ruce musily vykonat! A teď odcházíme jeden za druhým a ani neokusíme plodů své dlouholeté dřiny. Ale zůstanou tu naše děti, které přijdou na naše místo a tak tedy přece jsme nedřeli jen tak nadarmo. Jen aby si těch našich mozolů vážili, aby tu naši práci zaslouženě ocenili. Vděk, to je jediná naše odměna a ta přijde snad až po nás. A hlavně aby nezapomněli, z jaké krve pocházejí.“ Tak mu to jednou říkal před smrtí Čermák.

Čermák už odešel a teď je řada na něm, na starém kováři Záhorovi... Zavzdychal a svlékl si sváteční kabát.

Podzimní slunce zapadalo a nad krajem se zvolna snášel soumrak...

*

Byl rok 1908. Za Čermákem také odešel starý kovář Záhora. Zůstal po něm mimo šedivou ustaranou ženu trojlístek: jedenadvacetiletý Frantík, osmnáctiletá Hanička a šestnáctiletý Havel. Starý Záhora sice posledních pět let tak říkajíc ani na kříž stéblo nepřeložil, když ale odešel, zdálo se všem pozůstalým v domě nějak prázdně, pusto, něco tu všude chybělo. Pak krátce nato rodinu Záhorovu postihla nová rána — Frantík byl povolán k odvodu.

„Odveden!“ To bylo osudné slovo, které se nedalo žádnou mocí zakřiknout. A tím osudnější zvuk mělo ono slovo zde, v carské Rusi, kde »odveden« znamená tvrdou vojnu někde na dalekém východě, kde »odveden« znamená vojákovat v nejlepším případě plných šest let! Tehdy po prvé v životě Fran-

tík zakolísal, po prvé mu vypověděly nervy službu a tehdy také po prvé poznal úplnou beznadějnost života, zaviněnou situací, z níž nebylo východiska. Odvodem opouštěl Frantik netoliko domov, ale také milované děvče, a tak k zoufalství tu byl jen malý krůček, od kterého jej zdržely jen matčiny šediny.

Jednoho rána, sotva vyskočilo slunéčko, zahrčel po návsi kočár. To starosta odvážel čtyři novobrance. Mezi nimi byl také Frantik Záhorů. Až na kraj vesnice je doprovodila hudba. Pak se kočár ztratil za nejbližším kopcem. A čtyři mladí lidé jako by přestali pro svou rodnou vísku existovat. Toho dne se kočár vrátil prázdný. Všichni čtyři byli odvedeni.

1914 — 1918

Česká Volyň v Rusku byla právě v největším hospodářském rozkvětu. Mladí hoši sice odcházeli každým rokem na dlouhou dobu k carským regimentům, veelku to ale nijak nerušilo normální běh života volyňských Čechů. Potom si lidé zvykli a když některý opět narukoval, řekli si; „Je to vůle boží,“ nebo zase: „Je to osud.“ A české visky rostly a přibývalo jim na kráse. To už nebyly doškové chalupy, to byly většinou zděné nebo dřevěné úhledné domky, kryté taškami nebo plechem. Před okny nikde nescházela pěkná květinová zahrádka. Každá viska byla zpravidla obklopena lesem rozlehlých ovocných sadů, které se v době květu podobaly jediné kytici bílých a růžových květů. Každá česká viska představovala takové malé Čechy, Čechy v kostce. Kolem dokola se pak táhly žírné lány bohatých klasů obilí, bujné řepy a krásných chmelnic. Ale volyňský český sedlák si nepotrpěl jen na dobře obdělanou půdu, jeho chloubou a radostí byli také krásní a bujní koně a pěkně vykrmené dojnice nejlepší rasy, jaké tu jen mohl vypěstovat. Visky by nebyly však českými, kdyby se v nich také neodbývaly české poutě a česká posvícení. Ach, to české volyňské posvícení! Ty hody a ty muziky! Takhle se cítit alespoň na okamžik jako ten český sedlák na Volyni, když před polednem přijížděl k přátelům na posvícení. To neseděl vzadu na kočáře sedlák, ale skutečný vládce svého kraje. — A čeho tu nebylo o takovém posvícení! Kolik hus a kokrháčů to odneslo za tři dny posvícení, co bílých koláčů zmizelo z mís, co pěnívého piva a ostré pálenky se tu vypilo! Co zpěvu a tance, zvláště o „zlaté“ a „sousedské“! A o posvícení takhle k ránu u muziky, to leckdes nechyběla ani česká resolutní facka „z lásky“. A nebylo by také posvícení dokonalé, kdyby u tancovačky nebylo „soudních lavic“. Kdo by přece rozhodl, proč

tamhle Jarda Roubalů tancuje dva valčíky a tři polky za sebou jen s Helenkou Vazačovou, kdo by spravedlivě ocenil třeba tu facku, co dal Jendá Křížků tomu Strouhalovému z Horažďovic anebo proč by se děvčata u muziky přestrojovala až třikrát za noc do jiných šatů, kdyby se neměl kdo na ně dívat a kdyby neměl kdo znalecky odhadnout cenu té nebo oné látky, posoudit každou stužku, každý karnýr — toho si přece zpravidla u muziky chlapi málo všímají. A „soudní lavice“ to byla vždy panímáma Rombousková, Zatloukalová nebo Švitořivá a spol., tedy ctihodné panímámy, které už tanec ne-bavil. Zvykly si mezi sebou říkat už jen „Ach, kde jsou ty naše mladé časy!“ a tu u muziky vydržely až se rozednívalo a ráno poslední políbily basu.

Pouť a posvícení na české Volyni, to byly dni, kdy český sedlák si řekl, že by té práce mohlo býti přece jen jednou už dost, ale po těch »velikých dnech« se honem zase starostlivě rozběhl po svém hospodárství a v první chvíli se pustil do práce přímo se zuřivostí, jako by bůhvico promeškal. A pak se zase vracely obvyklé dny práce. Práce, práce a zas práce — to byl úděl každého českého sedláka na Volyni. A té práci se nikdy nezpronevěřil. Při práci zapomínal na všechno. Zapomínal na politiku, neviděl revoluční proudění v Rusku roku 1905, zapomínal už dokonce, že není ve své vlasti, ale v cizině. Jen na jedno nikdy nezapomněl: že je Čech a že jeho děti také musí vědět, že jejich pravou vlastí jsou Čechy, které krvácejí již kolem tří set let pod karabáčem habsburské dynastie a které jsou oslabovány a vydírány německou rozpínavostí.

Až přišel rok 1914, který českého člověka na Volyni konečně vyburcoval z apatie k současným událostem. Mračna, která se nad Evropou již delší dobu stahovala, najednou přesyčením vysypala svůj obsah na kus země onoho starého, vždy nepokojného světadílu. Začalo to nejprve v Sarajevu a hned nato zařinčely zbraně.

Válka! Ruský medvěd se konečně také ve svém doupěti obrátil a líně zabručel: „Mobilisace!“

Válečná kola v Evropě se roztočila.

Onen známý rok 1914 však volyňské Čechy nezastihl nepřipravené. Zdá se přímo až neuvěřitelné, jak tito lidé, jejichž otcina prošla očistcem třistaleté poroby a oni sami se již téměř padesát let nacházeli v cizině mimo hranice své krvácející vlasti, sami rozhodli o tom, kde je jejich místo a co

mají podniknout za oné světové válečné vichřice. Tito krajané třeba neměli možností vzdělávati se ve školách v mateřském českém jazyku, třeba žili v carském Rusku za podmínek, které napovídaly, že tato větev se národnostně úplně ztratí, přece nejenže nezapomněli svou krásnou mateřskou českou řeč, ale oni to byli, kteří v samých začátcích první světové války se stali prvními spoluzakladateli „České družiny“ v Kijevě na Rusi. Byla to první hrstka uvědomělých Čechů, z níž později vznikla slavná československá armáda, hájící v zahraničí zájmy své porobené vlasti. Ti lidé po padesáti letech těžkého života v cizině nezapomněli na svůj původ a zcela jasně si byli vědomi toho, proč byla započata válka a co také jim a jejich národu tato válka může přinést. Věděli, že proti Rusku v tomto velkém boji stojí na jedné straně odvěký nepřítel českého národa, Německo, se zpráchnivělou habsburskou rakousko-uherskou monarchií a že oni to byli, kteří tuto válku rozpoutali, aby uskutečnili své velikášské plány. Volynští Češi proto došli k jedinému nesmlouvavému řešení: stanouti se zbraní v rukou v řadách, které se postaví proti rušitelům světového míru, proti utlačovatelům českého národa. Viděli v tom také možnost pomstít se těm, jejichž vinou byli nuceni opustit své domovy ve vlasti a nastoupit tvrdou školu života v cizině. Vždyť také celých 50 let života v Rusku ustaraní a udření čeští tátové a matky nepřestávali dětem vštěpovat vědomí jejich původu a také to, kdo byl a kdo odjakživa je vyděračem a násilníkem českého národa, a že právě Němci to byli, kteří je vyštvali z drahé české země. O těchto nejsvětějších odkazech se volynským Čechům nedostávalo poučení ani ve školách, ani jinde. Nějakého českého buditele, který by na Volyni mohl pracovat pro českou veřejnost, tu také nebylo. Něco takového bylo přece u carských úřadů nemyslitelné. A tak všechna buditelská národně-vzdělávací práce spočívala jen a jen na bedrech všech těch dědů, babiček, otců a matek. — Díky vám, vy zapadlí, zapomenutí a dosud nedocenení čeští pionýři!

*

Frantíka Záhoru válka zastala v Žitomíru. Tam stále ještě dokončoval »děstvitělnou« vojenskou službu. Za ta léta si na vojně již zvykl a všechno, co bylo doma, se mu zjevovalo jen jako ve snu. Prožíval již šestý rok vojenské služby. Dnes už

vzpomínal jen na matku, a to jen tehdy, když mu po mnoha měsících došel dopis s přáním mnoha zdraví a s podotknutím, že by jej matka ještě ráda uviděla než odejde na věčnost. Stal se z něho po letech člověk, který se cele oddal svému osudu, a teď jej už nedovedlo nic rozházet. Také po třech letech své Jarušce v dopise ještě vzkázal, aby na něho již nečekala, že už se smířil s osudem, a kdyby se i vdala, hněvat se proto nebude. Tím dopisem jako by všechny mosty své mladosti za sebou spálil. Žil už pak jen přítomnosti, ze dne na den.

Až konečně jej z této jednotvárnosti života vytrhla válka a zpráva, že se v Kijevě organisuje »Česká družina«. Dlouho se nerozmýšlel a po několikátýdenním jednání s ruskými vojenskými úřady odejel do Kijeva. Tak se Frantík stal starodružinníkem. Zde na něho čekalo mnoho nového a také tady se Frantíkovi opět navrátila chuť k životu. Sešel se tu se známými kamarády z Volyně a poznal mnohé dobré hochy, kteří utekli od Rakušanů a dostali se k nim do České družiny. Viděl zde opět, že přece jen život má nějaký smysl, zvláště když pak začali chodit na rozvědky. Tenkrát mu neustále něco říkalo: nepohrdej životem, vždyť tolik životů vy Čechoslováci potřebujete! A dosud je vás tak málo! Byl šťasten, že je příslušníkem národa, který je třeba poměrně malý, ale na jehož straně stojí i jiné evropské národy, hájící v tomto velkém boji pravdu a lidská práva. Často se děлил o své myšlenky se svými dobrými kamarády. Bylo to ještě kdesi v minské gubernii ve vesnici Ivani, kde tehdy Čechoslováci prodělávali vojenská cvičení. Záhora často říkával:

„Až skončí válka, pojedu do Čech a možná, že tam už zůstanu.“

Ale nezůstal v těch vytoužených Čechách, protože se tam nikdy ani nedostal.

Jednou šel s kamarády na rozvědku pro „jazyka“. Sám se přihlásil. Bylo to v zimě. Šli v bílých maskovacích chalátech. Celkem šest mužů včetně velitele rozvědky, praporčíka Prýmka, Volyňáka z Bakovce od Lucka. V třesnutém mrazu sních skřípěl nebezpečně pod nohama a kraj byl jen chvílemi osvětlován měsícem, který se objevoval mezi cáry roztrhaných mraků. To vždy následoval přískok a zase se pokračovalo v cestě. Jejich cílem bylo jakési křoví s několika borovicemi na malé vyvýšenině, matně se rýsujícími za skoupého měsíčního světla. Konečně nepozorovaně dosáhli prvních borovic

na okraji houštiny. Zastavili se a naslouchali. Na protilehlém okraji houštiny se pojednou ozvalo skřipění sněhu. Když se opatrně blížili ve směru tohoto hlasu, zahlédli vojáka s puškou, jak přešlapuje s nohy na nohu a chvílemi si otrásá o borovici sních s bot. Praporčík Prýmek se pak dostal s rozvinutým mužstvem k pozorovanému vojákovvi na nejbližší sluchovou vzdálenost a slabým zapísknutím dal povel k výpadu. Než se přemrzlý Němčík vzpamatoval, již měl proti sobě šest bodáků a sotvaže někdo z hochů zvolal německy „Halt!“, odhodil pušku. Ale jen tak učinil, hned vedle, nedaleko, v malé rokli se ukázalo dalších pět, potom asi deset bodáků. Nebylo již času na dlouhé rozhodování ani na ústup. Spásu a záchranu mohl přinésti jedině chladnokrevně provedený boj přepadem.

„Granáty!“ zazněl velitelův hlas a vzápětí se úžlabina naplnila ohněm. Několik Němců se zhroutil do sněhu právě ve chvíli, kdy všichni rozvědčíci jako z jednoho hrdla zaburáceli „Hurááá!“ a vrhali se za střelby pušek proti nepříteli. Zbylí Němci pod dojmem nepřátelské přesily odhazovali zbaběle zbraně. Celkem bylo v této úžlabině osmnáct Němců. Boj byl již takřka dobojován, když pět Němců, jež přišlo v boji poslední na řadu, zpozorovalo, v jaké jsou oni, Němci, převaze, okamžitě ještě v poslední chvíli se pokusilo o odpor. Zmohli se však jedině na dva výstřely, neboť současně vržený ruční granát je poučil o tom, že jejich odpor přichází pozdě a že je jen zbytečným plýtváním životy. Avšak, bohužel, jeden z těch, kteří šli první proti posledním bránícím se Němcům, najednou jako by podřat, zhroutil se bez jediného výkřiku do sněhu.

„Dostal to rovně do čela,“ konstatovali později jeho kamarádi. Byl to Záhora. Tehdy tito chlapi z vítězili v rozvedce bojem nad trojnásobnou převahou Němců, ale Frantík za všechny prolil svou krev.

Druhý den Záhoru pohřbili, na rovu zatkli skrovný březový křížek. A pak kdosi z jeho kamarádů řekl tiše nad hrobem:

„Tak, tak, Franto, tohle tady, to jsou ty tvoje krásné Čechy!“

A kolik takových Frantů, takových Záhorů z Volyně padlo za vlast v Haliči, na zborovských pláních, na Ukrajině a všude tam, kde bojovali Čechoslováci na východní frontě. Ne, ti Frantové odkaz svých otců a dědů nezdadili!

A zatím co krváceli na bojištích nejlepší synové české Volyně, ti, co doma zbyli — staří muži, ženy a děti — ti zase jinak prožívali svoji Kalvarii.

Nejdříve bylo vše vyrabováno — potom následovala rekvisice za rekvisicí. Byla obava, že nastane hlad. V první řadě to odstonala tažná spřežení, koně a vozy, pak přišly na řadu krávy a jiný dobytek a zároveň došlo na obilí a mouku. Něco sebraly carské vojenské úřady ruské, ale to nebylo ještě tak zlé. Hůře bylo, když přitáhla německá soldateska, která si u našich volyňských krajanů nestačila s Rakušany podávat dveře a nasazený bodák na prsa žen vynutil vše, i to poslední. Nastal nedostatek chleba, zvláště pak nedostatek mléka pro děti. A právě v nejtěžší době přišlo to nejhorší: zastavila se zde na dlouhé měsíce fronta a volyňští Češi byli ustupujícími ruskými carskými vojenskými oddíly vyhnáni ze svých domovů do „běženců“.

Museli jít všichni. Ve vesnicích nezůstal nikdo. Začalo to v obci Malín. Starý Strnad vycházel s rancem na zádech ze dvora, těžce se opíraje o silnou hůl. Doháněl svého syna, který kráčel před ním s nevěstou a vnoučaty. Ještě se ve vratech ohlédl po staveních, aby se rozloučil, ale nepostál tu dlouho, neboť viděl, jak odzadu právě k jejich stodole přijel na koni kozák, který chvatně vyňal z kapsy zápalky, škrtl a už z prvního došku vyrazil plamének. Pak prudce vrazil koni do slabin ostruhy a hnal se k přihlížejícímu dědovi.

„Marš!“ zařval a ukazoval Strnadovi rukou z vesnice ven. Starému hospodáři skanula bohatá slza do šedých vousů, opanoval se však, sebral poslední zbytky své rozvahy a vykročil. Za vesnicí se ještě obrátil, ale to už uviděl stodolu v jednom plameni, chytal již také chlív a obytné stavení.

Šli a jeli, jak to kde šlo. Někomu jakoby zázrakem ještě zůstal nachromlý koníček, jinému kravka. Zapřáhli do malého vozíku, naložili něco živobytí a jeli, jestli se to může nazvat jízdou, protože rodina takřka pravidelně šla vždy za vozíkem a slabému zvířeti pomáhala strkáním. Silnější muži se připravali k zvířeti. Ale to bylo ještě záviděníhodné postavení, kde to takhle šlo. Jinde, a to u většiny běženců, bylo mnohem hůře a tak táhly celé nepřehledné karavany českých vyhnanců z Volyně.

Smutný byl pohled na průvod Čechů, opouštějících svou domovinu. Všude nářek, všude křik, všude chaos. Někomu

uprostřed cesty prasklo kolo. Vůz se převrhl a věci se vysypaly přímo do rozblácené cesty. A cesty v tehdejší Volyni byly víc než prabídné. Tím byla zatarasena cesta úplně. Některé povozy zkusily uhnout do pole, ale zůstaly beznadějně trčet v příkopě. A kdo to všechno z bláta vytáhne — staří dědové, utrmácené a hořem zbědované ženy nebo snad děti? Takové zázraky se v lidském neštěstí nedějí, zvláště ne za války!

Mezi povozy a pěšími jde žena. Je to Jiřina Kalašová. Vypadá sice mladě, ale je strhána vysilujícím pochodem a zoufalstvím nad ztrátou domova, a zůstala tu sama jako kůl v plotě. Muže ji sebrali na vojnu. Teď nese v loktuši na zádech čtyřletého chlapce. Druhý sedmiletý, plačící, jde v patách za ní. Jiřina už nemůže, ale snaží se ještě nohama pohybovat v lepkavém blátě. Strhané oči hledí na všechny strany, aby zachytily někde loď spásy — nějaký potah. Myslí si, že někoho poprosí, aby alespoň malého Vendu kousek svezl. Ale nepřichází k ní ani paprsek štěstí. Každá ta kocábka je tak přeplněná, že se při pohledu na ni ani neodvažuje před formanem si postěžovat. A třeba byla vůle ocelová, přece však svaly ženy nejsou železné. Sešla s cesty, postavila malého Vendu na nohy a třeba se bolestně zakousla do rtů, aby potlačila duševní bol, propukla v hlásitý pláč. Venda se na ni nechápavě zadíval a v jeho malém mozečku vyrůstá otázka: „Proč pláče maminka, co se jí stalo?“ — A k těmto troskám rodiny dochází právě nějaký bodrý táta. Je vidět, že jde těžce, avšak jeho pohled říká, to že nic není, on že ještě hodně vydrží.

„I pro pána, ženská,“ začíná přímo zhurta na Jiřinu, „copak vás to jen napadá! Dnes plakat, to tak! Na to nyčko není čas! Když je život tvrdý k nám, buďme my k němu dvakrát.“ A pak beze slova vzal Vašíka do náruče a jako předvoj bral se před Kalašovou a druhým starším chlapcem kus napřed.

Ten děda ale Vašíka jistě daleko neponese. Snad až tamhle za ten druhý kopec. Tam jej složí a Kalašová zůstane za chvíli se svými silami a trpělivostí opět tam, kde byla.

A tamhle zase asi čtrnáctiletý vnuk jde s chřadnoucí babičkou. Podpírá její vetché tělo a zdá se, že se jí lehce jde, ale ten dech, ty plíce! „Hochu, hochu,“ říká mu, „darmo se se mnou trmácíš, beztoho mne už Pán Bůh brzy k sobě povolá. A snad mne už ani nepochovají tam na hřbitově vedle

tvýho dědečka!“ A tak to jde všude: někde jsou potíže s dětmi, jinde se starými, někdo nařiká, že nemá povoz, jiný zase se jej zřekl na cestě, když zvíře vypovědělo službu anebo se povoz polámal. — A celkový obraz — lidské neštěstí ve velkém, bída, tragedie ve vsi své nahotě.

Jakmile se setmí, vyhnanci se utáboří někde na pokraji lesa. Vzplanou ohně, rozlehne se lesem dětský pláč, zašelestí listí stromů od vzdechů matek a teprve hluboká noc a únava snese nad tábořícími spánek a smíření.

Sotvaže se rozbřeskuje, opět se těžce zvedají. Zapřahá se, balí se věci, matky krmí děti právě nadojeným mlékem a pochod začíná znovu. Vyhnanci jdou už jen jako stroj, bez myšlenky. Jdou a nevědí kam. Jdou ze svých domovů a nevědí, zda se vůbec vrátí.

A zatím české vísky hoří. Hoří dnem i nocí. To je rok 1915. Ruské armády ustupují a kozáci před. ústupem vše ničí, aby nebylo nic pro nepřítel.

Hoří tu padesátiletá práce těch, kteří byli životem vyštíváni z vlasti, hoří tu základy, na nichž měla býti vybudována lepší budoucnost dalších nových generací, potomků těchto štvanců.

Běženci se konečně po několika týdnech zastavili v úplně neznámých zastrčených a liduprázdných vesnicích. Napěchovali se až po padesáti osobách do jedné chatrče a tady žili zase svůj další život. Avšak ne, oni tu nežili, oni tu pozvolna umírali. Bylo to v době, kdy přišli Rakušáci. Chleba nebylo a začaly se šířit nemoci. Muži i ženy byli vyhnáni Rakušany na těžké práce. Ale jak popsat takové moře lidského utrpení? Tu nepostačí věta: hladem zoufající, válkou rozvrácené, zničené rodiny. Bída, duševní muka, ztráty statků, pro které člověk žil celý život, opuštěnost, to vše se nedá nejen popsat, to se nedá ani vymalovat, ani ofotografovat, to je nutno jediné prožívat. Pak teprve vše pochopíme a plně oceníme.

Ale oni byli tvrdší než sám život k nim, byli právě takovými, jakými je chtěl mít třeba onen bodrý volyňský děda, ten, který po cestě pomohl Kalašové nésti Vašíka.

A tak zase po dlouhých měsících všichni, kteří ono hoře přežili, vrátili se do svých domovů. Strhaní, zbědovaní a vyhublí přišli zase domů, ale nenalezli tu ničeho z toho, co zde z donucení zanechali. A poněvadž byli tvrdým životem při-

pravení i na to nejhorší, nepřekvapila je skutečnost, že vlastně nyní se vracejí k pernějšímu životu, než jaký žili ti první, co na Volyň přišli před padesáti lety. Dnes tu byla jen poušť a oni sami byli jakoby Robinsony na zpusťšeném volyňském ostrově.

Tak tomu bylo ve většině českých obcí a stejný obrázek vlastního domova se zjevil ve více po návratu každému běženci, jako tehdy Sýkorovi. Předpokládal, že najde alespoň zbořeniště. Ale ani toho nebylo. Tam, kde stávalo obytné stavení, šuměl les kopřiv, bodláčí a babíhněvu. Po podezdívce ani památky; cihly odtáhli Rakušáci někam na stavbu zákopů, opevnění a zemljanek. V prvním okamžiku ani nepoznal, kde stály stáje, stodola, kde stála košatá lípa a kde bylo nádvoří. Vše zarostlo vysokou bujnou travou a po celé délce nádvoří se táhly hluboké rakouské zákopy s drátěnými překážkami. Orientačním bodem tu zůstala pouze studna, ovšem také bez roubení, a cihly od vrchů, pokud bylo možno dosáhnouti, byly vybrány. Ovocné stromy do jednoho seřezány. Jistě jimi Rakušané topili.

Najednou sebou Sýkora trhl. Málem se až lekl. Nedaleko prudce zašustěl vysoký pelyněk a za okamžik se z něho vyřítilo černé chlupaté zvíře.

„Haf, haf!“ A již se vrhlo předními tlapami Sýkorovi na prsa.

„Cikáne, Cikáne! Kde jsi se tu vzal?“ radostně vzkřikl Sýkora. A až teprve teď si vzpomněl, že ve spěchu a neštěstí, když odcházel se ženou a chlapcem z domova, zapomněl Cikána pustit od vazáku. A tak Cikán byl jediným, kdo zůstal doma a nedal se vyhnat. Byl vychrtlý, ale oči mu zářily tak výmluvně a šťastně, že Sýkorovi až vytryskly slzy z očí.

„Ale, milý Cikáne,“ začal znovu Sýkora nějak zlomeným hlasem, „jestlipak víš, že jsme tu zůstali už jenom my dva. Hospodyně už nemáš, už ti nebude dávat jídlo do misky, a se Slávkem si také už nebudeš hrát, ti zůstali tam v dáli.“ Ano, zůstal už jen Sýkora s Cikánem. Žena a desetiletý synáček podlehli ve vyhnanství strašné nemoci — neštovicím.

„Pojď, Cikáne...“ řekl pak Sýkora, jako by chtěl zahnat myšlenku na ženu a syna, „najdeme si zatím druhý domov.“ A šli pak „z vesnice“ do lesa, tak asi půldruhé versty vzdá-

leného, kde se usazovaly ostatní rodiny ze vsi. Opuštěné prostorné rakouské krýty a zemljanky byly teď jejich prozatímním domovem.

Sýkora šel rovnou přes zpustlá zarostlá pole, aby si tak zkrátil cestu. Šel bezmyšlenkovitě, hlavu resignovaně skloněnou, jenom Cikánův štěkot, když vyplašil nablízku hejno koropty, mu připomínal, že žije, že slyší, že vidí a že mu vysoká tráva šlehá po kolenech. Jinak v hlavě hučelo, v očích tma a v duši tupé prázdno.

VZKŘÍŠENÍ

Jsme v roce 1918. Na frontách přestala dunět děla. Konečně vytoužený mír — to šťastné, radostné slovo letí od úst k ústům, od vesnice k vesnici, od města k městu. Zdá se, jako by si lidé skutečně porozuměli, jako by konečně přišli k sobě.

I na Volyni si vydechli. V roce 1920 tu sice ještě zařadila válečná smršť, která se rozvířila mezi znovu se rodícím Polskem a Sovětským svazem, ale to už nikdo domovů neopouštěl a také nedošlo k žádným větším hospodářským škodám a citelnějšímu utrpení volyňských Čechů. A nyní nastává údobí, které je mezníkem v historii volyňských Čechů, neboť v této době po rozpadnutí carského Ruska Volyně i s jejími českými kolonisty připadla novému Polsku.

Nastal zcela nový život, jehož začátek se tak velmi podobal onomu, jaký vedli první čeští pionýři, kteří přišli na Volyně před padesáti lety z Čech. Byla to táž těžká práce a byla to táž česká vytrvalost, česká pracovitost a v nových lidech týž český vlastenecký zápal. Válka sice na bojištích zhltila velký počet mladých volyňských Čechů, avšak čas a práce zázračně léčí rány lidské duše a tak vbrzku jako kdysi před válkou zase nastal čas horečného závodění v práci. České vesničky opět vyrůstaly na starých místech jako houby po dešti. A vyrůstaly ještě do větší krásy než předtím, protože si každý říkal: „Tak, teď už bude na několik století pokoj a to stojí za to, zařít si nějak lépe vlastní domácnost pro sebe i pro ty, co přijdou po nás.“

Volyňský Čech z roku 1918 už nebyl ten opuštěný štvanec z roku 1870. Byl to sebevědomý, vyrovnaný člověk, který si byl vědom svého slušného lidského postavení mezi příslušníky ostatních národů a který s hrdostí cítil za sebou oporu. Sebevědomí přinesla volyňskému Čechovi válka, vzpružení i novou

chuť k životu přinesla znovuzrozená vlast Československá republika. Volyňské Čechy mile hrálo vědomí, že i oni přispěli svou účastí v bojích za vzkříšení své drahé vlasti.

Konjunktura zemědělských výrobků v prvních poválečných letech postavila brzy volyňské Čechy na pevnou hospodářskou základnu. Český zemědělec na Volyni si také v novém Polsku zaslouženě získal pověst dobrého hospodáře, který byl jiným brzy stavěn i za vzor. Avšak válka přinesla s sebou na Volyň také něco úplně nového. Bylo to národnostní soutěžení. Aby znovuzrozené Polsko získalo „na Kresách“ (východní země v Polsku) silnou vlastní posíci, vláda počala usazovati na Volyni hlavně mezi Ukrajinci své polské legionáře, t. zv. osadníky, kteří se zúčastnili odboje za osvobození Rzeczypospolitej Polské. Polští osadníci dostávali přiděl půdy s celým hospodářským zařízením a jejich úkolem měla být především nenápadná práce mezi ukrajinským lidem. Polské vládě se totiž zdálo, že nedá příliš mnoho práce zpracovat podle svých potřeb třeba i několik milionů Ukrajinců, kteří za jinými národy v důsledku své poroby a útlaku zůstali kulturně i hospodářsky daleko pozadu.

Avšak tlak takřka pravidelně zrodí vždy protitlak a tak se stalo i v tomto případě. Snad někteří z polských osadníků — a někdy i sama vláda — byli příliš horliví a neobratní na poli odnárodnovací působnosti a tím se stalo, že se ukrajinský mužik brzy nepokrytě postavil na obranu svých ukrajinských práv. Vždyť i mezi ukrajinským národem se již našli lidé, kteří šli k zaostalému mužikovi na venkov, aby mu v jeho mateřském jazyku vštípili do srdce zrnko národnostního původu: „Tvůj děda byl Ukrajinec, ty jsi Ukrajinec a také se snaž, aby i tvoje děti byly Ukrajinci!“ A tito zaostalí mužici si brzy uvědomili, že bude nutno svěsti tuhý boj především o svůj mateřský jazyk. Proto začali ihned s přípravami. Pramen k získání vlasteneckého citu prozatím měli. Byla jim pro každého průměrného Ukrajince dostupná bohatá literatura ukrajinského velikána T. Ševčenky, který dovedl svými básněmi zatukat na srdce i tomu nejtemnějšímu, nejzaostalejšímu mužikovi. Ale byli tu i jiní ukrajínští buditelé. A aby tito mohli k svému národu mluvit, bylo třeba předem k tomu připravit podmínky. Bylo nutno odstranit u drobného ukrajinského venkovského lidu negramotnost. Bylo třeba škol. A tak polská vláda se jednoho dne hrozně divila, když ovocem

její odnárodňovací práce „na Kresách“ se projevilo celé hejno požadavků ohledně ukrajinského školství. Avšak osm milionů Ukrajinců se nedalo nijak umlčet, chtěla-li mít vláda v zemi pokoj. Brzy nato byly otvírány ukrajinské školy a mimo to začala tu svou buditelskou a kulturní práci nacionální ukrajinská organizace „Prosvita“.

Ukrajinský lid se probouzel a také po několika málo letech už nemusil mnoho dohánět volyňského Čecha i po stránce hospodářské. Volyňští Češi začali chápat, že vlastně ulpěním na mrtvém bodě po stránce kulturní jdou zpátky, a tím spějí k jistému zániku.

Okolnosti volaly neúprosně po školství a vzdělání v mateřském jazyku. Tento výkřik doby sice velmi hnětl každého uvědomělejšího Čecha, ale nebylo stále možno dosáhnouti konkrétního vyřešení. Nebylo tu po válce žádné povolané širší organizace, která by mohla s polskou vládou jednat ve věci školství jménem volyňských Čechů. Sotva také by tato jednání u polské vlády přinesla kladné výsledky, vždyť těch Čechů v Polsku v porovnání s Ukrajinci bylo tak málo a co jen Ukrajincům dalo práce, než v otázce školství popošli o krůček dále. Ukrajinců bylo v Polsku tehdy kolem osmi milionů, Čechů sotva 50.000! Jaký to nepoměr, jak mizerné vyhlídky! Bylo by tedy velmi dětinské myslet si, že polská vláda povolí školy s českým vyučovacím jazykem několika tisícům Čechů, zvláště když o to nebudou sami spontánně žádat.

A tak silou okolností byla roku 1923 organizována volyňskými Čechy Česká Matice Školská, instituce, která z vlastních prostředků a bez podpory státu měla pečovat o vzdělání české mládeže v mateřském jazyku. Po dlouhém vyjednávání polské úřady ČMS povolily.

Na ČMS čekala ohromná práce. Především nebyl dostatek českých kvalifikovaných učitelů a nebylo budov, které by se hodily pro školu. Proto také v některých českých obcích se několik roků po válce nevyučovalo. Jinde se zase zařídili jak to šlo. V obci Moskovštině, když občané viděli, že počet dětí povinných škole se jim za dobu války takřka zdvojnásobil, rozhodli se hned v prvních letech pro zřízení školy. Ale jak? Vesnice byla válkou úplně smetena, zůstaly všeho všudy jen asi tři polozbořené zděné bloky bez střech a oken. Lidé sami dříve bydlili v malých barácích, které byly narychlo zhotoveny jen tak, aby měli bydlící střechu nad hlavou.

„Uděláme to tuhle u Tondy,“ usnesli se jednou na schůzi občané. A Tonda chtěj nechtěj musel odstoupit jednu polovinu chléva pro školu.

„Máš taky dva caparty, tak moc neprskej,“ zchladil jej kdosi, když řečený Tonda přišel s námitkami, že nemá kam strčit dobytek.

Od rozhodnutí k činu neměli moskovští daleko. Hned druhého dne se sešli a práce na úpravě školní místnosti začala. Prorazili z jedné strany ve stěně okno a zvláštní dveře. Hnůj byl vykydán, země vyškrábána a na vlhkou zem vložena cihlová podlaha. V příštích dnech vyrostly nad zdmi krovy a konečně střecha dostala i tašky, které občané hned po návratu z bēženectví posbírali z nejbližších rakouských zemljank. A zatím co vybilená třída vysýchala, truhláři pracovali na školních lavicích.

Konečně bylo vše hotovo a do vsi přišel učitel. Byl jím A. Křivka, který pak v Moskovštině vyučoval několik let. Ale ten první školní rok! Na ten pan učitel Křivka, který je dosud živ, jistě do smrti nezapomene! Učit v takové škole a za takových podmínek jako tehdy, to aby měl člověk svatou trpělivost. Za těch dob si učitelové odbyli skutečný očistec za živa!

Poměry zde byly tak dlouho úplně nemožné, dokud si nejbližší okolí nezvyklo na školu a především, dokud si žáci nezvykli na své sousedství. Tím sousedstvím bylo veškeré hospodářské zvířectvo, které dělila od žáků pouze tenká stěna na jednu cihlu. Zajdeme si tedy pro zajímavost do třídy na jednu vyučovací hodinu.

Pan učitel má děti rozděleny ve dvě skupiny. Jedny dostaly tiché zaměstnání, jsou schýleny nad sešity a píší nějaký úkol. Druhé sedí v lavicích s trupem rovně vzpřímeným, s rukama na lavicích v tichém očekávání. Učitel jim dosud nic neřekl, ale všichni už napřed ví, že teď přijde násobilka, a to snad „na přeskáčku“. Učitel si stoupl znenadání před první lavici. Sem tam se ozve mezi žáky tlumené vzdychnutí.

„Valášková,“ vyvolává učitel, „řekneš nám násobilku pěti.“ Oslovená se postaví v lavici a začíná:

„Jedenkrát pět je pět, dvakrát pět je deset,“ atd., ale sotva je s násobilkou v polovině, ozve se najednou za stěnou tak

mohutné bučení, že tabulky v okně jen drní a není slyšet ani slova. Valášková je v páté lavici, proto ji učitel sotva zaslechne. Žákyně je při tom roztržitá, červená se a chtěla by ráda říci, že to umí dobře, ale že ji ruší to hrozné bučení. A Javora, která válku také prodělala ve vyhnanství, si umínila, že nepřestane, dokud jí hospodyně nepřinese něco do jeslí. Ale hospodyně nepřichází, třeba se už blíží polední hodina. Javora právě teď jako když utne, přestala vytrubovat. Ohnala se výhružně po jalovici, kterou neznámo z jakých příčin hrozně nenáviděla. Ve třídě se proto okamžitě pokračovalo dál.

„Komárku, zopakuj nám násobilku osmi.“ Sotva však Komárek začal, tu si Javora opět vzpomněla na své předsevzetí o vytrvalém volání po stravě. Komárek se zakoktal, šlápl z jedné nohy na druhou, polkl naprázdno a se sklopenou hlavou stál beze slova v lavici.

A tohle bylo něco pro Jardu Novákových, který sedí vzadu až v poslední lavici u stěny. Má z toho nehoráznou švandu, že jim Javora bučí do násobilky, že si učitel už neví rady, že žáky dobře neslyší a že na Jardu asi už nedojde, když to bude takhle dál pokračovat. Kdyby mohl, šel by hned Javoru za tohle všechno pohládit. A také mu bylo hrozně k smíchu, jak se Komárek dívá mučednický na svět, a zřejmě se tváří, jako by chtěl Javoru za to její koncertování hrozně zmlátit — tak po pasácku, pěkně na provaze u stromu. Ale Jarda dobře zná Komárkovu podšitost a dal by za to třeba i tu poslední půlku cigarety, co si o přestávce v záchodě protrženou kapsou tajně do šosu uschoval, že Komárek v duchu Javoře také žehná, že jí přeje k obědu třeba vědro bramborů, nebo tak ošatku šrotu do pití, aby si tu spásonosnou trubici dobře propláchl. No a Jarda Nováků to už dál nemohl snést. Zmačkl si pevně rukou nos, aby nevybuchl smíchem na celé kolo, a sehnul se obličejem až na lavici, schovávaje se tak za záda před ním sedícího Hladíka. Avšak učitelovo oko se nedá zmást.

„Nováku!“ zahřměl pan učitel. Jarda vstal celý zarudlý v tváři, s hlavou sklopenou. Smích mu na tváři okamžitě odumřel, neboť rázem věděl kolik uhodilo.

„Násobilku devíti!“ řekl stručně po krátké pomlčce pan učitel. Jarda se odvážil zvednout hlavu a třeba věděl, že tuhle násobilku devíti nesvede i kdyby při něm stál sám archanděl Gabriel, tvářil se, jako by chtěl panu učiteli při nejmenším říci: „No tohle přece není nic zvláštního, to přece umím jako

když bičem mrská.“ A Jarda skutečně uměl násobilku devíti jedna radost, ale želbohu jenom do tří. Dál se nemohl nikdy za žádnou cenu dostat. Náhle si vymyslel strategický plán, podle kterého hleděl získat co nejvíce času. Uvažoval. Okamžik se zdržím, pak rychle začnu a to jistě než dojdou k té nešťastné čtyřce, Javora začne opět volat. Nenápadně proto sešoupl s lavice tužku. Zakutálela se kamsi pod trnož lavice a Jarda ne a ne ji odtud dostat.

„No tak, jestlipak, nebo ti mám pomoci?“

To Jardovi připomnělo vážnost chvíle. Okamžitě se tedy vyšoural zpod lavice a tu si v duchu pomyslel, že by Javora už mohla konečně spustit. Ale pojednou se v chlévě stalo něco přesprávně silného a to právě bylo Jardovým neštěstím. Za stěnou něco bouchlo do prasečí přepážky, až z toho dva vepři spustili kviklavé prasečí unisono, jako o zabijačce. Nato se současně ozvalo smrtelně volající mečení. Právě v této chvíli byl Jarda Novákův v koncích se svým uměním a proto mu rámus za stěnou přišel velmi vhod. Odmlčel se a dělal, jako by chtěl pokračovat, ale to už byl myšlenkami všude jinde, jenom ne ve třídě. V duchu si hned řekl, tohle že není hlas staré Javory, to že bude jalovice, která se tak smutně ozývá. Ale co to jenom je? Vždyť ona už mečí jako by dodělávala. Aha — řekl si Jarda, to se asi Javora utrhla a teď tam dělá pořádek. Vždyť už i pan učitel byl tímhle rámusem znepokojen a na okamžik se rozhodoval, nemá-li se jít podívat, co se to ve vedlejším chlévě děje. Snad i na Jardu v tu chvíli zapomněl, ale vtom už oknem zahlédl, jak od studny přichází hospodář. Jarda správně odhadoval situaci za stěnou — Javora se utrhla a jako divá se pustila svými ostrými rohy do jalovice. Když hospodář vběhl do chléva, právě Javora svou oběť nabrala vší silou na rohy, nadzvedla a převrhla ji bokem přímo do jeslí. Jako by toho dne ráno hospodář vyskočil levou nohou z postelě, kudy chodil jen bručel a nic se mu nezdálo dost dobré. A teď jak tak byl v ráži, jen co skočil do chléva, chmátl po paměti do kouta po měchačce a pak se teprve snažil rychle přehlednout situaci.

„I ty prachsec mrcho jedna!“ vzkřikl, ne nevzkřikl, to byl hotový řev jerišských trub, až to bylo slyšet na návsi. A pustil se měchačkou do Javory žebro nežebro, hlava nehlava. Při tom úplně zapomněl, že hned tam za stěnou je třída, kde naslouchají žáci s učitelem, a vysypal ze sebe tak bohatou

sbírku všemožných nadávek, jakou se jen mohl vyzbrojit za osm let své vojenské služby v carské ruské armádě. — No a Jarda Nováků... Ten trpěl, trpěl, přemáhal se, vrtěl sebou jako šidlo, ale když uslyšel, jak „streje Toník“ tak hezky od plic Javoře nadává, tu se neopanoval, nedovedl se víc přemáhat. Jeho smích vybuchl takovou silou a byl tak nakažlivý, že se vzápětí celá třída smíchy jen otrásala. Smáli se všichni, nejvíce však Jarda. Ten se přímo válel smíchy po lavici a teprve učitelův výmluvný pohledek ho vzpamatoval.

Ve třídě nastalo opět ticho jako v kostele, zato vedle za stěnou se hospodář čím dál víc rozhňoval, až pan učitel musil zakročit.

„Ale, ale, copak to děláte?“ domlouval pan učitel jak vstoupil do chléva. „Kdybyste raději té jalovici pomohl ze žlabu, ještě se vám tady uškrtí!“ — Slova páně učitelova přivedla hospodáře konečně k sobě. Potom vytáhli společně s panem učitelem jalovici šťastně ze žlabu.

Jardovi Novákových však toho dne Javora nepomohla — zůstal až do tmy po škole a bez oběda. A když se ho doma otec při dodatečném výprasku vyptával, proč zůstal po škole, tu bez dlouhého rozmýšlení řekl plačky: „Protože strejc Toníků nadával Javoře!“

*

Po několika letech zásluhou ČMS a obětavostí volyňských krajanů vyrostly v mnohých českých vískách na Volyni krásné velké školní budovy. Kromě toho byly v posledních letech zřízeny tři české sedmitřídní školy ve městech Luck, Zdolbunov a Rovno, za které by se nemusel nikdo ani v republice stydět. Současně se snažila ČMS dosadit na tyto české maticní školy dostatečný počet dobře kvalifikovaných učitelských sil z Československé republiky. Výstavba českého školství na Volyni si vyžádala mnoho námahy a také nákladu. Vždyť až na vzácnou výjimku spolku Komenský v Praze volyňští Češi byli v práci se svou Maticí odkázáni sami na sebe. Sháněli k tomu prostředky jak se dalo, Byly to dobrovolné příspěvky, dobrovolná zdanění ve prospěch ČMS, sbírky ze zábav, divadel, pohřbů, svateb, křtin a různých slavností; později také ze sokolských sletů na Volyni. Polská vláda však českému školství nepřála, třebaže stotisícová polská menšina v Československu tehdy měla mimo jiné školy své polské gymnasium,

vydržované československým státem. Volyňským Čechům se v otázce školství na každém kroku kladly všemožné překážky. Bylo jimi jednak zavírání českých matičních škol v důsledku „nízkého“ počtu žactva, třeba na udržování těchto škol polská vláda nedávala ani viny, jednak zbabování učitelů jejich míst buď za to, že někdy příliš hlasitě byli orientováni doleva, anebo že vyučovali češtině více hodin než měli v programu, i když to nešlo na újmu vyučovacích hodin polštiny.

Nicméně přes všechny těžkosti, přes všechny překážky české školství na Volyni rok od roku vzkvétalo a rozrůstalo se. V posledním čase udržovala ČMS v českých obcích již třináct českých obecných škol s třemi sedmitřídkami ve městech. A vedle školství vzrůstala se česká Volyně na kulturním poli i jinak. V obcích nákladem volyňských Čechů byly stavěny národní domy a sokolovny. Zřizovala se ochotnická divadla, pěvecké kroužky a byly organizovány i sokolské jednoty.

Roku 1926 začal vycházet v Kvasilově český týdeník „Hlas Volyně“, jehož zakladatelem a redaktorem byl neohrožený bojovník za práva českého lidu a zastánce mateřského jazyka, bývalý profesor na ruském gymnasiu A. Perný. Později začal vycházet pro volyňské Čechy časopis „Buditel“, jež redigoval učitel ve výslužbě J. Vlček v Lucku. A již roku 1937 byl založen třetí časopis, týdeník „Krajanské listy“. Řídil jej tehdy J. Foitík. To bylo v době, kdy se vydavatelství „Hlasu Volyně“ rozhodlo, že časopis zastaví a kdy také „Buditel“ už nevycházel. Následkem toho byla by zůstala česká menšina na Volyni bez vlastního tisku. A k tomu za žádných okolností nesmělo dojít.

Úkolu, aby časopis vycházel dále, se ujal J. Foitík, jeden z nejoddanějších a nejschopnějších žáků zemřelého redaktora Antonína Perného. Převzal tehdy primitivní kvasilovské tiskárenské zařízení, převezl je do Lucka a brzy nato vyšel úplně nový časopis „Krajanské listy“. Tisk české menšiny na Volyni nebyl však nijak bohatý, a to jak počtem odběratelů, tak i statky pozemskými. První číslo „Krajanských listů“ vydal redaktor J. Foitík v 1400 exemplářích. Uváží-li se, za jakých možností byla všechna tato čísla časopisu v začátcích vydávána, pak nutno uznat, že to byla práce přímo nadlidská. Pro zajímavost uvádím zde stručně hospodářskou a technickou stránku tohoto časopisu:

1. 200 zlotých — základní fond.
2. Šlapací sklápěcí stroj — tiskárna.
3. Dva sazeči — ruční sázení časopisu.
4. J. Foitík — řídicí a odpovědný redaktor, vydavatel, nakladatel, knihtiskař, administrátor, korektor, ředitel tiskárny, expedient.

A tu opět ukázka, jak to na př. dopadalo jen s takovým expedováním prvních čísel časopisu. Shodou okolností se stalo, že na dobu, kdy mělo být prováděno expedování, připadal ve vyšších třídách lucké české matiční školy tělocvik a pan učitel Krejčí, vida potíže spojené s nedostatkem pracovních sil, jaké měl tehdy vydavatel „Krajanských listů“, propůjčil ze své iniciativy své žáky, kteří pak místo tělocviků lepili adresy na čísla a vázali balíčky. Těmto se práce tak zalíbila, že se sami dotazovali, kdy zase budou expedovat. Někdy se sice stalo, že některý z odběratelů obdržel dvě stejná čísla a jiný zase nedostal žádné, ale kdopak by se v té době pro takovou maličkost zlobil!

Časem se však časopis rozrůstal, zdokonaloval a díky rozšířené síti dopisovatelů se stával skoro bezvadným.

Bylo by neúplné, kdybych opominul uvést, jaké těžkosti byly v začátcích u polských úřadů s legalisací této primitivní tiskárny. Bylo to v době, kdy Polsko začínalo protičeskou kampaň. Tiskový referent příslušného úřadu prohlásil v té době doslovně: „Ani nás nenapadne, abychom si tady nechali otevřít českou tiskárnu, když vaši „Pepici“ (tak přezdívali Čechům) zavírají polské tiskárny na Těšínsku.“ Tehdy nastalo ono pověstné utírání klik po různých úřadech, honění vlivných osob, intervence za intervencí, až to konečně polské úřady omrzelo a daly svolení k otevření tiskárny. Ještě toho dne se „Krajanské listy“ rozběhly do světa, protože už byly předem na několik dnů vydány. V té době se dostalo redakci toužebně očekávané pomoci. Vrátil se totiž z Prahy J. Ver, který tam byl nějakou dobu na novinářské praxi v jistém velkém vydavatelském a tiskařském koncernu. Tehdy se také úroveň časopisu zvýšila jak obsahově tak graficky, takže redakci docházela i z ČSR četná pochvalná uznání. Tehdy bylo možno směle prorokovat, že časopis již nezanikne.

Právě tak jako „Hlasu Volyně“ a „Buditeli“, tak také „Krajanským listům“ bylo vůdčím úkolem hájení zájmů vo-

lyňských Čechů, sblížení krajanů s jejich starou vlastí, Československou republikou, a především upevnování vlasteneckého myšlení. Právě tak jako se učili v matičních školách o lásce k vlasti mladí, totéž čerpali i starší ze všech těchto časopisů. Československo bylo jak pro mladé tak i pro staré prozatím nedostížitelným ideálem. Drahou Československou republiku alespoň jednou za svého života shlédnout bylo zbožným přáním každého. Uvidět na vlastní oči ta místa, odkud byli volyňští předkové roku 1867 až 1875 vystěhováni, poklonit se zlaté stověžaté matičce Praze, té Praze, o níž Volyňáci tolik četli a slyšeli z vypravování těch šťastlivců, kteří se občas s velkými těžkostmi zúčastnili zájezdu do staré vlasti. A slovům „tátíček Masaryk“ se učila nemluvnata současně s prvními slovy „táta“ a „máma“.

Tak jako všude jinde, tak i naši krajané na Volyni těžce prožívali tvrdé roky světové hospodářské krise. Obilí bylo takřka zadarmo a pěstování chmele se už vůbec nevyplácelo. Proto v těchto letech bylo na Volyni likvidováno kolem 80% chmelnic. Hospodářská katastrofa však neměla žádného vlivu na rozvoj školství ani na kulturní život volyňských Čechů. Hospodářská krise na Volyni zavinila jediné masové emigrování volyňských Čechů do Ameriky, a to především do Argentiny a Kanady.

Jinak se během této doby na Volyni nic nezměnilo, až na to, že rok od roku se přibližovali Ukrajinci svými zemědělskými pokroky a úspěchy čím dál tím více Čechům a mnohdy se jim také úplně vyrovnali. Bylo možno očekávat, že český zemědělec zůstane za nějakou dobu dokonce pozadu, nestane-li se v nejbližší době náprava. A tento zemědělský neúspěch volyňských Čechů zavinila především neblahá skutečnost, že veškerá inteligence utíkala od zemědělství k jiným povoláním. Tak na př. mladík, kterému se nějak podařilo získat třeba středoškolské vzdělání v Československu, se již k zemědělství na Volyni nevrátil. Z těchto studovaných lidí se většinou stávali učitelé buď na obecných školách nebo na sedmitřídkách. A následkem toho velmi často mnohý průměrný volyňský sedlák pohlížel na takového vystudovaného synka zcela nepokrytě „s vršku“ a v nejlepším případě o něm mluvil jen jako o „lehké kavalerii“, což znamenalo nic nedělat a dobře se mít! A to volyňského sedláka pobuřovalo. Také Pán Bůh chraň, aby se takový panáček pod tlakem svého mla-

děho srdce zmýlil a požádal o ruku děvčete ze statku. Takový skutek byl ve většině případů pokládán za vyloženou drzost. To pak bylo v domácnosti na denním pořádku hromobití a jen na vzácné výjimky některý ten bodrý táta se dal obměkčit, když ovšem už celou záležitost vehnal na okraj tragedie. Ovšem nacházely se také v tomto ohledu mezi volyňskými statkáři výjimky, ale to už byly vzácné případy. Hle, jeden z mnoha podobných obrázků.

*

„Člověče, co vás to jen napadlo! Vy že byste chtěl naši Mařenu?! No to snad nemyslíte vážně?“ Tak zrovna to začalo jedné krásné neděle, když mladý učitel požádal statkáře Špačka v české obci Semiruby o ruku jeho dcery.

„Myslím to úplně vážně, proto jsem také s vaší Mařenkou chodil celé dva roky.“ Nedal se zmásti ostrým útokem dohřátého pantáty Toník, který právě měl za sebou učitelský seminář a dnes se rozhodl pro založení vlastního rodinného života.

„Vy že jste dva roky... Poslouchej, mámo, jaks to mohla dovolit? Kdes měla oči?“ zasípal nepřičetně pantáta a celý zrudlý se strašně rozdupal před panímámou. Pak praštil tvrdou pěstí do stolu, až z ošatky vyskočily na podlahu dvě ty nejvrchnější růžové buchy. „No tohle je mně pěkná výchova! A sakra, podívejme se, to by bylo pěkný! Já abych dřel jako vůl a žába mně pak nasadí do baráku kdejakého floutka! No, to se na to hergotsááákra, jařku, ještě podíváme! No, a co jako byste chtěl s tou naší Mařenou dělat, vy jeden chytráku! Přeci si nemyslíte, že si vás tu strčím za sklo pro parádu! A vůbec, ký čert vás to poslal na mou hlavu!“

„Pantáto, jen se nebojte o své hektary, já vás o ně nežádám...“ pokusil se ještě o vysvětlení Toník, neboť se rozhodl, že snese všechny nárazy, jen když se mu naposledy přece jen podaří pantátu obměkčit.

„A sáákra, podívejme se! Tak vy ještě pohrdáte hektary! No, to vím, ty vám nikdy nepřirostly k srdci. Ty mršky hektary, ty chtěj práci, tady pero nic nepomůže, že jo, a to je chyba!“ A pantáta se škodolibě rozchechtal, až mu oči zaslzely. Při tom se tak silně rozkašlal, že to celým jeho malým tělem házelo jako vichřice papěrkou.

Tenhle výsměch Tonika v nitru již nanejvýš pobuřoval, ale přece se ještě zdržel.

„Tak to nemyslím, pantáto,“ pokračoval, „ne že bych se bál práce, vždyť jsem vyrostl v hospodářství. Chtěl jsem vám jen říci, že mi nejde o vaše hektary, ty si jen k svému potěšení ponechte. Jde mi především o vaši Mařenku, a až do stanu učitelské místo, o které se právě ucházím, vezmu si ji k sobě. Dovedu ji uživit...“

„Ale sáakra, nebuďte takovým paličákem, mějte rozum! Přece nemyslíte, že dám holku z mého statku kdejakému kaptůrkovi! To by tak sedělo, aby moje dcera musela škemrat o droby kantorskýho chlebička. Podívejte se, já vám to řeknu tak bez okolků, abyste nebyl na nějakých pochybnostech. Mařenu vám nedám, kdybych jí měl pověsit kámen na krk a hodit ji tamhle v Dubně s mostu do lky. Tak, a teď můžete jít svou cestou, klíďte se!“ A pantáto ukázal rukou vyzývavě na dveře. Toník odešel. Jaký díl pak sklídila Mařenka, je zbytečno popisovat. Je třeba říci jenom to, že pantátovi asi po dva týdny nesměla na oči.

A jednou zvečera — bylo to asi po měsíci — svázala si Mařenka do uzlíčku své nejnnutnější věci a ráno, když ji panímáma přišla budit, shledala jen prázdnou neodestlanou postel. Netrvalo dlouho a celá vesnice už věděla, že Mařenka té noci odešla s Toníkem. Pak se nevědělo o nich nic, zrovna jako když se po nich zem slehne. Tenkrát si činila panímáma výčitky, že se za Mařenku u pantáty nějak nepřimluvila, vytýkala nakonec pantátovi jeho tvrdost a cože konec konců chce s těmi hektary dělat, vždyť si je přece nevezme s sebou do hrobu? Ale to by nebyl statkář Špaček, kdyby to mělo na něho platit. Naopak se rozčertil a zapřísahal se, že mu ta poběhlice do nejdelší smrti nesmí na oči.

Ale za půl roku panímáma obdržela dopis. Byl od Mařenky. Stálo v něm úplně stručně a jako na výsměch pantátovi:

„Drazí rodiče, mám se dobře, nikdy jsem si nepředstavovala, že život může být tak krásný. Jsme v H., Toník učí ve škole a já se starám o domácnost. Nikdy nebudu litovat, že jsem si Toníka vzala,

Vaše Mařenka.“

Tohle není výnatek z nějaké povídky, je to pouze jeden z mnoha skutečných příběhů, na které byl tak bohat život volyňského venkova.

*

A takovéhle případy se na české Volyni opakovaly velmi často. Motiv byl tentýž, pouze výsledek tu býval rozličný — někdy to dopadlo líp, jindy hůře.

Tyto poměry se rodily na základě velmi citelného nedostatku zemědělské inteligence a to proto, že průměrný volyňský sedlák skoro vždycky v duševní práci viděl jen chytráctví, lenošení a snahu ošidit jeho pravou nefalšovanou práci na poli. Na druhé straně si však tato inteligence volyňských Čechů onen nevděk částečně i zasloužila, protože skoro napořád utíkala od zemědělství, snažila se od něho odpoutat a za každou cenu se mu vyhnout. A tu zase přišli někteří volyňští Češi s myšlenkou, aby byla na Volyni založena česká odborná hospodářská škola, která by své absolventy vracela zpátky zemědělcům a půdě. Tato snaha se však zrodila v dobách nejurputnější štvánice mezi Československem a Polskem, tedy v čase, kdy volyňští Češi prožívali jak národnostní, tak kulturní a hospodářský útlak. Volyňští měli k dispozici krásný velkostatek pro tuto budoucí hospodářskou školu, kterou si také chtěli svými vlastními silami zařídit a udržovat. Polská vláda se však kategoricky postavila proti zřízení školy a zůstalo jen při plánech. Hospodářská škola se pak stala pro volyňské zemědělce pouhým ideálem nikdy nesplněných snů.

*

Po smrti redaktora A. Perného tvoří jeho volyňští žáci-dopisovatelé redakční kroužek a společnými silami píší a každého roku vydávají „Volyňský rodinný kalendář“, sestavený se zvláštním zřetelem k potřebám a zájmům volyňských krajanů. První vydání bylo vytisknuto v Praze, další vydání pak už tiskla vlastní tiskárna volyňských Čechů, nacházející se v Lucku.

V roce 1935 probouzí se již také k veřejnému životu i mládež a sama ze své iniciativy se organizuje v jednotný celek ve „Sdružení československé mládeže na Volyni“. Je to organizace pro povznesení a především posílení kulturního života mládeže. Dbá o udržování stálého styku se starou vlastí a

o skutečné sjednocení, sdružení veškeré české mládeže na Volyni v jeden národní celek bez rozdílu náboženského a politického přesvědčení. Již první rok, a to ve dnech 27. a 28. října, uspořádala tato organizace sjezd. Do české vísky Chomouty u Dubna se sešla mládež takřka z celé Volyně. Sjezdu se zúčastnilo asi 3000 mladých lidí, kteří se sem dostavili, aby se poznali a aby po prvé samostatně vystoupili před českou veřejností. Na tomto prvním sjezdu zúčastnilo se několik pěveckých kroužků soutěže ve zpěvu. Taktéž zde byla organizována velmi bohatá výstava české knihy. Sjezd s četnými proslovy a taneční zábavou trval dva dny a mládež si z něho odnesla do svých domovů velmi milé a příjemné vzpomínky. Podobný sjezd české mládeže na Volyni byl organizován hned v následujícím roce, t. j. 1936, v obci Moskovštíně. Tehdy program sjezdu byl doplněn přednesy básní a sólovými zpěvy. Ještě i v tomto roce se sjezd vydařil, ačkoliv již tehdy polské úřady činily velmi pádné námitky proti tomu, aby se sjezd odbýval a tehdejší úřady Beckovy vlády byly ve vynalézavosti překážek vzácnými kapacitami. A tak, ačkoliv se ještě toho roku odbýval sjezd v plném programovém rozsahu, odbýval se již neoficiálně, a to na povolení obyčejné taneční zábavy, k níž dal policejní úřad ještě jakž takž povolení. Ale byla to již poslední manifestace české mládeže na Volyni. Tímto sjezdem byl učiněn konec jakékoliv další národní práci. Pak přišly černé dny, pak přišlo to, na co každý Volyňák vzpomíná nerad a v duchu trpce vyčítá těm, kteří zapomněli na svůj slovanský původ. To byla poslední léta zhoubné práce Beckovy vlády.

45.000 MUČEDNÍKŮ

Jako před velkou bouří se naplňují mračna elektrinou, tak postupně od r. 1935 do 1939 zuřila nesnesitelná nenávisť Poláků k Čechům, žijícím nejen na Volyni, ale v Polsku vůbec. Nejdříve začal známý, neslavně proslulý polský časopis „Ilustrovany kurjer codzienny“, vycházející v Krakově. Spolu s jím zplozeným dítětem, tuctovým plátkem „Dziennik maly“, zahájil proti Československé republice a především proti českému národu tak špinavou, jidášskou a polského národa tak nedůstojnou kampaň, jakou civilisovaný svět dosud sotva poznal. Byla to jednak kampaň novinářská, jednak knižní. Byla vydána kniha pod názvem „Czesi“, v níž každý Čech byl kreslen takovými barvami, že se při četbě tohoto paskvilu mohlo nezasvěcenci zdát, že jde o národ vyložených lotrů, zlodějů, lupičů a vrahů. A ulice se tištěného slova brzy chytně, lidé ulice čekají na sensaci, na novinku jako bylinka ve vyprahlé poušti na déšť, třeba z toho čouhala špína vlastního já, ponížení a zničení nejbližšího přítele. Ale nejhlavnějším faktorem je zvrhlost osnovatele a dirigenta všeho toho „kulturního“ podvodnictví, úskočnosti a lsti. Tehdy jím byl pan Dabrowski, šéfredaktor „I. K. C.“, posluhovač Bečkovy vlády a německého fašismu. Ano, pan Dabrowski, zatím co šířil hotové chvalozpěvy o německo-polském věčném přátelství a o prozřetelné politice páně Bečkové, házel bláto a hnůj na slovenský bratrský národ československý. A také ono první šlehnutí tohoto politického biče dopadlo na českou menšinu na Volyni. Čím více se zostřoval poměr mezi Československem a Polskem, tím mohutněji a častěji dopadalo toto bičování na bezbranné, v této chvíli opuštěné volyňské krajany. Situace se každým týdnem ba dnem stávala nesnesitelnější a bezohlednější, až vyvrcholila nepokrytě drzým výkřikem zpracované

ulice: „Pryč s Čechy, volyňskými kolonisty!“ A hned také polské úřady připravovaly dalekosáhlé plány, jak přestěhovat Čechy z volyňské černé půdy na neúrodné písky v Polesí.

„Již jste si tady na Volyni dost pohospodarili, nuže, zkuste to teď také na pískách v Polesí,“ říkalo se volyňským Čechům bezohledně do očí, nehledě na to, že vše, co měli, vydobyli si svou poctivou a tvrdou prací vlastními rukou a že tu na Volyni byli dříve než polské úřady, které jim nyní dávaly výpověď. V letech 1935-1939 byli volyňští Čechové podrobeni nejtěžší a nejbolestnější zkoušce. Všechno to bláto, všechna ta špína dopadala na ně bezprostředně, a přitom s krvácejícím srdcem museli bezmocně přihlížet k tomu, jak Poláci útočí na Československo, zatím co se slepě bratříčkují s Němci a přáteli s Maďarskem.

A tak pod vlivem těchto nemožných poměrů již v roce 1937 píše autor této knihy v básni „Až Perun procitne“, namířené především proti německému fašismu:

„Slovanský svět, faleš, zloba,
vše pod krásnou maskou.
Pod cizáckou knutou přilne
Slovan k bratru láskou.

To slovanské přátelství
divně vypadá.
Bratru na tvář polibek,
dýku za záda!“(*)

I mezinárodní situace se každým dnem zostřovala. Tím se také stalo, že český menšinový časopis „Krajanské listy“, vycházející na Volyni, který byl původně vydáván jen jako informační, stával se čím dále tím více časopisem politickým a dosti často k určitým událostem zaujal své kritické stanovisko. A že to bylo tlumočení názorů, které prýšelo z duše celé české větve na Volyni, stal se tím velice oblíbeným a jeho postoj byl brán vážně nejen mezi volyňskými českými čtenáři, ale i mezi polskými vládnoucími činiteli.

Nejtěžší okamžiky pro „Krajanské listy“ nastaly v době polského tažení proti ČSR, kdy musely zachovati v této věci mlčení, poněvadž sebemenší odpor by byl přivodil jejich likvidaci. Přesto se však redakce „K. l.“ snažila psát alespoň tak, aby čtenáři časopisu našli mezi řádky to, co nebylo možno napsat otevřeně. A volyňští Češi se skutečně naučili svůj časopis čísti a rozumět mu.

*) Viz knihu básní: J. V. Rejzek „Od srdce k srdci“, vydal V. Švarc v Praze 1937.

Všestranný útisk volyňských Čechů se strany polských Beckových úřadů se vystupňoval, až konečně následovalo vybijení oken v českých školách, na českých budovách byly v křiklavých barvách malovány nápisy nejhnusnějších, nejsprostších urážek příslušníků české národnosti. České nápisy na reklamních štítech českých podniků byly znečišťovány výkaly. Za noci byly podnikány případy osob české národnosti. Polští výrostci přepadali české žactvo a zasypávali je kameny za doprovodu oplzlých nadávek, urážejících českou národnost. Situace skutečně nanejvýš kritická. Avšak volyňští, zoceleni desítkami roků tvrdého života, nezoufali, neklonili zbaběle své hřbety, neschovávali se za roušku patolizalství a nezapírali své češtví ani v těch nejhorších dobách. Naopak, na každém kroku snažili se hájit čest svého národa. Tak ve městech, když řádily nejvíce štvance proti Čechům, čeští chlapi, příslušníci Sokola, připínali si na klopy svých kabátů sokolské odznaky a na místech nejvíce frekventovaných demonstrativně vedli hlučné rozmluvy ve své mateřštině. Dotazovali se Poláků a odpovídali jim na otázky sebevědomě výhradně jen v českém jazyku, třebaže polštinu každý z nich ovládal velmi dokonale jak slovem tak písmem.

Ale bylo by nespravedlivé tvrzení, že s jednáním vůči české menšině na Volyni a s postojem Beckovy vlády k ČSR sympatisoval veškerý polský národ. Nikoliv, našli se také Poláci, kteří byli skutečnými vlastenci a Slované, kteří se vyzvedli nad mělkou úroveň politického štvání a hlasitě projevovali nesouhlas s těmito poměry.

Avšak vládní kruhy šly slepě po dráze své zhoubné politiky neodvratně dále, neohlížejíce se na to, že řinčení zbraní v Evropě je den ze dne slyšitelnější.

UKŘÍŽOVÁNÍ

Anexe Rakouska! To byl první větší Hitlerův triumf a pak už to začalo. Hrozná katastrofa Československé republiky se týden z týdne, den ze dne blížila. V té době také události souvisící s blížící se katastrofou působily na veškeren život volyňských Čechů jako nějaký zvláštní druh seismografu. Hospodářský, kulturní i ostatní život tu vázl, až se zastavil úplně. Veškerá práce se postupně zvolňovala, až klesla na minimum. Tam, kde kdysi vše kypělo životem, znenáhla zmíralo a všude se rozhostil strašlivý mrtvolný klid. Staří i mladí po celé dny obklopovali radiopřijímače. Všichni se skloněnými hlavami, v tichém očekávání něčeho hrozného, zdrcujícího, naslouchali s napětím všech nervů každé sebemenší zprávě o situaci Československé republiky. Tehdy nezajímalo nikoho nic jiného, kromě otázek: Co bude? Jak to dopadne? Co západní spojenci? A co Malá dohoda? Jak se zachová Polsko? Myšlenky všech pracovaly bez ustání dnem i nocí a všechny se soustředily kolem začarovaného kruhu: Co bude s drahou republikou? Co bude s matičkou Prahou? Myšlenky všech Čechů zalétaly daleko do staré vlasti a nejtěžší pro ně bylo vědomí, že oni zde v cizině musí ke všemu tomu bezprávi nečinně přihlížet.

Volyňští s hrdinskou trpělivostí snášeli veškerá příkoří, která jim nemilosrdný osud sprádal a která byla v souvislosti se stále se zhoršující situací Československa. Kde bylo možno, snažili se odrážet všechny propagační útoky, které se v jejich kraji sypaly na hlavu veškerého českého národa. Byli si vědomi toho, že s Československem buď budou žít dále, nebo s ním zaniknou. Věděli, že bez ČSR nebude pro ně žádné opory a že v této opuštěné cizině co nejdříve zaniknou, protože nebude pro ně nikde zastání ani ohledu, nebudou-li se

moci opírat o vlastní stát. A proto také žili všichni do poslední chvíle v pevné víře, že se tu konec konců přece jen musí něco stát, co by zabránilo katastrofě Československé republiky. Věřili pevně, že není možné, aby republika byla hozena do tlamy těm, kteří se na ni drze sáпали. Volyňáci věřili ve spravedlnost a pravdu, a ty byly na straně Československé republiky. A všechna ta pevná víra byla stavěna na základech spravedlivé a moudré politiky presidenta Dr. E. Beneše, který byl Volyňákům ve věcech politických vždy pravou modlou.

Ale víra v odvrácení onoho blížícího se zla byla soustavně drcena a uhlodávána událostmi, které se za sebou hnaly jako nezadržitelný příval rozběsněných vod. Tvrdé sedlácké pěstě Volyňáků zabúrácely pak do stolů a sem tam se ozval křečovitý, bolestný skřípot zubů, když došla první zpráva o karlovarské schůzi předáků sudetoněmecké strany, konané dne 24. dubna 1938. Nikdo snad tak jako Volyňáci nemohl plně ocenit drzost tehdejší Henleinovy řeči, v níž se mimo jiné říkalo: „Za námi stojí sedmdesát milionů Němců, kteří nemohou a nebudou nečinně přihlížet k našemu utlačování!“ V zahraničí nemohli však ani zdaleka pocítit dopady oněch osmi karlovarských bodů na integritu československého státu, poněvadž se ukázalo, jak právě v zahraničí jsou málo známy skutečné poměry menšinového života v republice, neznali je ani spojenci. Snad jejich neznalost byla jen předstíraná, snad je právě v té době nechtěli znát. A zatím Češi ve vlasti vždycky trvali na tom, aby měly menšiny v republice všechny možnosti jak hospodářského tak kulturního rozvoje. Volyňští Češi sudetoněmeckou drzost nejlépe prohlédli, poněvadž měli velmi dobrou představu o tom, jaký může být život menšiny, žijící v zahraničí. Vždyť oni sami jej žili a mnohý z nich se také na vlastní oči přesvědčil, jak to v té republice skutečně vypadá. Volyňák je v soudu a kritice velmi důkladný a tak když už jednou do Československa zavítal, nezapomněl se také podívat, jak žijí menšiny v poněmčeném území, v tehdy zvaných Sudetech. A nedivte se, že si potom vedle krásných vzpomínek přivezl na Volyň z republiky také i nějakou trpkou zkušenost.

„Hrom ať do takových pořádků,“ zaklel mnohdy od srdce takový upřímný volyňský český táta, když se pak doma zmiňoval o sudetském kraji. „Člověk se tam ani český nedomluví

a máš úplně dojem, že jsi už v tom čistokrevném Reichu, zatím co jsou tamější Češi ožebračováni jak hospodářsky tak kulturně. Prosím, a tito Češi jsou k tomu ve vlastním státě!“

A tohle všechno, co viděl Volyňák, to pan Henlein nyní považoval za bezpráví, za utlačování! „Proč toho buřiče už dávno nezavřeli anebo nepověsili. — v Německu by se mu to už jistě dávno stalo,“ hučelo to vzpurně mezi volyňskými.

Ale Henleina nezavřeli ani nepověsili. Naopak, volyňským se v nejbližším čase dostalo opět nového pokořujícího poličku, a to zprávou o poslanci K. H. Frankovi, který již prvního května ve Falknově na schůzi úplně kategoricky a veřejně vyzýval Čechy, aby se do několika dnů vystěhovali ze Sudet, tam že není jejich místo, tam že jsou Němci pány. A Volyňští zase žili v očekávání, že tu bude zakročeno, že se tu něco stane na ochranu práv, suverenity Československé republiky. Avšak zase se nic nestalo. Nikdo nezasáhl proti tomuto zjevnému buřičství.

Pak už se blížily doby, kdy na české Volyni krajané celých čtyřiaadvacet hodin vydrželi nepřetržitě vysedávat u radiopřijímačů. Situace byla stále napjatější a zprávy drtivější. Politická hladina na evropské pevnině se každým dnem stávala nejistější, kolísavější.

A zatím co se volyňští z radiových zpráv dovídali o vojenských přípravách v pohraničí mezi Československem a Německem a o provokačních incidentech, vyvolávaných sudetskými Němci, zahájila celá Beckova klika v Polsku nejprudší a nejbezohlednější tiskovou kampaň, namířenou proti Československu. Nejdříve se dožadovala polská vláda na ČSR autonomie pro svou stotisícovou menšinu, žijící na Těšíně. Volyňští se zaťatými pěstmi musili být tichými a nedobrovolnými svědky tohoto hnusného díla. Ulicemi polských měst táhly celé dny průvody s transparenty, volajícími ne příliš vybraně po autonomii pro polskou menšinu v Československu. Na náměstích stály pestré tribuny, z nichž řvali ti nejhorší provokátoři, ti největší zrádcové skutečného polského národa o tom, jak „jejich bratři Poláci jsou v Československu všemožně utlačováni a okrádáni o veškerá práva kulturního člověka“. A říkalo se to drze, bezohledně, za přítomnosti oněch volyňských Čechů, kteří ještě včera jak na stránkách „Hlasu Volyně“, tak v „Buditeli“ a v „Krajanských listech“ se obraceli na polskou vládu se slovy: „Víc nic nechceme, my česko-

slovenská menšina v Polsku, jenom to, aby se s námi zacházelo tak, jako s Poláky v Československu a aby se nám proporcionálně dostalo těch práv a kulturního a hospodářského rozvoje, jakých se dostává polské menšině v Československu!“

Ano, lidská drzost někdy ztratí míru. A tak také se do Československé republiky pustil krakovský list „Ilustrowany kurjer codzienny“ se svým šéfem panem Dabrowskim a jeho poslušnou smečkou bezhlavých papoušků a la „Dziennik mały“. Těm pánům tehdy ani zdaleka nepřišlo na mysl, že by bylo úplně lidské vyrovnat si dříve doma svou vlastní věc s osmimilionovou menšinou ukrajinskou. Ne, těm pánům něco podobného nemohlo přijít na mysl, poněvadž pro německé peníze zapomínali na svůj národ. Ti páni vlastně tehdy vědomě stloukali polskému národu rakev.

Pak následovaly dny, v nichž se na Volyni od úst k ústům neslo slovo Runciman. Toho pána prý Anglie vyslala do Československa, aby tu rozhodl o osudu štvaného národa. 3. srpna 1938 přibyl do Prahy a odtud jako zplnomocněnec britské vlády měl za úkol roentgenovat československé poměry, zejména pak otázku sudetskou. To přineslo volyňským zase nové plivnutí do tváře. Hle, jakýsi anglický lord bude rozhodčím a prostředníkem mezi Čechy a sudetskými Němci! Ano, bude tu rozhodovat o českém národu v jeho vlastním státě! Jednotlivec bude posuzovat miliony lidí! Ach, kde byl jenom ten spravedlivý, všemohoucí, vševědoucí a geniální muž — lord Runciman — když šlo o Saarsko, když šlo o Habeš. Proč tehdy nezasáhl? A dnes bude pan Runciman brát na soudní váhy svědomí, národa, který byl po léta od světové války všeobecně dáván jiným za příklad, jako nový mladý stát, jak svou vysokou kulturní úroveň, tak hospodářskou a industriální kapacitou. Československo bylo uznáváno na svou dobu za ideální vzor demokracie i těmi největšími politiky světa a dnes bude zkoumáno jeho ledví, protože se jeho výbojnému sousedovi zezdalo o možnosti rozšíření svého životního prostoru na úkor menších, slabších národů. A také proto bude ten národ souzen a snad pravděpodobně i odsouzen, aby byl zachráněn onen chatrně záplatovaný evropský nebo dokonce světový mír.

Tak se tehdy průměrný Volyňák díval na Runcimana a tím i na Anglii.

Berchtesgaden ...

Mnichov ...

Ta dvě slova proletěla českou Volyní jako strašlivý přízrak. Až nakonec byla zakřiknuta dnem 24. září 1938 poslední, nejvyšší vzrušivě vystupňovanou, avšak vcelku nadějnou zprávou: Československo mobilisuje!

„Mobilisace!“ zahřmělo tehdy jako na poplach ze stovek radiopřijímačů. To volyňské povzbudilo. Mladí, staří, muži, ženy, vše jako na povel utichlo, zatajilo dech v překvapení a v posvátném očekávání. Nikdo tu nemluvil, nikdo v prvním okamžiku nevykládal, ale za malou chvíli všem zazářily zřítelnice, tváře se vyjasnily a některé oko se zatřpytilo i slzou. Byla to tehdy instinktivní jednotná vlna pevné víry a nejmohutnější naděje, že přece jen se něco stalo, že republika je silná a věrný národ se ji odhodlává bránit ať se stane cokoli a že jistě byla Československu někde podána přátelská pomocná ruka.

Avšak příští dny přinesly něco úplně jiného. Byly to drtivé rány pro volyňské krajany, rány, které vznikly v příčinné souvislosti s tehdejšími událostmi.

Následovaly srážky československého vojska s oddíly henleinovců.

Masové výtržnosti v českém pohraničí, vyvolávané soustavně příslušníky SDP.

Polsko se bratříčkuje s Maďarskem a spolu se dožadují na Československu územních pohledávek. Zrovna jako Němci vztahují své spáry po Sudetech, tak také Maďarsko po části Slovenska a Podkarpatské Rusi a Polsko po t. zv. Zaolzí. Polsko už se nespokojí autonomií!

A konečně Anglie a Francie nejen že neslíbily pomoc, ale tvrdošíjně trvají na tom, aby Československo Němcům vyhovělo a vydalo jim Sudety.

A Malá dohoda? Z té už fakticky nezbylo ničeho, protože tehdejší úplatkářská Stojadinovičova jihoslovanská politika zjevně přála Němcům. A Rumunsko? To odpadlo automaticky hned, jak jen Československou republiku opustili její nejvěrnější přátelé-spojenci.

Byly to hrůzostrašné dny na Volyni, zvláště když k tomu všemu viděli na vlastní oči, jak se zástupy polských výrostků i starých rozvášněných šovinistů okázale chystají na Česko-

slovenskou republiku, hrnouce se k zápisu jako dobrovolníci pro boj za Zaolzí.

„Precz z czeskimi bestjami!“

„Do swietej walki za zniszczenie czeskiego barbarzyństwa i za wyzwolenie naszych katowanych braci Polaków!“

Tak a podobně křičela ve dne v noci ulice, tak řvaly noviny.

Nezřídka se také stávalo, že někteří z těchto polských hrdinů se dostali se svou drzostí a škodolibostí tak daleko, že přicházeli mezi volyňské Čechy a s posměchem je vyzývali k dobrovolnému vstupu do těchto bratrozrádcovských šiků, jež byly speciálně organisovány pro vpád do ČSR, pro boj za Zaolzí. Jenže těmto štváčům se pravidelně dostávalo od duševně zničených volyňských krajanů tak výmluvné odpovědi, že si to v nejlepším případě několik dnů odleželi.

Až pojednou pražská vysílačka zavolala do světa:

„Upozorňujeme na důležité sdělení za půl hodiny!“

Tehdy celá česká Volyň v pravém slova smyslu obléhala kdejaký radiopřijímač. Ach, jak dlouhé to byly půlhodiny. Co dohadování, co diskutování, co klení, co slz a vzdechů v tom těžkém vyčerpávajícím očekávání!

Potom se konečně ozvalo nové hlášení:

„Opakujeme řeč presidenta Dr. E. Beneše.“

Zazněly fanfáry, jejich zvuk otrásl vším poslehačstvem a potom, když se právě desítky tisíců hlav volyňských Čechů napěchovaly přímo těsně k amplionům, ozval se nezapomenutelný hlas presidentův:

„Není možné, abychom učinili územní ústupky a vydali někomu své pohraniční kraje. Od nikoho nic nechceme a nikomu nic nedáme! Připravme se ale na nejhorší. Na to, že snad i naši přátelé nepůjdou s námi, že nás budou nutit k ústupkům! Povolit nemůžeme, ale neztratíme mysl. Mám svůj plán pro nejhorší případ!“

Fanfáry opět zazněly a od amplionů se desítky tisíců hlav volyňských Čechů zase odtrhly. Nerozcházel se však do svých domovů. Krajané usedli a nastalo na nějakou chvíli hrobové ticho. Jen někde cvakla kuřáková plechová tabatěrka, někde zaskřípěla stará židle, ozvalo se chorobné zakašlání starého dědy, nebo zažvatlalo malé děcko. Až někdo prudce vyskočil, zadíval se kolem na shromážděné a pak na to s překvapující rozvahou řekl:

„Tak, tady to máme... A teď — co bude dál?“ Podíval se ještě jednou kolem sebe s výrazem tváře tonoucího trosečníka a zase se posadil na místo. Bylo ticho, jen na stěně hrkly staré hodiny. Ale za chvíli se ozval hlas sedícího v koutě:

„Jo, co bude dál?! Ale co my, volyňští Češi? Budeme se my na to všechno dívat jen jako kdybychom byli v nějakém amfiteátru?! A zatím tam ve staré vlasti poteče krev! Budeme se jen tak dívat, jak se ti jestřábi budou dělit o republiku? Což my nejsme také Češi?! Ne, pánové, to neznamená, že když nás osud vykopl z vlasti, že se z nás stalo něco jiného! No tak tedy — co bude s námi!“ přímo vzkřikl mladý muž, zasvítil nepřičetně očima, stáhl tvář k nepoznání, zatnul pěstě a dělal dojem člověka, který je v té chvíli schopen všeho na světě. Nikdo by se ho však nesnažil v té chvíli chlácholit, i kdyby tu na místě chtěl všechny vyvraždit nebo spáchat sebevraždu. Každý měl v té chvíli co dělat sám se sebou.

Na první pohled by se nezasvěcenci zdálo, že tu mezi těmi lidmi panuje úplný klid. Avšak nebylo tomu tak. Myšlenky se křížovaly jako blesky, se všech stran byla zkoumána půda, ale výsledek se stále rovnal nule. Co budeme dělat? Jak se zachováme? Vždyť národ se odhodlal bránit vlast za každých okolností, tak se to alespoň může definovat z presidentových slov. Ale my se nacházíme mimo vlast a k tomu na půdě státu, který se rovněž postavil proti republice. Jak tu pomoci, jak se tu zachovat?

Tyhle myšlenky ve dne v noci hlodaly v rozpáleném mozku a v krvácející duši každého volyňského Čecha, kterého beznadějně východisko vyřadilo úplně z normálního života. Tehdy se také měnili i svým charakterem, zapomínali na práci, na svá hospodářství, někdo plakal, někdo klel, jiný se modlil, někdo zas utíkal k nemírnému pití, jiný vyhledával klid, strnil se lidí a mluvil jen když musil, jiný opět by byl rozdrtil všechno, co mu přišlo do cesty. Výstřednost nad výstředností, avšak v myšlenkách se scházeli všichni daleko v opuštěné drahé vlasti, stojící nad zrádnou propastí. Tam, kde se dříve den ze dne zápolilo s prací, kde se dříve bojovalo na poli kulturním, snažíc se vlastními silami vybudovat pro další pokolení dobré české školství, kde zvonila jako stříbrný pramének lesní studánky česká píseň, kde si byli lidé natolik soběstační, nikoho o nic neprosili, jen žádali právo k volnému

a samostatnému rozvoji, tam v těch hezkých útulných českých
vískách přestal veškerý život.

V té době pod tlakem posledních událostí přinášejí ještě
„Krajanské listy“ báseň volyňského krajana J. Vinarického,
volající po polsko-československém přátelství:

J E N S E N

U všech všudy! Odkud ten ryk? Co se to jen děje?

V dáli spousta lidí hučí. Kam to všechno spěje?

Jak to mezi nimi divě vře!

Jistě je to nějaká zas pře!

Ať mne vezme čas,

není-li to něco zas!

Dav se blíží — hlučí, jako hromů burácení.

Přechází do písní krásných — vše se mění.

„Kde domov můj?“ — „zemský ráj“ . . .

„Jezce Polska nie zginela“ . . . plní kraj.

Všude slyšet zpěv a vidět jas!

Zda nad něj kde v světě máš?

Potkali se Antek s Frantou: „Co sie, Franto, robi?

Ptal se Antek Franty a ten na to: „Nevím, hochu, nevím!

Vím, jen, jak vše zazvučí,

až tě stisknu v náručí“.

Antek na to zas:

„Chceš-li, tu mě máš!“

Antek tajil slzu v oku, Franta vzdychal zas:

„Dej mi ruku, půjdem spolu! Slyš ten krásný hlas!

Všechno to jde s hymnou na rtech, jako na povel.

Výkřiky zní kolem: „Na Vyšehrad!“ . . . „Na Wawel!“

Polák jako Čech.

Jedna touha, jeden vzdech.

U hlav předků velká chvíle — bouře jas . . . každý plakal.

Jaký div, že Antek Frantu v svém objetí neumačkal?

Miliony pravic k nebi mffí,

v oku vidět žár, v lici jas zas víří.

Mohutně zní: „Přísahám! —

Na věky ti věrnost dám!“

Na pomezí česko-polském prapor pne se k výši,

na něm heslo: „Unie slovaňských států buď mocnou říší!“

Všechno tisknu v náručí —

„Vstaň“ — to matka — v uších zahučí

a je tu bílý den —

běda! Byl to pouhý sen!

Dne 28. září 1938 Němci vtrhli do Sudet. Poláci pak ná-
sledovali jejich příkladu a vtrhli na Těšínsko, zatím co Ma-
ďaři oklestili Slovensko a vpadli na Podkarpatskou Rus. Na-
stal soumrak a na českou Volyň padlo tíživé dusno.

Ale i potom ještě zlotřili mučitelé se všech stran nepřestávali vytrvale volat: „Ukřižuj! Ukřižuj!“ A tak se přiloudal nakonec i onen černý den 15. března 1939.

Československá republika byla ukřižována.

V první chvíli když dozněly hrany se zdálo, že s padlým Československem i český lid na Volyni dokonal. Zdálo se, že každé české srdce se najednou zastavilo, že tu přestala proudit česká krev a že na české Volyni přestala i tráva růst. Tak jako v pustém domě, z kterého právě vynesli mrtvého a kde se na stěně i hodiny zastavily.

Až po několika dnech konečně promluvily „Krajanské listy“. To zapůsobilo. Bylo to opět první mateřské teplé slovo, bylo to slovo dobrého přítele, který přišel právě v nejtěžší chvíli.

„Krajanské listy“ v té době začaly svou odbojovou kampaň. Sice zprvu velmi opatrně, vbrzku se však „věčné“ polsko-německé přátelství začalo povážlivě viklat. A tak potom už „Krajanské listy“ mohly mluvit otevřeně. Tento úkol na sebe hned v první chvíli bez váhání vzaly, protože se vědělo, že všechen tisk ve vlasti nemůže říci pravdu, že je násilně umlčován německými otrokáři. Bylo proto na českém tisku v zahraničí, aby se stal mluvčím českého mínění.

Jak a co podnikaly „Krajanské listy“, o tom necháme vyprávět jejich vedoucího redaktora J. Foitíka:

„Horlivě jsem sháněl zprávy o tom, co dělá v cizině pan prezident Beneš a jakmile jsem o něm zachytil první zprávičku, uvedl jsem ji v našem listě a pak jsem zavedl pravidelnou rubriku „Zprávy o našem odboji.“ Získal jsem stále dopisovatele při československém vyslanectví ve Varšavě, při konsulátě v Krakově, v Gdyni a ve Lvově. Kromě toho horliví dopisovatelé se přihlásili ze Slezska, připojeného k Polsku, kam náš časopis pronikal a utěšeně se zakořeňoval. Taktéž se našli obětaví a odvážní dopisovatelé v t. zv. protektorátě. Navázali jsme také styky s krajany v ostatním zahraničí, hlavně Francii, Anglii, Jugoslávii a v Americe.“

Časopis měl tedy prvotřídní zpravodajství a díky tomu, přinášel zprávy nejen o tom, co se dělo ve vlasti, ale také o tom, jak se organizuje nový, druhý československý odboj. Neušla nám ani jedna řeč pana presidenta Dr. Beneše, pronesená v zahraničí. Přinášeli jsme jeho články, které psal do anglických časopisů a také projevy a články našich politiků, kteří přes Polsko odcházeli do ciziny. Díky tomu, že jsme byli v pří-

mém sousedství s Československem, dostávali jsme zprávy z ČSR ještě za tepla. Proto se stal časopis hledaným nejen v Polsku, ale také v ostatní cizině a hlavně také v t. zv. protektorátě, kde měl několik horlivých širitelů. Časopis byl nyní zasílán do všech evropských států, do USA, Kanady, Jižní Ameriky, Jihoafrické unie, ba i do Mongolska a Austrálie. Páni v Praze však brzy na to přišli, že jim „Krajanské listy“ slávu nedělají a proto jejich zasilání do t. zv. protektorátu zakázali. Redakce byla o tom zpravena přípisem polského ministerstva pošt dne 16. července 1939. Co se dalo dělat? Když se tam časopis nesměl posílat veřejně, tak jsme ho posílali tajně, prostě pašovali. Zasilali jsme jej v balíčcích do Katovic, odkud jej naši lidé potají přenášeli přes hranice a pak už byl jednotlivě roznášen po celé vlasti. Tito lidé si musili počínat velice opatrně, ale i přesto se staly případy, že některé osoby byly gestapem stíhány a snad jen skutečným zázrakem unikly tomu nejhoršímu.

Mezinárodní situace se stávala stále spleťtější. Nevěřil-li někdo v to, že dojde k válce, v červenci a v srpnu o tom už nikdo nepochyboval. Dne 1. září bylo vydávání „Krajanských listů“ zastaveno, protože Polsko bylo tak rozvráceno, že žádný tisk nemohl již déle vycházet. Ačkoliv jsme 1. září číslo ještě vydali, celý náklad zůstal ležet na luckém poštovním úřadě.

„Krajanské listy“ však vykonaly plně své poslání. Časopis, který začal s nepatrnými prostředky, stal se vážným činitelem v našem druhém zahraničním odboji. Také jeho hmotné postavení se změnilo, jeho poslední číslo vyšlo nákladem 5000 výtisků. Také tiskárna byla již skvěle vybavena jak stroji, tak i písmem. A v této době se „Krajanské listy“ odmlčely.

Ano, „Krajanské listy“ vykonaly nesporně velký kus národně uvědomovací práce mezi volyňskými krajany. To bylo zvláště viděti za německé okupace, kdy se nenašel nikdo, kdo by se dal do německých služeb. Ba naopak, lidé dychtili po tom, aby mohli odčinit křivdu, která byla na Československu spáchána. Nebude žádnou nadsázkou, když řeknu, že na tom všem měly velkou zásluhu „Krajanské listy“.

*

Všechno táhlo několika proudy od nejzápadnějšího Polska k východu. Silnice a cesty se netrhly. O překot tudy ujížděly

krásné limusiny — ty byly první — pak dopravní autobusy, autobusy různých společností, nákladní auta, motocykly a houfy cyklistů. Všechno jelo na východ, a tam již zůstalo, zpátky se nic nevracelo, ani vlaky. Našli se také chodci, kteří rovněž táhli k východu.

Tentokrát to byly opět pohřební dny bratrského Polska. Němcům se totiž zezdalo, že jejich přátelský poměr s Polskem trvá již příliš dlouho a tak po Československu se hladově zakousli opět do Polska.

Polský lid se zachraňoval přesunem ze západní části svého státu do východní. V poslední chvíli zoufalé situace, když už se armáda rozpadala, snažil se veškerý národ buď získat čas čekaje na pomoc Anglie, anebo oddálit blížící se otroctví třeba jen o několik dní.

Jeli civilisté, jeli i důstojníci a vojáci, jeli ministři, poslancové — jela vláda. Všechno na východ. Avšak někteří jeli mnohem dříve a Volyň přešli jen tak, že se tu zableskli. Tyto první limusiny se svými pány se hnaly o překot ve směru Zaleszczyki-Sniatyn a přepálené motory si oddechly až teprve v Rumunsku. To byli ti, kteří ještě nedávno nejvíce řvali div si plíce neroztrhali: „Ukřižuj! Ukřižuj!“ Těm teď o národ nešlo, jen když se sami se svými kufry nacházeli v bezpečí.

Ostatní se zastavili po zmateném, vysilujícím útěku na Volyň. Zde u volyňských Čechů našli přátelský útulek. Ne, nikdo těmto uprchlíkům po všem tom nečinil výčitek. Vždyť oni trpěli také dost. A také ti, co tu zůstali, byli dobrými lidmi, a třebaže někteří z nich se stali nástrojem Beckovy politiky, nyní úplně vystřízlivěli a proto duševně trpěli tím více. Volyňští Češi zde dokázali, že nejsou z těch, kteří krvácejícímu bratru vrazí nůž do zad, když je v nejhorším neštěstí. Nikdo se o nedávné minulosti ani slovem nezminil. Není také divu, že si tentokrát volyňští Češi u těchto polských ztracených bratrů dobyli skutečné úcty a vděku.

„Ujišťujeme vás však, že my jsme to nebyli, kdo českému národu ublížil,“ otvírali svá srdce dojetím, když se loučili s volyňskými Čechy.

V té době dokonalo Polsko. Současně s jeho skonem stali se volyňští Češi automaticky příslušníky Sovětského svazu, který, maje zkušenosti s Hitlerovými plány, nečekal a raději než u vlastních hranic setkal se s Němci kdesi u Lvova. A od té doby začala pro volyňské Čechy opět nová etapa života.

Bylo to jako by se jim pomalu začínaly hojit rány. Snad utrpení ostatních národů je pomalu vracelo životu, jako by ucítili, že ve svém neštěstí nejsou osamoceni. Je snad pravdou, že neštěstí se hromadně snadněji přežívá. Osamělost v neštěstí vede k zoufalství.

Volyňští Češi se tentokráte opět přizpůsobovali novým podmínkám a novému životu. Jak v hospodářském životě, tak ve školství nastala úplná změna, odpovídající poměrům, panujícím v Sovětském svazu. Nikoho tyto změny nezarážely, nikde nedošlo se strany volyňských Čechů k otevřenému projevu nevěle v jednání s novými sovětskými úřady. V českých viskách byly vbrzku organisovány kolchozy. Čeští učitelé se v různých kursech přizpůsobili výchově a vyučování dětí po vzoru sovětského socialistického školství. Volyňští při tom byli ve výhodě, že většina z nich již ode dávna znala ruský jazyk, tím spíše učitelé, z nichž mnozí ještě za carského režimu studovali na ruských školách. Ten, kdo vyrostl v těžké práci, a hlavně kdo se té těžké práce, nikdy nebál, obstojí v normálním občanském životě za všech poměrů jak politických tak i hospodářských. Také tu blahodárně posloužila skutečnost, že volyňští Češi se nikdy zvláště neexponovali pro politiku a tím také byli ve velké výhodě při všech neustálých změnách.

Zatím mezi Sovětským svazem a Německem trval pakt o neútočení. Všude se ale předpokládalo, že tento přátelský poměr nemůže být příliš upřímný. Vždyť Německo už tak dávno hladovělo po ukrajinské pšenici a po všech těch nerostných bohatstvích, jimiž tato veliká slovanská země oplývá. Každý věděl, že Německo dlouho neodolá svým uchvatitelským vášním a při první příležitosti tuto smlouvu odbodí jako bezcenný čár papíru.

Mezitím se na Volyni objevili uprchlíci z Československé republiky. Byli to Češi, kteří uprchli do zahraničí před Němci, aby tu ve vhodném okamžiku mohli být nápomocni v práci a boji pro osvobození svého zotročeného národa. To volyňské krajaný povzbuzovalo a protože se válka v Evropě stále rozrůstala do většího měřítká, nepřestávali věřit, že dojde také ještě k boji o svobodu československého národa. A tentokrát jistě i oni budou moci zasáhnout. Proto jak jen mohli, byli těmto krajanům ze staré vlasti ve všem nápomocni.

Mnozí z těch, kteří sem zavítali z Čech, nastoupili později obtížnou cestu do Anglie. Toho také tehdy využili někteří volyňští chlapi a přidali se k nim. Ti, co zůstali doma, jim záviděli, ale žili v naději, že i jim se dostane v budoucnosti úkolu, kterým by mohli být republice prospěšní. Vždyť většina Čechů z republiky se také ještě zdržela v Sovětském svazu.

A tak život na Volyni pomalu plynul dál v očekávání, že jednou nadejde den, který bude signálem k veliké práci pro osvobození krvácející a zmučené matky-vlasti.

POD GERMÁNSKOU BOTOU

Čekání...

Jak dlouhé bylo to čekání! Co trpělivosti a víry! Avšak volyňští krajané se ve svých plánech hodně přepočítali. Nikomu ani nenapadlo, jakým očistcem ještě budou muset projít, než se jim vyplní jejich sny.

Bylo to 22. června 1941. V té době volyňští čeští učitelé trávili čas na letních učitelských kursech. Ti, kteří se nacházeli v Rovně na učitelském institutu, byli o 3. hodině ranní probuzeni silnými detonacemi a hustou dělostřeleckou palbou.

„Co tohle, chlapi; znamená?“ zabručel někdo ospale. Ale odpovědi mu byly další ohlušující výbuchy. Všichni vyběhli ven.

Vysoko nad Rovněm v matném šeru kroužily jakési velmi neurčité tečky. Kdesi za městem se právě rozehrála ruská protiletectká děla.

„Hrome, to bude asi nějaké vojenské cvičení,“ zněl dále něčí úsudek.

„Počkej, ty chytráku,“ vpadl vtom nějaký odborník, starý voják, „tak se mi zdá, že to nebude jenom tak obyčejné cvičení. Jen se podívej tam na ty obláčky nahore. Člověče, to se trhají protiletectké náboje. A ten hukot letadel... Ne, to nejsou naše ruská letadla!“

Následovalo horečné oblékání, neboť nikomu už ani nenapadlo vrátit se do postele.

Jen co se rozbřeskle hrnuli se všichni do budovy učitelského institutu. Mysleli, že tu budou první, avšak nebylo tomu tak. Byli tu dokonce i profesori s ředitelem. Na první pohled všichni věděli, že se tu něco děje. Učitelé se hromadili v rozlehlém sále jídelny v hloučcích. Mluvilo se všude jen šeptem. Profesori stáli na podiu a o čemsi horečně rozprávěli

a roztržitě gestikulovali. Sešli pak dolů. Na podiu zůstal jen profesor dějepisu Vlasenko.

„Soudruzi!“ zazněl sálem jeho silný, avšak rozčilením se chvějící hlas. Nemusel dlouho čekat na ticho a již pokračoval dále:

„Musím vám sdělit neočekávanou a velmi nemilou zprávu. Dnes ráno o třetí hodině byl Svaz sovětských socialistických republik zrádně napaden německým letectvem. Dnes ráno byla bombardována německým letectvem města: Sevastopol, Kijev, Žitomír, Rovno a teď právě co vám tohle říkám, snad už i jiná naše města. Němci tak učinili proti všem mezinárodním zákonům bez jakéhokoliv upozornění a odůvodnění. A tato neslýchaná, drzá zákeřnost nás staví před hotový fakt: Svaz sovětských socialistických republik se nachází s Německem ve válečném stavu. Nevěřili jsme sice Němcům, ale s takovou drzou nestydatostí jsme přece nepočítali! Rozejdeme se proto domů a bez meškání se všichni postavíme na obranu vlastní a těch národů, které se nacházejí v německém otroctví!“ Pak následovalo několik upozornění a napomenutí a mnozí z učitelů a profesorů ještě téhož dne opustili Rovno.

Druhý den odjeli také čeští učitelé, pocházející z dubenského okruhu. Použili k tomu povozu, protože civilní obyvatelstvo nemělo již přístup na nádraží.

„No tak, chlapci, konečně to začne,“ zanotoval kdosi hlasitě, aby přemohl rachot chatrného vozíku.

„Však je také už na čase. Načekali jsme se až dost,“ zněla odpověď. Nikdo však netušil, že tento den znamenal počátek utrpení, kterého se volyňským Čechům dostalo v příštích dvou letech 1942 až 1944.

Zařinčely zbraně. Nastaly dny náletů německého letectva. Začala téci lidská krev. Vzplanuly požáry, vznikaly truchlivé obrázky zbořeníšť.

Všechno přišlo tak najednou, tak neočekávaně, a třebaže se mnozí Čechové něčeho takového již dávno obávali, zmocnil se všech velkých zmátek a nejistota, když první hnědé hordy německých vrahů se blížily k Volyni. Zадuněla děla, sklony se zrající klasy obilí před tanky, zasténala matka země pod kročeji novodobých Hanibalů a německý hákový kříž se žádostivě zařizl svými chapadly do zabraných volyňských měst a vesnic.

Strašná válečná smršť přeletěla tímto krajem za několik málo dnů. To ale nebylo válčení, to bylo vraždění. Německé zlotřilé armádě zřejmě šlo především o to, aby bylo co nejvíce lidí vyvražděno, a proto nikoho nešetřili a střílelo se i na civilní obyvatelstvo.

Nastaly chvíle, kdy i věřícímu se v duši vyrojily pochyby o spravedlnosti boží.

*

Na kraj se snesla příšerná hnědá tma. Z této tmy vyrůstaly dlouhé dny a noci, jež se stávaly jen ozvěnami vražedných výstřelů.

Česká víska Semiduby u Dubna byla pětkrát v rukou sovětských vojáků, pětkrát ji opět dobyli zpět Němci a ti tam již zůstali pány. První čtyři však ihned odtáhly dopředu a za nimi v několika dnech přišel zvláštní vojenský oddíl, mající za úkol vyčistit dobytý prostor za prvním postupujícím německým sledem. Jasněji — šlo o zchytání zatoulaných sovětských vojáků a o vylovení komunistů, kteří byli mezi civilním obyvatelstvem. První i druhé čekal stejný trest — smrt zastřelením bez jakéhokoliv soudu. Ku pomoci použili tyto kataně jako vždy lsti: rozšířili báchorku o tom, že prý přišli vybojovat ukrajinskému národu svobodu, vybudovat samostatný ukrajinský stát. A na tuto léčku se chytli i ukrajinští nacionalisté, jimž v čele stál Bandera. V první chvíli měli Němce za polobohy a byli by jim snesli modré s nebe. Slepá důvěra je zahnala tak daleko, že hned v prvních dnech dělali pro Němce konfidenty a udavače. Mnohdy také zničili člověka jen z osobních pohnutek, protože Němcům stačilo, když někdo vyřkl větu: „Ten byl komunista,“ a bez jakéhokoliv vysvětlování a vyšetřování se střílelo.

Semiduby je obec z polovice česká, z polovice ukrajinská, a proto také českým krajanům se tyto černé dny zde těžce přežívaly. Jakmile odtáhl první německý voj, do vesnice přišel Ukrajinec, kovář, jménem Suchackí. Člověk, který se v té vesnici narodil a jenž tu delší dobu žil. Poslední dobou, a to ještě za sovětské vlády, skrýval se asi dva měsíce z neznámých příčin před úřady na půdě u jisté vdovy. S příchodem Němců se najednou Suchackí objevil jako hotový národní mučedník za práva ukrajinského národa, jako národní hrdina. Také hned ze své moci začal ve vesnici zavádět „po-

řádky“. Začalo to nejdříve schůzemi na ulicích, ve veřejných místnostech a později také po bohoslužbách před pravoslavným chrámem. Suchackému šlo zřejmě především o čistku v obci. Chtěl si tak hned na začátku vynutit u obyvatelstva vážnost a respekt.

„Nechám třeba polovinu obce vystřílet, ale musí mi tu zůstat jen a jen dobří vlastenci, kteří se nezpronevěřili ukrajinskému národu,“ říkával ve svých projevech a podle toho také začal prakticky jednat.

„A co uděláme s Čechy?“ zeptali se hned v prvních dnech jeho nedočkaví přívrženci a obdivovatelé.

„Co jiného bychom s nimi dělali?“ odpovídal jako vždy pohotově. „Na psích k nám přijeli a na psích také musí od nás odtáhnout. S těmi už bude nejmenší práce.“

Tehdy také přitáhl druhý sled německých katů, onen zvláštní vojenský oddíl. A na něco takového Suchacki den ze dne čekal.

Byl pro vesnici soudný den. Něco, co se nedá dobře ani vypovědět, ani vypsát. Jako hladoví chrti vtrhli do domků, vše zpřevraceli, co se dalo vyrabovali a kde se jim zdálo, že jim není projevována dost okázale ochota, následovalo kopnutí okovanou botou nebo rána pažbou, v nejlepším případě políček.

Suchacki se odebral na německý štáb. Za půl hodiny potom nechali si Němci předvést jedenáct občanů, z nichž bylo pět Čechů. Výslech nebyl vůbec, jenom předtím, než je uvěznili ve vyprázdněném zděném baráku, bylo jim krátce řečeno: „Jste komunisté a budete potrestáni zastřelením.“ Pro každý případ bylo zajištěno padesát občanů jako rukojmí, kdyby se snad někdo ve vesnici opovážil něčeho proti jejich vůli, kdyby někdo snad vztáhl ruku na německého vojáka.

Občané trnuli hrůzou... Češi se jeden druhého dotazovali, za co vlastně má být zastřeleno pět jejich krajanů. Vždyť to byli právě jedni z nejlepších lidí v obci, dobří Češi-vlastenci. Od Rezků byli dokonce dva — otec se synem. Doma nechali starou matku s nevěstou. Ano, všechny tyto krajany čekal nezasloužený trest. Měli být trestáni jenom proto, že za sovětské vlády z vůle semidubských občanů jeden z nich zastával úřad starosty obce, druhý byl ředitelem kolchozu, jiný ředitelem kooperativy atp. V očích udavače Suchackého se však jevíli jako komunisté a to postačilo, aby byli zastřeleni.

Druhý den k desáté hodině šel vesnicí smutný průvod. Napřed jedenáct fysicky i duševně zhroucených lidí-civilistů, za nimi oddíl německých vojáků s automatickými zbraněmi. Při pohledu na tento smutný obraz se zdálo, že proti takovému bezpráví, násilí a nespravedlnosti musí zasáhnout sám Bůh. Ale nezasáhl. Někdo ze smělejších občanů se ještě v poslední chvíli zeptal některého na pohled mírnějšího Němce, proč ti lidé mají být zastřeleni.

„Co ti je po tom?“ utrl se tázaný. „Jestli je ti jich snad líto, můžeme tě k nim také přičíst, beztoho jste tady všichni stejně svině.“

Hned za vesnicí je postavili do řady. Od krajních domků bylo zřetelně vidět, jak si oba Rezkové — otec se synem — podali ještě pravice, pak krátký polibek a zarachotila dlouhá salva. Jedenáct mužů se skácelo jako podřáté stromy. Místní židé na rozkaz Němců je tu pak na místě přihráblí asi decimetřovou vrstvou hlíny jako nějakou zdechlou mršinu.

To byl začátek utrpení českých lidí na Volyni. Ale to nebylo ještě to nejhorší. Později vtrhly do českých vísek oddíly esesáků a ty prováděly jiné, daleko hnusnější hanibalské orgie.

„Tohle už asi bude konec světa,“ říkali staří lidé. Jenže mrtví z hrobů nevstávali a živí byli soustavně bez soudu a bezdůvodně stříleni německou soldateskou.

*

Fronta se převalila daleko do východního Ruska. S odcházející Rudou armádou odešly také stovky českých mužů z Volyně, aby válčily proti odvěkému nepříteli všeho Slovanstva.

Nastalo zavádění nových pořádků jako všude na východě v Němci okupovaných zemích. Začalo se nejdříve v úřadech s hrozbami, „otcovskými“ to napomenutími, a pak následovaly nekonečné soupisy všeho, co se jen dalo svým názvem přenést na papír, od půdy, dobytka a obilí až k obyčejným prázdným lahvím. Do vesnic přijížděli němečtí vojáci a se vší pečlivostí prováděli tuto hospodářskou inventuru, aby tak ani jedno vajíčko, ani sklenka mléka náhodou nezbyla zemědělců. Za zatajení čehokoli, co podléhalo sepsání, následoval trest zastřelením, v nejlepším případě koncentrák.

Po prvním kontingentu obilí následoval druhý. Když sedláci odevzdali druhou dávku obilí, následovala třetí a čtvrtá, a

tak by to bylo pokračovalo do nekonečna, kdyby sedlákovy zásoby byly nevyčerpateľným dolem. Tak tomu bylo i s odváděním masa, živého dobytka, vajec, mléka, drůbeže a pod. Avšak kde nic není, ani smrt nebere, praví ukrajinské pořekadlo. A tak i Němci musili uslyšet jednou slova: „Nedáme, protože nemáme!“ S tím také Němci počítali, avšak nespokojili se pouhým potvrzením starostů obcí, že sedláci už dali to poslední. Byly vysílány zvláštní komise, které ještě jednou zemědělské usedlosti důkladně převracely a prohledaly a kde se ještě co dalo — třeba jen několik gramů másla, sádla nebo vajíčko — vše bylo sebráno, nehledě na to, že někde v rodině byl celý houf malých dětí. Našla-li komise někde úmyslně schovány nějaké zásoby, následovalo nejdříve bití a potom koncentrák.

Za samovolné zabítí dobytčete nebo vepře stihl vinníka podle úředního nařízení trest smrti zastřelením.

Sedlák neměl práva na bílou žitnou nebo pšeničnou mouku. Všude se najednou ukázal rázový chléb a jako zem černé pšeničné buchy. Ani omastku nebylo. Vše šlo do nenasytných německých chřtánů.

Němcům tu šlo zřejmě o záměrné, plánovitě vydrancování kraje a o ubití lidu podvýchovou.

Člověk je však stvořen vnalézavé a tak také po krátké době se ve všech českých vískách objevily tajné domácí mlýny, t. zv. žorna a lisy na výrobu rostlinného oleje. Tím si sedláci v nejhorsších dobách vypomáhali. Brzy však byli tito „mlynáři“ a „olejáři“ stíháni a velmi přísně trestáni.

Německé kontrolní komise přicházely do vesnic vždy znenadání, a to několikrát za měsíc. V začátcích to bylo vždy jen několik vojáků, potom ale celé vojenské oddíly, které se staly postrachem všeho obyvatelstva, protože všechny tresty vykonávaly hned na místě.

Před městy na silnicích a cestách stály hlídky, které prohrabaly každý civilní povoz a cokoliv našly, vše zabavily a majitel byl potrestán jak peněžitou pokutou, tak vězením.

Ještě ke vsí bídě a útrapám začali krutovládcí s náborem mládeže na práci do Německa. Vískami se rozlehl pláč a tisíce mladých lidí bylo násilně vyrváno domovu, aby našlo hrob v rozvalinách německých továren. Tak byly pořádány zvláštními oddíly hotové hony na obyvatelstvo. Kdo se protivil, byl nemilosrdně zbit a násilně odveden neznámo kam.

U Rovna, Dubna a Lucka a také u jiných měst a městeček byly dnem i nocí nepřetržitě kopány ohromné jámy pro hromadné hroby. Denně sem přihnali nebo nákladními auty dovezli tisíce lidí, odstřelili je, prosypali vápnem a přihodili slabou vrstvou hlíny. A hned už zase vedle rostl nový hrob pro několik dalších tisíc lidí. Věznice byly každým dnem přeplněny novými „provinilci“. Odtud je však odváděli k osudným jámám za město, aby tak vězňáci uvolnili pro novou zásilku „podezřelých lidí“. Do těchto jam zaháněli a v nich stříleli staré, mladé, ženy i nemluvíata. A to vše se odbývalo veřejně, za dne.

Jste ve městě. Najednou vidíte průvod, tak asi 200—300 lidí—civilistů, mužů, žen, dětí. Doprovází je sotva deset německých vojáků. Avšak tito lidé jsou již tak otrlí, tak vysílení, tak duševně zničení, že bez jakéhokoliv odporu jdou poslušně v poměrně pravidelných řadách vstříc jisté smrti. Někde za rohem se vám průvod ztratí a za několik minut už uslyšíte štěkot automatů. To se zase plní jedna z jam lidskými těly.

Ve dne i v noci se ozývaly jak ve městech tak ve vesnicích výstřely. Dnem i nocí se krajem táhly lidské smrtelné výkřiky. Nepřetržitě tekla nevinná krev...

A česká menšina byla strašlivými útrapami bezmocně zmítána tak jako nepatrná skořápka v rozběsněných mořských vlnách.

„BLANÍK“

Právě když byli Němci nejvíce zpiti svými dočasnými vítěstvími, když jejich hordy se blížily k branám Stalingradu a když německá zpupnost přesahovala všechny meze lidskosti, v té době se právě na Volyni sešlo několik českých učitelů, v jejichž hlavách vznikla na tehdejší poměry velmi odvážná myšlenka tajné protiněmecké organisace, později pojmenované „Blaník“. První tito iniciátoři — J. Vlček, J. Vinařický a Václav Brož*) — přišli s touto myšlenkou v době, kdy česká menšina na Volyni byla v tehdejším divokém labyrintu odkázána sama na sebe. Nebylo nikde rady ani útěchy, nikde zastání ani naděje na lepší zítřek. Myšlenka zřítit protiněmeckou organizaci uzrála v hlavách jmenovaného trojlístku zrovna v době, kdy se mnohým pozorovatelům evropského válečného dění zdálo, že německý žralok pohltí vše, co mu přijde do cesty na celé jedné polovině zeměkoule. Bylo to v době největších úspěchů německé armády.

Za těchto okolností vznikal „Blaník“, aby organizoval proti rozvášněné německé sběři všechny uvědomělé volyňské Čechy bez rozdílů náboženského a politického přesvědčení. Z toho vysvítá, jak na jedné straně byla pevná víra v německý nezdar a na druhé v to, že přece jen naposledy pravda zvítězí. S touto myšlenkou se také první iniciativní skupina pustila do oné velké a nebezpečné práce, ve chvíli, kdy tato práce měla nejmenší vyhlídky na dosažení úspěchů. Pracovalo se přes všechny nářky některých „opatrňků“, cože prý může svést hrstka volyňských Čechů proti mase ozbrojených a na všech stranách vítězících Němců a že prý onen podnik je pouze spiknutí několika horkokrevných romantiků, vyhledá-

*) Jména tato jsou pseudonymy; poslední pocházel z Prahy a na Volyn uprchl před vpádem Němců do ČSR.

vajících pouze dobrodružství, které konec konců může být zapláceno vyvražděním české menšiny na Volyni. Proto se v začátcích pracovalo pomalu a opatrně. Jinak také za německé hrůzovlády žádná podobná práce nebyla myslitelná.

Začátky byly velmi těžké. To proto, že tu nebylo žádných směrnic ani zkušených lidí a každou nejmenší cestičku bylo nutno nově vyšlapat. A proto není divu, že bylo třeba nejdnou na okamžik zastavit, překontrolovat práci, zda to či ono je správné. A toto veškeré břímě i odpovědnost za organizační působnost se všemi následky spočinuly na bedrech pozdějšího ústředí „Blaník“, jehož duší a hybnou pákou byl předseda J. Vlček.

V krátké době vypracovávají Vinařický s Vlčkem jakési stanovы, které celou organizaci „Blaník“ dělí na různé odbory, vytyčují cíl organizace a stručně nastiňují způsob její práce. Podle těchto stanov, které byly později schváleny valnou hromadou zasvěcenců, hlavním cílem organizace „Blaník“ bylo:

1. Příprava volyňských Čechů pro vstup do československé armády v SSSR.

2. Podkopná práce v zázemí německé armády (znemožňování dopravy, zásobování a pod.).

3. Neangažovat se pro práci nacionalistických proudů jiných národů (zachovat neutralitu).

4. Otevřený odboj se zbraní v ruce proti Němcům a jejich pomahačům, a to v řadách čs. armády v SSSR.

Závěrem bylo ve stanovách uvedeno, že tajná protiněmecká organizace „Blaník“ automaticky zaniká teprve osvobozením Československé republiky. A tak práce konečně začala. Nejdříve to bylo jen několik málo českých vísek, ve kterých měl „Blaník“ své důvěrníky a s nimiž se členové ústředí stýkali osobně. Potom se však činnost organizace rozšířila až na 120 českých vísek, v nichž bylo vždy několik zasvěcených lidí. Vísky byly pak roztrženy na okrsky a rajony se svými středisky, kam ústředí „Blaník“ zaslalo různé direktivy, rozkazy a proklamace, později také časopis „Hlasatel“.

Bylo to v době, kdy němečtí tyrané nejvíce řádili, kdy po vesnicích bezohledně rabovali a kdy nejmenší přestupek trestali zastřelením. V té době začala činnost „Blaník“. Mezi krajany byly rozepisovány oběžníky, aby Němcům bylo odváděno co nejméně obilí, dobytka, vepřů a pod. Na tuto výzvu bylo

v českých vískách okamžitě vše zakopáváno do země, mnohdy s risikem, že se zakopané věci zkazí. Ale to českého sedláka na Volyni nepřivedlo z rovnováhy; jen když to neprijde do německé tlamy, řekl si a cítil se docela spokojen.

Ovšem v prvních začátcích byla k organizaci „Blaník“ se strany některých starších krajanů jistá nedůvěra, byl to však později Malín, který svým zánikem proklestil „Blaníku“ cestičku i k těm nejopatrnějším. Bezpodstatným vyvražděním Malína Němci totiž na sebe poštvali celou českou Volyně a pak už i ti sedmdesátiletí dědové říkali: „Jen, chlapci, žádné unáhlování, buďte opatrní, odhalení „Blaníku“ by tady pro nás Čechy na Volyni znamenalo hrob. Ale toho „Hlasatele“ mi nezapomeňte zas přinést, člověka to nějak ohřeje!“

„Hlasatel“ byl tajný protiněmecký týdeník, orgán „Blaníku“. Začal vycházet až později, když už se kolečka „Blaníku“ roztočila a když tato organizace měla již své důvěrníky ve více než padesáti českých vískách. Tehdy už nebyla práce bez časopisu možná. Dochází proto v ústředí k okamžitému rozhodnutí. Má-li veškerá organizační práce dobře klapat, pak tu musí být tisk, který by byl vzpruhou a regulátorem veškeré organizační práce. Je třeba listu jako ideového časopisu a pravdivého zpravodaje. Nejbližší schůze tento návrh schválila a pověřila osoby k opatření technických potřeb, nutných k tomu, aby v nejbližším čase mohl býti časopis vydáván. Josef Vinařický byl tehdy pověřen, aby zastával místo vedoucího a odpovědného redaktora.

S „Hlasatelem“ byla zvláště perná práce. Co stálo sebezapření, co pohrdání smrtí mnoha lidí, kteří měli co dělat s pravidelným vycházením tohoto časopisu. Co stálo práce jen samé kolportování „Hlasatele“ ve všech těch českých vískách, co různých nápadů a způsobů k jeho propašování od visky k visce se vystřídalalo! A přes všechny ty těžkosti a nástrahy byl časopis pravidelně vydáván a každý týden podnikal svou již známou křížovou cestu ve voze, zastrčen buď do otýpky slámy nebo zadlabán do prkna. A, tak putoval v mnohých případech se všemi oklikami až sto kilometrů i do těch nejzapadlejších českých vesniček.

Hned v prvních začátcích snažila se organizace „Blaník“ navázat styky s československou vládou v Londýně, a to prostřednictvím Protektorátu. K provedení tohoto úkolu byl pověřen mladý učitel R. Hlaváček z Ulbárova. Byl totiž po-

slán do Německa, odkud měl navázat styk s některou tajnou protiněmeckou organizací v Protektorátě a jejím prostřednictvím mělo pak dojít k navázání styků s čs. vládou v Londýně. Bohužel tato námaha byla marná, neboť třebaže Hlaváček navázal styky s jistými osobami v t. zv. Protektorátě, nepodařilo se mu zjistit, zda tam vůbec nějaká ilegální organizace existuje.

V poslední době organizace „Blaník“ zasvětila do své práce také děvčata. Používala jich jednak pro výzvědnou službu, jednak je umísťovala v nemocnicích, aby je tak připravila pro budoucí službu samaritánskou. Jejich prostřednictvím byly také opatrovány zásoby různých léků, obvazů a pod. Dále se začalo s vojenským výcvikem mužstva (většinou pod rouškou hasičských cvičení) a se zásobováním zbraněmi pro případ eventuálního samostatného vojenského vystoupení proti německým vrahům. V mnohých vesnicích byly už organizovány celé vojenské oddíly se vši pěší výzbrojí. Tak na př. v Hulči, kde místní domobrana měla pět těžkých a několik lehkých kulometů, automaty, velké množství pušek, automatických pistolí a ručních granátů. V poslední době vyhotovila organizace „Blaník“ také podrobné mobilizační listiny, podle nichž se nacházelo na Volyni hodně přes 10.000 mužů české národnosti ve stáří od 17 do 55 let, tedy přes 10.000 mužů schopných pro vstup do čs. armády v SSSR.

Práce „Blaníku“ byla nanejvýš těžkou a nebezpečnou, avšak ti, kteří se jí věnovali, činili tak s chutí a nezištně u vědomí, že jedině tak mohou přispět ku pomoci svému trpícímu, zotročovanému národu.

*

Kdykoliv máme na mysli dobře fungující organizaci, a tím spíše organizaci ilegální, namířenou proti vládnoucímu režimu, pak si vždy představíme celou řadu koleček a koles, zapadajících do sebe svými zuby s jennou přesností v podobě hodinového stroje a při společném roztočení vytvářející tak žádoucí kapacitu. Jedním takovým zvlášť důležitým a nepostradatelným kolečkem „Blaníku“ se stal časopis „Hlasatel“.

Dělat noviny ... Ilegální protiněmecký list za bezohledného krutovládného německého panství! V době, kdy esesáci jako vztekli psi řádili po vsích, kdy všemocní Němci posílali své dráby na venkov, aby tu s největší pečlivostí ve všech syp-

kách, spížárnách, ve stodolách, na půdách, v chlévech, na povrchu i v zemi vyčenichali a vysmejčili třeba i poslední zbytky mouky, omastku a jiné věci, na které neměl obyčejný smrtelník příslušník „nižší rasy“ práva, aby tu vytáhli z chléva mnohdy i poslední kus dobytka nebo posledního vepře. Vyhledky tedy až příliš skoupé. To všechno ale Vinařický již předem uvážil a smířil se s tvrdou skutečností: dělat se to musí a bude se to dělat! Daleko více starostí mu však dělaly začátky. Ty smutné začátky! Nebylo nic. Nebyl psací stroj, nebyl ani papír. Veškeré psací stroje, které ještě nevykradli Němci, byly se vši tajností zakopány v obavě před trestem smrti. A co se týče papíru — už i žáci ve školách psali na okrajích novin. Tedy ne zrovna lákavé poměry pro vydávání časopisu.

Vinařický s kamarády projezdil celou Volyň, avšak nadarmo. Shánka po psacím stroji se jevila komplikovanější ještě tím, protože nebylo možno všude říci, k jakým účelům jej bude použito.

Vlček, předseda „Blaníku“, společně s Vinařickým tehdy také podnikli dlouhou a obtížnou cestu povozem do Lucka a Huště. Zatakali zde u bývalých funkcionářů České Matice školské na Volyni s nadějí, že jim bude podána pomocná ruka aspoň předáním českého psacího stroje, o kterém se vědělo, že je tu bezpečně uschován. Ředitel ČMS p. B. Šebesta tehdy slíbil, že po jakési malé opravě bude dán stroj k dispozici organizaci „Blaník“. No, tohle bylo konečně slovo! A tak ve smluveném dnu přijel opět Vinařický do Boratína, kde si měl slíbený stroj vyzvednout. A vše by také bylo velmi dobře skončilo, nebýt toho, že zde musel Vinařický s pochopitelným rozhořčením vyslechnout slova, která měla být vysvětlením k tomu, že se stroj nedá opravit, poněvadž prý není k dostání jistá součástka, která stroji chybí.

„Organisace dá tedy stroj sama opravit,“ prohlásil nakonec Vinařický. Odjžděl však i tentokráte s prázdnou, poněvadž do věci zřejmě někdo zasahoval, snad také jen z opatrnosti, aby při náhodném odhalení protiněmeckých tiskovin a zjištěním strojového písma nebyli hnáni k zodpovědnosti funkcionáři Matice. Po tomto nezdaru si však „blaničtí“ nijak nezoufali. Byla to sice pro ně hořká pilulka, avšak shánka po psacím stroji se posledním neúspěchem nezmenšila.

Konečně byl poslán člověk za „hranice“ do haličského „di-

striktu“ — do Lvova. Avšak nenašel ani tam ničeho; organizace „Blaník“ potřebovala psací stroj s latinkou, ve Lvově se však našly jen ruské stroje. Až najednou kdosi získal v Dubně nového člena, který se po důkladném předchozím zpracování přiznal, že má uschovaný psací stroj. Dobrá duše! Bez nejmenšího váhání dal jej okamžitě k dispozici „Blaníku“. Dárce tímto byl tehdy bratr Gabriel.

*

Na polovině cesty mezi Luckem a Dubnem je malá česká vesnička Moskovština. Za německé okupace tu prodělali zvlášť těžký, až nesnesitelný život, přesto však moskovštinští si nemohli odpustit, aby v den Nanebevstoupení podle staré tradice neoslavovali zde pouť. Sice v daleko skromnějším měřítku než kdysi za normálních dob, to však Vinařickému postačilo k tomu, aby se u něho mohla odbývat tajná organizační schůze. Počítal dobře — shromáždění tak budou v očích nezavěcenců nebo nebezpečných slídilů prostě obyčejnými hosty.

Toho dne zle přišlo. Jako by tam ti nahoře vytáhli stavidla naplno. Přesto však schůze dopadla dobře. Dostavili se tehdy všichni ti, s jejichž přítomností se na schůzi počítalo.

Byla to tehdy pro organizaci velmi důležitá schůze, protože se na ní řešily nejzákladnější otázky. Výsledkem této schůze byla všechna další práce „Blaníku“. Toho dne došlo k vyřešení následujících otázek:

1. Volba ústředního výboru.

2. Administrační rozdělení organizovaných obcí (podle předem vypracované mapy).

3. Prostudování a schválení stanov „Blaníku“.

Předsedou organizace zvolen Vlček, místopředsedou Vinařický. Současně byli zvoleni předsedové jednotlivých odborů „Blaníku“.

Tentokrát také Vlček a Brož se ženou Lidkou šťastně ve voze propašovali do Moskovštiny velký psací stroj. Brož zároveň přivezl pro začátek balík papíru a dosti značnou zásobu kopíráků. Prý nám to posílá kozínský kreislandwirt, řekl tehdy žertem Brož, kterého ústředí „Blaníku“ vpašovalo do rajonního úřadu v Kozíně k ruce pana kreislandwirta jako tlumočnicka. Jeho prostřednictvím se také ústředí „Blaníku“ později dostávalo velmi cenných zpráv o všech přípravách a plánech německých úřadů. Tak byli čeští krajané vždy na

několik dní předem informování o verbovací akci na práci do Německa, o trestných výpravách esesáckých oddílů a pod.

Toto „poutové datum“ se stalo nezapomenutelným pro ty, kteří měli co dělat s tiskem a kteří se věnovali cele práci pro „Blaník“. Tím dnem byl vlastně postaven na nohy časopis „Hlasatel“, který se později stal nepostradatelným v překonávání všech překážek a nesnází, jimiž procházela celá česká menšina na Volyni za okupace německých janičářů, kdy lidu vládl pouze karabáč a puška.

*

Psačí stroj nebyl určen jenom pro psaní „Hlasatele“, ale také pro vydávání různých drobnějších organizačních tiskovin, odborně řečeno pro vydávání organizačních akcidenčních prací. Byla to speciální upozornění, proklamace, nařízení, oběžníky a pod. Proto také dříve, než se začalo s časopisem, Vinařický se snažil, aby byl hotov s první drobnější prací. Vždyť tu u něho již čekala na opsání celá haldá rukopisných věcí, které měly být kromě časopisu vydávány. Tato práce si vyžádala přibližně dva týdny. Psalo se v domku Vinařického ve zvláštní světničce, někdy za dne, někdy v noci. Jindy zase práce šla bez ustání celých 24 hodin, nebo naopak za celou dobu se neudělala ani čárka. Podle toho, jak bylo mnoho návštěv, ať již žádoucích nebo nežádoucích. Psačí stroj byl ze začátku uschováván na posteli v peřinách.

V prvních týdnech této podzemní tiskové práce odjel Vinařický do Mírohoště na organizační schůzi. Aby to bylo méně nápadné, vzal s sebou manželku a sousedům se řeklo, že jedou k jistému známému učiteli na křtiny a budou tam asi nocovat. Děti, Jarušku a Jiříka, nechali pod spolehlivou ochranou starostlivé babičky.

Veškeré tiskoviny, které Vinařický vezl, byly nenápadně uschovány ve voze a tak cesta, ačkoliv byla dlouhá třicet kilometrů, obešla se bez nehod. Jednou je sice na silnici Němci zastavili, prohledali celý vůz i oděv cestujících, ale jelikož ničeho nenašli, jelo se vesele dále.

Druhý den po schůzi vracel se Vinařický se ženou domů. Mechanicky popoháněl pohodlnou náruční šimlu a nevšímal si příliš okolí. V hlavě se mu rojily houfy plánů na další novou organizační práci.

„Podívej, tamhle za lesem jako by hořelo,“ vyrušila jej po-

jednou žena a ukázala směrem k západu. Zadíval se v ta místa a pak bez zvláštního zájmu poznamenal:

„Myslím, že to budou spíše mraky, ty se dost často podobají kotoučům dýmu. Ostatně, přesvědčíme se, vždyť jedeme právě tím směrem.“

Po půlhodině odbočili z měkké cesty na silnici a tu i Vinařickému se obláčky za lesem zdály býti nějak nápadny. V obci České Podhájce se zeptal kolemjdoucího, kde by to asi mohlo hořet. Nedověděl se. Nikdo nevěděl. Pobídl koně a jeli evalem pod táhlý kopec k „Červené budce“ (domek cestáře, stojící na křižovatce silnic Dubno-Luck, Rovno-Mlynov).

„Podívej se napravo — po rovenské silnici...“ asi dvacet metrů od křižovatky polohlasitě, vzrušeným hlasem upozornila paní Vinařická muže.

Uviděl, jak se blízko křižovatky po rovenské silnici valí směrem k nim kolona Němců, oděných strakatými, šedozelenými stejnokroji. Šli čtyřstupem. Bylo jich asi tak tisíc. V čele kolony jel na bujném hnědáku tlustý, v tváři zarudlý důstojník. Pochodovali ke křižovatce. Asi dva kilometry za nimi Vinařický uviděl jako na dlani desítky hořících budov. To zapálili Němci polskou vesnici Ludwikowku a nyní uspokojení svou dobře vykonanou prací se vracejí. Náruční šimla jako s uděláním soustavně zvolňovala krok, jako by si tu lupičskou chášku chtěla prohlédnout zblízka. Vinařický v duchu zaklel, avšak šimlu se neopovážil pobídnout. Bylo by to nápadné. Oddechl si teprve, když přešel křižovatku a ztratil se na okamžik za „Červenou budkou“ z dohledu pochoduji- cích esesáků. Tam se krátce, avšak důrazně vypořádal s šimlou a povoz se zase rozjel. Neohlíželi se, aby na ně důstojník snad ještě nezakýval. Vždyť teprve nyní si Vinařický uvědomil, do jaké pasti se to se ženou dostal. Vlček mu totiž před odjezdem z Mirohoště nastrkal do sezení ve voze některé, jindy snad nevinné, avšak nyní nebezpečně podezřelé, ba i zakázané věci. Byl to balík papíru pro časopis, několik balíčků kopíráků, vibrační přístroj k radiopřijímači a konečně knížka „K slovanské otázce“, na jejíž přední desce byl zobrazen Masaryk, Lenin, Beneš a Kramář. Vše toto leželo pouze na dně vozu pod otýpkou slámy.

Vinařickému se již zdálo, že nebezpečí minulo, že mu ujeli. Když ale vyjeli na kopec a boční cestou u silnice sjížděli zatáčkou s kopce, zamrazilo jej. Asi sto metrů před nimi stálo

patnáct nákladních aut. Byli to rovněž esesáci. Zdálo se mu v tu chvíli, že jsou rozlezlí všude — po polích, po silnici, v silničních příkopech. Kam se jen podíval, všude byli. Na vedlejší cestě stály čtyři těžké kulometry. Vedle nich bylo sešskupeno již asi třicet zadržovaných povozů, které úplně tarasily cestu. U každého potahu stál jeden nebo dva Němci. — Asi prohlídka — blesklo Vinařickému rozpálenou hlavou. Vrátil se bylo již pozdě a také nebylo kudy, protože vzadu pochodoval Vinařickým již zjištěný oddíl esesáků. V bezprostřední blízkosti mimoděk přitáhl opratě. Šimla se nedala mnoho pobízet a povoz zastavil těsně před hlavními kulomety. Přistoupil nafoukaný, přízrzlý Němec, nahlédl Vinařickým do dokumentů a hned nato začal mluvit dost správně naučenou češtinou. Asi Sudeták, Henleinův stoupenec. Zeptal se kam jedou, jakým směrem.

„Domů, na Moskovštinu, asi deset kilometrů odtud,“ odpověděli.

„Vezmete s sebou naše dva vojáky a dovezete je do Máslenky. Odtud pak můžete domů,“ rozkazoval Němec. To poněkud Vinařického uspokojilo, neboť bylo zřejmo, že již asi k prohlídce vozu nedojde.

Hned nato nasedali dva Němci s ručními kulometry a pokračovalo se v jízdě. Cestou se od nich Vinařický dověděl, že jdou do vesnice shánět třešně. V Máslence skutečně vyskákali z vozu a Vinařický uhnul doprava k Dorohostaji. Nebezpečí bylo zažehnáno.

V Dorohostaji byla zastávka u Štědrého, místopředsedy III. okrsku. Vinařický mu přinesl direktivy pro další organizační práci a také zde ponechal k dočasnému uschování věci, které měl uloženy ve voze. V zadní světničce se rozproudila tichá důvěrná debata. Ženy byly zatím v kuchyni. Náhle však vtrhly jako velká voda do světnice.

„Němci obklíčili Moskovštinu... Malín hoří, zapálili jej!“ s netajeným úzaseš sdělovaly ženy jedna přes druhou neblahou zvěst. Tuto novinu prý právě přivezl člověk, který jel kolem Moskovštiny do Malína. Musel se vrátit, protože Malín hoří a zuří tam strelba.

Ze dvora bylo skutečně vidět, jak se ve směru Malína valí k obloze sloupy černého dýmu. Ano, byla to tvrdá skutečnost, osudný den 13. červenec 1943. — Český Malín byl pohřben. Esesáci tu vyvraždili a za živa upálili takřka veškeré obyva-

telstvo, včetně žen i nemluvnat. Germánští bandité slavili v české vísce své orgie a zničili ji beze všech soudů, přesto že nenesla pražádné viny. Stalo se tak prostě z rozmaru krve-lačné esecky esesáků!

Co je však s Moskovštinou? viselo dále všem na rtech. Za několik minut přišlo kusé doplnění. Ukrajinec, dorohostajský občan, žijící na „chutoru“ těsně u Moskovštiny, přišel a potvrdil opět, že je Moskovština obklíčena. Dva muže prý již zastřelili a nyní se tam Němci shánějí po nějakém Vinařickém. Proč, to on neví. Vinařický se Štědrým vyměnili krátké avšak výmluvné pohledy a vrátili se do světnice.

„Zrada! Nic jiného, než obyčejná podlá zrada!“ vyhrkl Štědrý jak jen překročil práh. Vinařický hned neodpověděl, protože byl zaměstnán myšlenkami, které jej nepřestávaly trýznit již od té chvíle, kdy po prvé zaslechl, že Moskovština je obklíčena. Má doma psací stroj. Sice jej bezpečně uschoval ve stodole, když odjížděl, ale nebyl by to také žádný zázrak, kdyby se Němcům podařilo stroj odhalit. A to by pak úplně postačilo, aby jeho provinění odpykala celá vesnice.

Konečně na naléhání Štědrého ujednáno toto: Vinařický zatím zůstane v Dorohostaji až do té doby, pokud se o moskovštinském případě nezjistí naprostá jistota. Jednalo se hned o člověka, který by nějakým způsobem vše zjistil a co nejdříve přinesl zprávu. Štědrý proto beze všeho rozmýšlení nechal zavolat známou spolehlivou spojku. Byla to mladá žena jménem Jířa, která již v několika minutách odcházela. Šla pěšky po lní pěšinou.

*

Moskovština stála pod hlavní bandity-šilence. Stačilo jen neopatrné potáhnutí za spoušť. O třetí hodině ranní byla Němci obklíčena třemi liniemi tak, aby odtud ani myška neuklouzla. Ráno lidé vstávali a jako jindy se normálně začalo s poklizením dobytka. Nosili mléko do mlékárny. Selky připravovaly snídani. Nikdo nic netušil. Až kdosi potřeboval jet na pole. Jel potahem, na kraji vesnice jej však Němci vrátili zpátky. Pak už se bez skrývání nahrnuly oddíly do vesnice. Šli od domku k domku a vyháněli celé rodiny na kraj obce. Prý bude nějaká velmi důležitá schůze. Museli však z domů na „důležitou schůzi“ všichni — staří, mladí, ženy, muži, nemluvnata. Na nádvoří u občana Josefa Linhy byli roztříděni

po rodinách, pak v těchto skupinách seřazeni a obklíčení trojím řetězem automatčků. Přišla i babička s dětmi Vinařických. Dvouletého Jirku nesla na levé ruce, pravou rukou vedla za růčku čtyřletou Jarušku. Poslušně se postavila s dětmi do řady.

Nastalo vyslýchání jednotlivých rodin a přepočítávání občanů. Čtyři chyběli, z toho jedna žena a tři muži. Dlouho útočili na starostu obce. Stěží se mu podařilo přesvědčit je, že nejsou u partyzánů, „u banditů“, ale že dva odjeli do Lucka a dva na křtiny. Ujistil esesáky, že se všichni čtyři ještě toho dne vrátí domů.

„Či jsou tyto děti? Kde je jejich otec s matkou?“ zasykl Němec na babičku Vinařických.

„Jsou mého syna. Odejel se ženou k příbuzným na křtiny,“ zlomeným hlasem hlásila babička. Antonín Linha, starosta obce, se musel zaručit, že babička mluví pravdu.

Potom se stranou shluklo klubko důstojníků s umrlčími lebkami na čepicích a o čemsi několik minut živě rokovali. Vrátili se opět k seřazeným občanům a jeden z důstojníků začal k nim mluvit.

„Jste bandité jako všichni na Ukrajině,“ řval zarudlý ve tváři, s častými přestávkami, „protože podporujete ukrajinské bandity! Dáváte jim chléb, dáváte jim koně, dobytek, slepice, dáváte jim oděv a obuv...“ Každou větu zvlášť po něm opakoval tlumočnick ruský. Mluvil stále s divočejším zápallem a když již byl se svou „krasomluvou“ u konce, řval hlasem raněného dravce.

„Zapamatujte si — dáte-li ještě někdy oněm banditům třeba jen krajíc chleba, třeba jen jedno vajíčko, budete ztraceni — postřílíme vás jako psy... spálíme, rozšlapeme vás!“ Pak se mohli občané zase vrátit do svých domovů.

Dříve ještě než esesáci odtáhli, bylo známo, proč přijeli. Zničit vesnici i s obyvatelstvem, protože dostali z jistého pramene zprávu, že se v obci Moskovštině nepřetržitě skrývá 500 členů UPA (t. zv. Ukrajinská Povstalecká Armáda) a že je vesnice podporuje živobytím. Přijeli tedy a chtěli uvidět oněch 500 banditů a pak vyčkávali u občanů v naději, že bude po Němcích odněkud střeleno. Bohudík, první bylo holým výmyslem a druhé se nestalo. Moskovština byla zachráněna...

Tak to hlásila ještě toho dne v Dorohostaji návrátivší se Jířa.

*

Jak to bylo s Malínem?

Konkrétních zpráv o Malínu dostalo se okolním krajanům až druhého dne. Prvého dne si do Malína nikdo netroufal, avšak také nikdo ani zdaleka neodhadoval velikost celého neštěstí, jaké stihlo tuto českou vesnici. Každý znal Český Malín jako velmi spořádanou obec, kterou obývali vesměs mírumilovní občané, a ti se nemohli ničím provinit, co by je mohlo odsoudit k úplnému vybití a zničení všech obytných stavení vesnice.

První zakladatelé českého Malína přišli v ona místa před sedmdesáti lety z Čech. Odešli tehdy z vlasti většinou jako psanci nebo jako lidé, které z domova vytlačila německá drzá rozpínavost a bezohledná dravost. A pak tito lidé v potu tváře po celá desetiletí se snažili svá nová hnízdečka upravit pro svůj život tak, jak jim to diktoval vrozený smysl každého našeho krajana — dobrého hospodáře — a který nikdy a za žádných okolností nezapomíná svého původu a je na něj hrdý.

A nyní zajdeme do Malína tak v letech 1920 až 1939. To byla doba největšího rozkvětu této české obce. Tryskal tu život takovou silou, že se zdálo, jako by nebylo na světě žádné moci, která by jej mohla podlomit nebo ubít. Rozsáhlá, do čtverce stavěná obec se širokými ulicemi se ztápěla za léta na rozsáhlé rovině do bujné zeleně krásných ovocných sadů. Ve žních se malínskou rovinou rozezpívaly žací stroje a pak den ze dne táhly se všech stran do vesnice celé karavany dlouhých žebřináků, obtěžkaných vonícími snopy bohaté úrody. Práce tu kypěla po celou dobu jara, léta i podzimu, ale při ní si občané našli chvílku pro zpestření a zpříjemnění všedního jednotvárného života. Byly pořádány poutě, posvícení, dožínky, česká divadla a různé jiné zábavy. Hřměla tu česká hudba a zněl český zpěv bujaré mládeže, vzorně vedené dobrými českými učiteli. Po celé dny rozsáhlou návsi zvonil smích hrajeících si dětí. Malín byla vesnice na volyňské poměry vzácně soběstačná. Byly tu různé kooperativní i soukromé obchody, válcový mlýn, nemocnice, mlékárna. Uprostřed vesnice jako královna vévodila veliká zděná dvouposchodová školní budova. K tomu se tu dobře doplňovaly kroužek rolnické organisace, hasičský spolek, kolo České Matice Školské, pěvecký kroužek a kroužek divadelních ochotníků a jiné. Z toho všeho proudil onen život, všechna síla jak hospodářská tak duchovní.

A tuto sílu, tento zdravě kypící život nebyly s to zlomit ani politické změny, ani státní převraty, které se tu v posledních letech několikrát přehnalý.

Až přišla německá okovaná bota, aby i tady šlápla na českého člověka! A pak všechen vývoj náhle ustal — nad Malínem se rozprostřel hrozný, smrtelný klid.

Přišel strašný, nezapomenutelný, tvrdý den, 13. července 1943.

Zrána přitáhly stovky nejhorších německých raubířů-esesáků a obklíčily Malín. Pokojní občané, necítíce na sobě žádného provinění, netušili, že jsou již předem nemilosrdně odsouzeni a jaký ortel je očekává. Bez jediného gesta odporu se dali odvést ze svých rodných domků. Šli muži, ženy, šli dědové i stařeny, šly děti a byla nesena na popraviště i nemluvňata. Šli všichni tiše, pokorně, u vědomí své neviný, třeba v nitru s instinktem něčeho hrozného.

Vše se událo tak rychle, neočekávaně...

Bez jakéhokoli vysvětlování a vyslýchání byli zahrnání do cerkve (kostela), do školy a do stodol, kam vzápětí němečtí zhyralci naházeli pumy a vše zapálili. Ozvaly se zoufalé smrtelné výkřiky žen a dětí. Kdesi zaúpěly zoufalé prosebné hlasy. Hle, to kterási babička v poslední chvíli to zkusila ještě s prosbou. Byla však drzým pochopem uhozena pažbou do hlavy, až jí z rozbité lebky na místě vytekl mozek. Jinde před rozlíceným esesákem klesla k prosbě na kolena malá třečka:

„Strejčku, nezabíjejte nám maminku...“

Ale rudý chlap s rozčuchanými vlasy, páchnoucí kořalkou, se rozpráhl, nabral jedno děcko po druhém na bodák a hodil je do šlehajících plamenů. Hrůzou a bolem omdlené matce prohnal hlavu kulí.

Vesnicí zarachotily kulometry a automatické pistole. To esesáci stříleli do těch, kterým se ještě v poslední chvíli podařilo vyskočit z plamenů.

Malín hořel jako jedna velká pochodeň za doprovodu kulometné palby a smrtelných výkřiků.

Navečer bylo již ticho, jako by tu odjakživa nebylo nikdy ani živé duše, jen dohořívaly a kouřily zbytky sesutých budov.

Dílo zkázy bylo dokonáno...

Esesáci odtáhli. Na prostranné návsi zůstal jen jeden jediný nedotknutý, nepoškozený, nyní němý svědek — umíráček, ten, který se vždy žalostně rozezvučel, odcházel-li někdo

z malínských na věčnost. Dnes mlčel. Nebylo tu živé duše, nebylo zvoníka.

V následujících dnech byly z doutnajících trosek vyhrabávány ohořelé lidské kosti. Na obyčejných selských vozech byl odvezen popel třistašestadevadesáti malínských obětí na místní hřbitov do společné mohyly. Tuto práci vykonalo několik mužů, kteří jakoby zázrakem vyvázli z tohoto hromadného vraždění.

Byla to pro ně těžká práce a také není snadné plně vystihnout perem tento truchlivý obrázek. Něco takového nevytvoří nikdy z paměti.

Tam v troskách začíná někdo hrabat a kdesi v koutě, kde kdysi stávala kolébka nachází jen několik plechových opálených dětských hraček. Několik kroků ve spálené stodole na mlatě uvidíme upálenou ženu s dvěma malými dětmi. Jsou to již jen opálené kostry, ale z polohy jejich vidíme, jak žena v plamenech jedno děcko tiskla k hrudi, druhé držela za ruku. Čtenáři, dovedeš se vžít do poslední chvíle této bez viny umírající ženy a nevinných, ohněm umučených dětí? Podle některých drobných věcí, náušnic, nedohořelých šatů a t. p. poznáš, že je to tvoje manželka s dětmi. A za dva dny na to budeš číst v „Ukrainische Deutsche Zeitung“ zprávu: . . . „Ve vsi X naše oddíly SS zničily 800 banditů“ . . . Uvědomuješ si, že mezi těmi „bandity“ jsou také tři tvoje — žena a dvě děti — vše, pro co jsi žil.

A tak Český Malín, oběť fašistického pekla, se stal v očích volyňských Čechů visítkou německé zvrhlosti a přesvědčil i ty nejzarytější pochybovače o tom, že každý Němec je dobrý jen tehdy, když je pod drnem. Celá česká Volyň se hněvem zachvěla a skrytě vypověděla německým katanům boj na život a na smrt.

Organizační časopis vyšel teprve, když byl psací stroj vybaven háčkem, čárkou a kroužkem nad „u“ (stroj byl původně polský). Ostatní potom Vinařickému jako vedoucímu celého podniku nedalo mnoho práce. Časopis dostal jméno „Hlasatel“ s podtitulkem „časopis pro československou odbojovou akci v Ukrajině“. Hlavičku udělal Vlček. Vinařický měl již materiál pro první číslo připraven. Pak si už jen zaskočil do sousední vísky do „Mlejnkovy tiskové kanceláře“ (totiž k při-

teli J. Mlejnkoovi do Dorohostaje, který obstarával černý radiový poslech) a přistoupilo se k tisku. Korektor, tiskař, expedient a ostatní personál, nedělali Vinařickému nejmenších starostí, protože od vydání prvního až do posledního čísla „Hlasatele“ musel tuto veškerou práci vykonávat sám. Dělo se tak především z důvodů bezpečnostních. Vždyť se tak často našli „opatrní“ páni, kteří se křížovali a pro všechno na nebi příslušníky „Blaníku“ zapřísahali, aby toho všeho nechali, že touto podkopnou prací jen menšinu zničí a že konec konců je to zbytečná práce, která nikdy nic pro menšinu nepřinese, protože prý pro republiku se nebude moci pod germánskou knutou nic prospěšného podniknout atd. Vedoucím tisku také nejvíc nabádalo k opatrnosti, aby snad kvůli jeho „hazardní hře“ nespadl některému tomu opatrnému strejci s hlavy vlas. Ano, i v samé Moskovštině takřka do poslední chvíle se nevědělo, že se u Vinařického „peče“ „Hlasatel“. První číslo se konečně šťastně rozběhlo po české Volyni a bohudík dobře se ujalo.

Současně s prvním číslem „Hlasatele“ bylo napsáno a rozmnoženo na stroji provolání k členům, které učinil předseda J. Vlček na památné schůzi ústředního výboru v Mirohošti. Toto provolání doslovně znělo:

Bratři!

Jste tu dnes shromážděni v tak rušné a důležité pro nás době, abyste tu společně uvažovali o našem postavení, o možnostech záchrany naší existence a o vyplnění našich národních povinností.

Není to tak snadné. Uvažte jen důležitost dnešní chvíle! Octli jsme se aniž bychom chtěli takřka na kovadlině a nad námi visí těžké kladivo osudu. Zápasí teď o nás dva národy: Němci a Ukrajinci. Ti první vidí nesnáze, jaké jim tu stojí v cestě, jež sami si přivodili svou „rasovou“ politikou, svým bezohledným jednáním s lidmi jiné národnosti, jež oni považují za nižší rasu. Pohlédme jen, jak jednájí se svými spojenci Maďary. Dnes našim starostům vysvětlují, že onen bolestný případ v Malíně se stal náhodně, podobný případ s českoúž obcí že se již více opakovat nesmí. Nabízejí Čechům, jenž mají německá příjmení, aby se hlásili do „folksdeutschů“. Poházejí k vstupu do policie. Druzí (tedy Ukrajinci) pak spoléhajíce na naše národní city a na touhu pomstít se za všechna příkoří našemu národu od Němců způsobená, počítají nás přímo za své spojence a skoro násilím naše hochy verbují. Půjdemeli s nimi, vydáme naši menšinu v nebezpečí, že bude Němci zničena, zamítneme-li je, pak se nám mohou mstít oni. A v době, kdy fronty se hroutí, v době mezivládí a nepořádku mohou natropiti mnoho zla.

Jak z tohoto obtížného postavení vyplout, je vlastně jedna z hlavních příčin, proč se organizujeme. Chceme-li, aby se mohlo vyjednávat, mluvit za celek, musíme být pohromadě. Proto však, aby s námi mluvili jako rovný s rovným musíme být silní a splnit dva předpoklady, zorganizovat se a ozbrojit. Pak budeme jisti, že se s námi bude počítat, pak spíše obstojíme proti různým bandám a potom také splníme snáze své sliby a vykonáme svou národní povinnost. Budeme schopni přijít na pomoc k dobytí svobody své vlasti. Situace se teď tak utváří, že bez přívého nemůžeme myslet na druhé. Tento úkol jsme vzali na sebe a chceme ho vyplnit. Chceme zachránit menšinu, chceme vyplnit svou svatou povinnost vůči národu, chceme zajistit menšině řádné místo v Československu, chceme, aby naše menšina měla čistý štít v dějinách našeho národa.

Je to úkol těžký, avšak pro toho, kdo má pevnou vůli není nic nemožného. A my tu vůli jistě všichni máme a svůj úkol splníme.

Bratři! Za výsledek naší práce jsme odpovědní všichni! Když si tu dnes zvolíte vedoucího vaší jednotky, znamená to, že on jediný za vás nemá pracovat. Je pravdou, že on bude mít větší zodpovědnost, bude muset více pracovat než vy ostatní, avšak za vás pracovat nemůže. Je nás ještě málo, proto práce, naše musí být čilejší. Poyězme si dnes pravdu, že takhle to dál nepůjde! Chcete-li pracovat jako až dosud, pak se pokryjeme jen hanbou. Kolik z vás odevzdalo již vyplněné kartotéky, seznamy zbraní, motorových vozidel a pod. Když se něčeho od vás žádá, tedy se to dělá jistě promyšleně a v nutných případech. Kartotéky děláme proto, abychom mohli připravit mobilizační plán, seznamy zbraní a ostatního materiálu sloužícího k doplnění výzbroje. Takové věci se nesmí podceňovat, sice se nám jednou vymstí.

Tedy, když jsme tu dnes pohromadě, slibme si, že již začneme skutečně pracovat — a všichni. Bude to již teď snazší. Obtížná spojená a instruktorství budou částečně nahrazeny tiskem. Nemáte-li ještě dnes prvé číslo našeho odbojového časopisu, dostanete je v týdně. Tam budete již vidět práci vedení. Hleďte, aby brzy bylo vidět také vaši vzornou práci.

Snažíme se vést naši organizaci demokraticky. Nechceme trpět nějakého vyvyšování, honění za slávou. Každý má možnost přispět svým úsudkem, svou radou. Od každého bude uvítána rada i výtka. Budme upřímní, vidíte-li chybu upozorněte na ni! Nikdo se nesmí za to zlobit, poněvadž svým upozorněním poslouží celku. Tedy i na schůzi mluvíme otevřeně, pěkně jak to myslíte, aby bylo mezi námi jasno. Odložme osobní zášť a pod. Jsme všichni dětmi jedné matky, na všechny čeká stejný osud — buď život, nebo smrt od nějakého zvrhlého germánského pochopa, smrt potupná. My se vraždit nedáme!

Jsme potomky husitů!

Bratři! Do práce! — Pravda vítězí!

„Hlasatel“ vycházel jednou týdně. Přišel-li na místo svého určení s opožděním, pak to znamenalo jedině těžkosti s vydáním. A takových případů bylo dost. Některá stránka „Hlasatele“ byla v tom ohledu zvláště nešťastnou. To buď přijeli do

vesnice němečtí vojáci, kreislandwirt nebo nějaká revise, která kde co prošťárala, nebo to zavinila jiná překvapení. Tak se někdy stalo, že stránka nedokončená musela být okamžitě vyhozena ze stroje a stroj i s veškerým tiskovým a literárním materiálem musely být pak okamžitě uschovány. Takové manipulace se někdy opakovaly až třikrát za jediný den.

Bylo to asi dva měsíce po vyvraždění Malína. Vinařický opět dával dohromady své číslo „Hlasatele“. Ve světnici se rozléhalo pronikavé tukaní „Remingtonu“. Na nádvoří u domku vždy někdo nenápadně hlídkoval. Ten „někdo“ byla pravidelně manželka Vinařickéhoho.

„Uklid' všechno . . . jdou Němci. Jsou prý již na „hořejší cestě“, hlásila najednou chvatně, vtrhnuvši s velkým hlomozem do světnice. To bylo tehdy příliš silné překvapení, protože „hořejší cesta“ znamenala vzdálenost asi 200 metrů od vesnice. A domek Vinařickéhoho stojí hned na kraji Moskovštiny. Tehdy musela velká většina literárního materiálu i s nedokončeným „Hlasatelem“ do kamen. Horší bylo se strojem. Byl velký a těžký. Vinařický jej zabalil do pytle a vyběhl s ním na nádvoří. Lidé se již hemžili po návsi a zahradách. Utíkali všichni před Němci do polí a lesů se schovat, jak to pravidelně dělávali od doby kdy byl vyvražděn Malín. Nikdo už Němcům nevěřil. Bylo třeba nepozorovaně stroj odnést na vzdálenější místo od stavení. Vinařický přeběhl nádvoří, dostal se již za stodolu, ale v tom již zaslechl hukot aut a motocyklů. Sjížděly s kopce ke vsi. Scházelo již jen několik vteřin. Přiskočil k mezi. Tam stál těsně u plotu stoh slámy, vmáčkł rychle stroj ke stohu a přikryl jej starou opršenou slamou. Pak doběhl v poli ženu s dětmi. Odpočívali hned za prvním kopcem. Tam také Vinařický vyňal z kapes několik balíčků a zahrábl je do orance.

Moskovštinou se ozýval hukot aut a motocyklů. Pak najednou vše utichlo. Zastavili. Tentokrát však ve vesnici sebrali jen několik vepřů a slepic a za hodinu zase odtáhli.

Vinařický měl již toho dne po náladě. Stroj přinesl až se setmělo. Tehdy probděl celou noc a s „Hlasatelem“ byl hotov až k ránu. Podařilo se mu jej ještě za tmy dovésti polní cestou do obce Dorohostaje na rozřídovací organizační stanici. Odtud s vycházejícím sluncem zajel přímo na pole. Oral, aby svým časným příjezdem nenadělal starosti některým zvědavým vsudybylům.

Nastala doba, v níž panovalo nejohavnější udavačství a neustálé národnostní třenice. Nejprve započala UPA nemilosrdné vraždění Poláků, nacházejících se na území Volyně. Byly vražděny celé rodiny, muži, ženy, děti. Ze strachu před tímto barbarstvím stěhovali se Poláci hromadně do měst. Později tyto vraždy Ukrajincům opláceli. Všechny polské majetky byly ničeny, stavby a obilí páleny. Totéž činili Poláci Ukrajincům.

Němci o tomto vražedném polsko-ukrajinském poměru velmi dobře věděli, nicméně neučinili žádných opatření k potlačení těchto zjevů, ba naopak snažili se je podporovat, neboť jim pochopitelně šlo o jakékoli přátelské soužití okupovaných národů.

Osud Poláků rovněž postihl i české smíšené rodiny, kde měl na př. Čech za manželku Polku nebo opačně. Tak byl zákeřně v lese přepaden a zamordován asi osmnáctiletý mladík české národnosti Kreps z Krasilna. Toto se událo v zimě a na jaře, když se sníh rozpouštěl, objevila se v lese v příkopě u cesty mrtvola.

Tehdy matka poznala syna už jen podle spodního prádla, jediné které pachatelé své oběti ponechali. Podnes se neví, proč byl tento mladík zavražděn. V obci Libánovka byl podobným záhadným způsobem odstraněn český krajan V. Kout. Bylo to koncem roku 1943. Dodnes se však nenalezla ani jeho mrtvola. V obci Zborov byla vyvražděna celá rodina českého krajana Kučery. Mrtvoly byly naházeny do studně a veškeré stavby zničeny. V Malíně bylo zamordováno děvče české národnosti. A tak bychom mohli dlouho pokračovat v líčení podobných obrázků. Toto jsou pouze drobné případy z několika málo českých obcí, které jsou od sebe vzdáleny 2–6 km (dubenský okres).

Nastala doba největšího štvání mezi Poláky a Ukrajinci. Vzájemně se napadali a vzájemně se hubili. A tu bylo vidět, že zkáza se valí i na volyňské Čechy, kteří dostávali neustále nabídky od jedné i druhé strany, aby se k nim připojili. To byla nejhorší doba „Hlašatele“. Bylo zde nutno rozumně jednat, aby byla zachována neutralita a aby se volyňští Češi necítili v slepé uličce. Kolik horkých hlav truchlilo nad tím, že se jejich pravdyplné články octly v neúprosném redakčním koši. A kolik námahy dala úprava některých pokynů, jejichž vysvětlení bylo možno čísti jen mezi řádky. Ale přece bylo

třeba něco napsat, z čeho by volyňští Češi vycítili pravý směr a žádoucí cestu pro další činnost. Je tu příkladem doba, kdy UPA přistoupilo k mobilisaci volyňských Čechů. A to už přestávalo všechno. Den ze dne přicházely dotazy krajanů: „Co máme dělat? Jak se zařídit? Radťe!“ — Říci kategoriicky „nejít“, znamenalo by poštvat na sebe UPA, které by pak začlo bez přemýšlení masově vraždit Čechy zrovna tak jako Poláky. Na druhé straně však „Blaník“ a „Hlasatel“ si byly vědomy toho, že se bezprostředně do jejich řad nesmí Češi dostat, už jen proto, že UPA pracovala jak proti Němcům tak také proti Rudé armádě, po jejímž boku válčí i československá armáda. A tak tu dochází k vypracování stručné formule:

„Jsme součástí československého národa a tím právě automaticky podléháme československé vládě v Londýně. Protože jsme však doposud neobdrželi od naší vlády žádné pokyny co se týče ukrajinské otázky na Volyni, nejsme kompetentní něco podobného podnikat z vlastní iniciativy.“ Tak se to také řeklo v krajních případech nátlaku Ukrajincům. A volyňští Češi se nedostavili k mobilisačním komisím. Sice vzápětí následovaly z ukrajinské strany všemožné vyhrůžky, ale konec konců se přec nestalo nic tragického.

Muselo se neustále pracovat s vědomím, že je českých krajanů na Volyni pouze 45.000 a že z této hrstky je nutno zachovat co největší počet lidí pro vstup do československé brigády v SSSR. Neboť vstup do čs. brigády v SSSR a osvobození Československé republiky byly základním pilířem revoluční práce organizace „Blaník“ a také kredem všech uvědomělých Čechů na Volyni.

Fraňkov...

Tak se jmenují čtyři české hospodářské usedlosti, jejichž stavby jako by byly nějakou vichřicí odtrženy a zaneseny do krivolakého údolí, tak asi dva kilometry od rozsáhlé české obce Dorohostaje. Zašel bys tam úzkou pólní cestou, avšak úhledné tyto domky bys uviděl až teprve ve vzdálenosti tak asi třiceti metrů. Domky jsou skryty za strmým kopcem. V jednom z těchto domků se nachází „Mlejnková tisková kancelář“ a tam je také mladého volyňského chlapce Jindry Mlejnkova rodný domov. Návštěv z okolí tu vždy bývalo poskrovnu a za zimních bouří, nebo za deštivého počasí vůbec žádná, jedině, že by sem snad někdo jen náhodou zabloudil.

Za těchto okolností a v takovém prostředí prožíval Jindra celé své mládí, až na dobu, kdy navštěvoval polskou hospodářskou školu. Jindra je čilý chlapec a jeho mnohé úvahy a duševní život jej staví do řady vesnických filosofů a dobrých českých vlastenců.

A právě proto jej toto prostředí nerozlučně spojilo s onou čarou skříňkou, již civilisovaný svět jmenuje radiopřijímačem. Na Volyň však přišli Němci a hned v prvních dnech radiopřijímače konfiskovali. „Kdo by neuposlechl,“ připomínalo se obyvatelstvu v úředních hlášeních, „a radiopřijímač tajně přechovával, toho stihne trest smrti zastřelením“.

Tehdy také Jindra uposlechl, ne však suché výhružné německé nařízení, ale hlas svého nitra. Odevzdal totiž jen starý přijímač, mrtvý stěp, svůj vlastní bezvadný přijímač však pečlivě a bezpečně uschoval.

Myslel — shodím antenu a nebude se jednoduše poslouchat. Tak to tédy krátce v první chvíli svých úvah vyřídil se svým nerozlučným druhem. Avšak antena byla dole sotva dva dny a on kudy chodil neustále slyšel hudbu, zpěv a nějaká hlášení à la „Halo, halo, hovoří Moskva“ a t. p. Bojoval sám se sebou celé dva dny a třetího dne byl v tomto boji poražen. V zadní světničce, kam mohli pouze členové rodiny, provrtał strop a spojil radiopřijímač s plechovou střechou. V koutě světničky, kde myši kdysi prokousaly podlahu, zarazil do země železný pocínovaný prut — to bylo uzemnění. Aby se neprozradil před sousedy, zabezpečil okna okenicemi. Pak amplion vypjal a používal jen sluchátek. A tak jeho starý dobrý druh, plným jménem i „po otci“ Philips Super B38, opět k Jindrovi ochotně promluvil. Jindra zrovna pookřál a v duchu si dělal výtky za to, že se tak bezohledně chtěl v první chvíli rozloučit s onou milou, dobrou kouzelnou skříňkou.

Po skončeném poslechu Jindra vždy radiopřijímač sbalil a bezpečně jej uložil v kufříku někde na dvoře nebo ve stodole. Podobně ukrýval baterie a velký šestivoltový akumulátor, pocházející z německého auta. Všechno ostatní radiové zařízení, které se nedalo ze světniče vynášet, bylo tak důmyslně uschované, že je nemohlo odhalit ani slídivé oko nejzkušenějšího landwirta nebo policisty. K odhalení tu tedy nemohlo dojít, vyjma dopadení přímo při poslechu.

Německá propaganda přímo sršela vítěznými zprávami a smělymi předpověďmi. Bylo to v době dočasného úspěchu ně-

meckého „blitzu“, kdy mnoho lidí již zapochybovalo o konečném vítězství spojenců a o znovuzrození Československa, kdy smrtelné nebezpečí ohrožovalo mátušku bojujícího Slovanstva — Moskvu. Jindra však nepřestával doufat. Čím se situace na východní frontě stávala napjatější, tím častěji poslouchal ve své světničce radiové zprávy.

Poslouchal zprávy z Moskvy a z Londýna, pak také bulharský vysílač „Christo Botev“ a neutrální Ankaru v srbském a bulharském jazyku, jimž brzy zcela dobře rozuměl. Německé zprávy a Prahu neposlouchal téměř nikdy. Pražský rozhlas se mu zprotivil hned 15. března 1939, jakmile začal mluvit ústy Goebbelsovými. Německé zprávy znal už jedině z německých a ukrajinských novin — škoda na ně bylo skromných zdrojů energie, kterých si vyžadoval radiopřijímač, a kterých se v té době nedostávalo.

O Jindrově černém radiovém poslechu věděli zprvu jen členové rodiny a jeho dva diskretní strýcové. Jindra jim byl za jejich mlčenlivost spolehlivým a přesným zpravodajem. Aby mu nic důležitého neušlo, spával celou zimu v nevytopené světničce. Poslouchal tak až do 21. března 1942. Vyčerpaný akumulátor a stále německé revise po obilí a „moderním“ domácím průmyslu, totiž po olejních a mlýnech (což bylo v domácnosti Mlejnkové čestně zastoupeno a za co také byl Jindrův otec udán) donutily mladého odvážlivce skrýt přijímač u spolehlivého člověka v obci Dorohostaji; tak byl poslech opět přerušen.

Po dvou měsících této nedobrovolné přestávky opatřil si netrpělivý Jindra u svého strýce několik suchých článků, které tu zůstaly po sovětských letech, a přes neustálé nebezpečí dopadení při revisích začal poslouchat dále. Tentokrát přímo na poli v žitě, kde také kufr se svým pokladem skrýval. Aby jej chránil před deštěm, přikryl vždy kufr dehtovým papírem. Přesto mu přijímač zavlhl, lepenka odprýskala a nabyl velmi žalostného vzhledu, avšak stroj svoji službu znal věrně dál. Poslech v žitě byl velmi obtížný. Jindra poslouchal jen v noci. Přicházel domů vždy tiše jako pytlák všecek od rosy promáčen a často také naskrz promrzlý. Ale i tu musil bedlivě střežit, aby jej snad náhodou někdo nepřistihl. Tou dobou se právě v méně obydlích místech začínalo potulovat velké množství tajemných individuí. Z opatrnosti bylo nutno míti se na pozoru i před kamarády a sousedy.

Na podzim roku 1942 podnikli němečtí drábové-policisté honbu na židy, kteří se rozběhli po pogromu gheta a nyní se skrývali v okolních lesích. Večer, právě když Jindra ve své světničce naslouchal radiovým zprávám, nahrnula se do kuchyně smečka t. zv. strážců bezpečnosti a pořádku. Žádali vodku. Starý hospodář jim ji hned bez odmluvy dal a zatím co se v kuchyni hlučně hodovalo a pilo, putoval Jindra se svým Philipsem oknem ven a tam jej narychlo uschoval v křoví.

Jednou byl zase přijímač s kufrem ve světnici, právě když se znenadání objevil všemi obávaný kreislandwirt Schneider. Zjevil se tiše jako přízrak a rychle vtrhl do domu. Okamžitě začala prohlídka — ve stole, ve skříních, v postelích a všude tam, kde by mohla být uschována třeba i jehla. Prohlídka pokračovala pěkně z jedné světnice do druhé. Tehdy to Jindrou nějak nebyvale divně zatřásl, ale jen v první chvíli. Bez rozmýšlení vnikl zvenčí oknem do světnice, popadl kufr a za pomoci svého strýce jej dostal oknem ven. Sotva se za Jindrou zavřelo okno, vstupoval do světnice kreislandwirt. Ale krvežíznivý Němec jistě ještě mohl zahlédnout oknem, jak právě v té chvíli jen asi 3—4 metry od něho za stěnou ukrývá Jindra ve vrbovém křoví osudný kufr. Snad jen prozřetelnost tomu chtěla, že se Němec dychtivě vrhl na zásuvky úhledného prádelníku. A když rozmrzelý pan kreislandwirt odcházel, Jindra sebevědomě táhl ze stodoly přes nádvoří otep sena velikou jako hrom a vesele si pohvizdoval nějaký nahodilý popevek.

Později kontrola Němců nad krajem postupně ochabovala. Porobený lid si počínal stále sebevědoměji a přestálým utrpením se naučil větší opatrnosti a uzavřenosti. Tu Jindra začal rozšiřovat kruh těch, které posiloval zprávami, čerpanými černým poslechem. Byli to většinou lidé mladí, spolehliví hoši a dobří kamarádi. Tenkrát se také stalo, že se Jindra dostal do sítě „Blaníku“. Zaslých sice o něčem podobném již v zimě 1941/42, když Štědrý, předseda III. okrsku, se o tom opatrně zmínil Jindrovu otci, nepřikládal však tehdy té novince patřičného významu a nevěřil v existenci něčeho podobného na Volyni. Působilo proto na Jindru jako blesk z jasného nebe, když o něco později byl o celé věci blíže informován a požádán o spolupráci s „Blaníkem“.

Jindra neodmítl. A tak po důkladném zasvěcení a poučení se stává jedním z mnoha důležitých koleček organizačního

stroje. Jindra je od té doby zpravodajem „Hlasatele“, třeba dosud neví, kde se ten „Hlasatel“ rodí a kdo je ten, který jej bezprostředně dělá a řídí.

Brzy nato se Jindra po prvé zúčastnil schůze organizační „jednotky“. Užasl, když mezi účastníky uviděl mnoho svých kamarádů, které dříve sám o zprávách informoval. Byl tím velmi potěšen, ale také ho zabolelo, proč jej dříve nezasvětili. Pochopil však, že to bylo jen z opatrnosti. Gestapo bylo tehdy ještě mocné. Všude mělo oči a uši svých slidičů a nijak nežertovalo a nemělo ohledů. Smutným a výstražným příkladem toho byl český Malin. Zahynul bez viny a co vše by teprve následovalo potom, kdyby byla někde objevena tajná protiněmecká činnost.

Jindra se oddal tělům i duší práci pro „Hlasatele“ a tak v krátké době nachází v něm redaktor Vinařický nejobratnějšího a nejspolehlivějšího zpravodaje. Jindra byl šťastlivcem, který nepropásl téměř žádnou významnější zprávu o našem zahraničním odboji a ani jednu zprávičku o poměrech ve staré vlasti. O Sokolovu zvěděl týž den, kdy o něm hlásila Moskva, o boji pod Kijevem týž večer, o Bílé Cerkvi přímo ze Stalinova rozkazu. Mimo to dovedl „chytat“ různé týdenní přehledy událostí v předvečer významných dat. Někdy přímo pudově vycítoval důležité události. Řídil se vědomě tímto instinktem a proto poslouchal i mimo obvyklé dny, v kterých se podle rozvrhu věnoval normální zpravodajské práci. Tak náhodně zachytil ještě „teplou“ zprávu o spojenecké invasi na Sicilii, zprávu o kapitulaci Itálie a mnoho jiných.

Jindra Mlejnek pracoval oddaně a obětavě pro „Blaník“ až do poslední chvíle vycházení „Hlasatele“.

*

Nad „Hlasatelem“ se pojednou začaly stahovat hrozivé mračky. Vinařického upozornili z „Blaníka“, aby byl nanejvýš opatrný, protože může každým dnem očekávat návštěvu nebezpečného hosta. Byl jím nějaký pan Nechutný z Buršovky, který prý v roce 1939 utekl před Němci z Československa. Členy „Blaníku“ ovšem nezajímal rodokmen pana Nechutného, ale zajímala je daleko více jeho práce mezi českými lidmi v obcích Újezdce, Buršovka, Ulbárov. Nechutný totiž se zřejmě dal do služeb UPÁ a podle vzoru této ukrajinské organizace stloukal dohromady ČPA, t. j. Českou povstaleckou armádu.

Chtěl tedy ve skutečnosti, aby volyňští Češi krváceli pro cizí zájmy, protože tato práce neměla nic společného s Československou republikou a s československou vládou v Londýně, a tím méně s československou brigádou v SSSR.

Kým byl a co vlastně chtěl Nechutný? Jak později ústředí „Blaniku“ zjistilo, Nechutný tajně pracoval pro německé gestapo. Vetřel se do UPA, aby mohl odtud dodávat gestapu materiál o všem, co tato ukrajinská tajná organizace podnikala nebo podniknout měla. S tímžem úmyslem si chtěl také získat Čechy. Vyprovokovat je k tomuto sebevražednému kroku, aby pak Němci měli záminku k masovému vyvraždění Čechů na Volyni. Nechutný by měl rozhodně doživotně zajistěnou budoucnost u Němců, kdyby totiž nebyli páni Němci se svými velkoněmeckými plány šeredně zbankrotovali a kdyby se byl Nechutnému jeho plán podařil — zabil by tak dvě mouchy jednou ranou. Ukrajince již měl, s Čechy to však nějak nápadně vázlo. A tu pan Nechutný přišel na myšlenku, že tu asi někdo proti němu pracuje. Ale kdo? Jistě někdo, jenž v minulých letech, třeba ještě za Polska, se na Volyni věnoval menšinové práci. Mohl by to být třeba ten Vinařický, který byl nějaký čas v Praze a potom pracoval v „Krajanských listech“ na Volyni jako redaktor. A pan Nechutný se ihned rozhodl. Buď Vinařického získá pro sebe, anebo mu jednoduše přistříhne křídélka. S tímto plánem se také v jedné slabé chvílce (totiž když byl nachmelen) svěřil jistému občanu v Buršovce, kde již také pan Nechutný chytil lstí čtyři mladíky a použil je jako pilíře pro stavbu první české bojůvky s programem ukrajinské organizace UPA. Zmíněná ukrajinská organizace mu také hned na začátku dala k dispozici zbraně, radio a psací stroj. Nechutný toho okamžitě využil a začal s letákovou propagandou.

Narychlo byly vytisknuty a ihned v okolních obcích rozšiřovány letáky. Zde máme na ukázkou jeden z mnoha literárních výplodů firmy Nechutný a spol. (Věrná kopie originálu, text je opsán doslovně se všemi chybami a znaky.):

- -PREČTI A DEJ DÁL!!!!

LIDE ČESKÝ!

BYLa doba kdy duch národa českého mohutným vzmachem povznese nad ostatní národy a dal znamevň rozhodnému zápasu, jímž vyšla společnost novodobá. Čechové stanuli v čele lidstva prahnoucího po světle,

pravdě a pokroku. Krutě týráni pochodné vzkříšení a obrození listva se nevzdali. Dves vyvrcholil zápas pokroku, by bylo uskutečněno to, oč během tisíciletí usi loval duch národa českého! Uskutečňuje se naše světové postavení a svrchovanost podle významu našich dějin. Naše kultury. Největší geniové ducha uznali, že v české kultuře tkví mezinárodním a cesta vývoje.

KRAJANE!!!! ZPYTUJ SVĚ ČESKÉ SVĚDOMÍ A DEJ VÝRAZ SVĚMU SNAŽENÍ! ŠIŘ Ě--ČESKOU SVĚTOVOU DRŽAVU!!ŽÁDNÁ OBĚT NENÍ-VELIKÁ!!!!

ZDAR!!!!!!

V. SLAVÍK. A!BŘITVA

Je třeba ještě něco k letáku pana Nechutného vysvětlout? Snad jediné to, že autorem těchto nesmyslů, jak bylo později zjištěno, nebyl sám Nechutný, ale že mu byl v tom velmi nápomocen p. učitel Pelant. Ústředí „Blaníku“ si dalo okamžitě zjistit osobu p. učitele Pelanta. Kdo to je p. učitel Pelant a co chce vyjádřit ve svých „vzletných filosofických“ pojednáních? Charakteristiku tohoto pána nejlépe vystihl obyčejnou a prostinkou větou jeden z buršovských občanů:

„Náš pan učitel se vždycky zahrabe na několik neděl do papíru a pak napíše něco, čemu ani on sám nerozumí.“

Vinařický pracoval s největší opatrností, ale očekávaný host nešel a také nikdy nepřišel. Panu Nechutnému se totiž přihodila velmi nemilá věc. Ukrajinci jej začali podezřívát a jednoho dne jej dopadli právě ve chvíli, když vycházel z budovy gestapa. Ještě toho dne jej UPA zatkla a tak neslavně skončila slibná kariéra pana Nechutného. Později se sám přiznal, že byl agentem německé špionážní služby.

*

Jednoho dne obdržel Vinařický poplašnou zvěst. Gestapu se dostalo do rukou organizační „Nařízení pro B“, tedy postačující dokument k tomu, aby byli němečtí slídlivové přesvědčeni o tom, že tu kdesi pracuje česká tajná protiněmecká organizace. Ve zprávě, jež Vinařickému došla, se pravilo: „Vinařický se má ihned přestěhovat z Moskovštiny i s veškerým redakčním a tiskařským inventářem na jiné místo. Samozřejmě s celou svou rodinou.“

Po důkladném uvážení se Vinařický rozhodl pro ostrožecký rajon, tedy pro okres, odkud byl před časem nucen celý slavný německý úřad i s vojenskou posádkou pod nátlakem Kolpakovy rudé partyzánské utéci až do okresního města Dubna.

Po tomto „vybilení“ v ostrožeckém rajoně se chopila vlády UPA.

Vinařický se vystěhoval do poločeské vsíky Zborov, jejíž hospodářské usedlosti by se pro svou nekompaktnost mohly také nazvati „chutory“. Některé zborovské domky přiléhají až k ukrajinské vesnici Pijaně.

„Bude alespoň od Němců pokoj,“ myslel si Vinařický. Později se však přesvědčil, že se mýlil.

Nejprve nastala honička s členy UPA. Ze začátku se mohl sice plně věnovat „Hlasateli“, ale to bylo jen několik dní. Právě když měl již vše připraveno k tomu, aby mohl „Hlasatel“ vycházet vždy dvakrát týdně, začaly návštěvy a neomalené dotazy: „Odkud jste, co děláte, kde jste byl za sovětu,“ a boží vědí, na co všechno se ti lidé dotazovali. Ve dne se proto musel rozloučit s jakoukoliv prací pro časopis a pracoval tedy v noci. Brzy však zjistil, že někdo i v noci slídí pod okny. Nedávno se na něho u sousedů vyptávalo ukrajinské SB (služba bezpečnosti UPA). Nejvíce jim vrtaly v hlavě časté návštěvy u Vinařického. Byly to návštěvy členů „Blaníku“. „Je asi komunistou a pořádají se u něho tajné schůzky,“ přišlo na mysl SB. Ale sousedé nic nevěděli, jenom to, že Vinařický byl za sovětu — avšak také nějakou dobu za Němců — učitelem. Začali tedy pást po návštěvnicích Vinařického.

„Dávejte pozor,“ nařídili sousedům, „až přijde ten v tom žlutém kožichu a s beranicí. My jej sebereme, trochu přiskřípneme a pak jistě přijdeme věci na kloub.“ Toho v žlutém kožichu a s beranicí mysleli Brože, který zde byl již dvakrát od té doby, co se Vinařický přestěhoval do Zborova. Vždycky přivezl nějaké součástky k psacímu stroji, papír, kopíráky a pod. Vinařický chtěl Brože na tyto okolnosti upozornit, avšak nedošlo k tomu.

Najednou si páni Germáni vzpomněli na ostrožecký rajon. Začali v sousední ukrajinské vesnici Pijaně, asi dvě stě metrů od domku, kde vycházel „Hlasatel“. S Němci přišli také Poláci ze známé polské bojůvky „Panské Doliny“. Brzy zrána začala střelba a pálení chalup. Zastřelili a ubili 7 lidí.

Kolem domku Vinařického se v šíleném chvatu hnali uprchlíci na vozech i pěšky. Mnozí z nich byli raněni. Střelba neustávala. Mezitím Němci házeli na auta vše, co se jen dalo vydrancovat a vynést z hospodářských usedlostí.

Střelba z kulometů se blížila. Nebylo proč otálet, tím méně věřit Němcům, že neprijdou a neprovedou prohlídku. Veškerý

materiál pro „Hlasatele“ byl okamžitě zakopán ve sklepe. Psací stroj jako vždy uložen ve světnici do tajné prohlubně pod skříní, s ním také část papíru. Potom Vinařický zapřáhl a odejel s rodinou do sousedního, Němci spáleného Českého Malína.

Před večerem Němci odtáhli. Vinařických se vrátili až na druhý den. Do jejich stavení se na štěstí němečtí gangsteři nedostali. Pokračovalo se tedy v tisku „Hlasatele“ dále.

A za několik příštích dnů...

Té noci proseděl Vinařický u psacího stroje až do třetí hodiny ranní. Potom ulehl. Nespál však ani půl hodiny a byl vyrušen nějakým charakteristickým zaduněním. A vtom z okna vypadla uvolněná tabulka a s hlomozem dopadla na noční stolek. Vyběhl před domek a šest německých bombardáků jej okamžitě poučilo o pravém stavu věcí. Asi sto metrů odtud hořel domek, od kterého chytala již i stodola. To letadlo hodilo zápalnou bombu. Asi 300 metrů dále zahlédl, jak letadla shazují další bomby a kulometnou palbou útočí na přehající obyvatelstvo. Vběhl opět do stavení, protože dvě letadla letěla přímo přes nádvoří nízko nad zemí.

Tedy druhá návštěva německých pirátů. Tentokrát však bezohlednější, protože kromě šesti letadel tu byly i oddíly esesáků. Esesáci dole na zemi vraždili a vykrádali obyvatelstvo, letadla zase zapalovala stavby a kulometnou palbou pronásledovala přehající obyvatelstvo tři až čtyři kilometry za vesnicí.

Vinařický okamžitě uklidil veškerý materiál do sklepa, kde se skryla i jeho rodina. Sám zůstal u dveří a pozoroval situaci. Padal sníh. Někteří přehající obyvatelé byli zahaleni do bílých prostěradel a před blížícími se bombardáky klesali do sněhu. Jen tím způsobem a také v domácích skrýších, nacházejících se hluboko v zemi, se mnozí zachránili.

Vinařický pootevřenými dveřmi u sklepa zahlédl, jak za stodolou prochází dvanáct esesáků, zahalených od hlavy až k patě do bílých maskovacích hábitů. Na nádvoří však nezašli.

Letadla nepřestávala řídit a esesáky se všude jen hemžilo. Vinařický se rozhodl, že pro každý případ musí ještě uklidit psací stroj ze světnice. Kdyby tam začali Němci řídit mohli by jej nalézt. Uklidí jej do stodoly. Čekal, až letadla budou na nejvzdálenějším konci Pijany, přesvědčil se, jestli nejsou někde v bezprostřední blízkosti esesáci, vyplnil pro-

hlubeň pod skříní prádlem a obuvi a když se mu naskytl vhodný okamžik, rychle přeběhl se strojem prostor 30 metrů ke stodole. Ve stodole zahrabal psací stroj hluboko do slámy. Když byl s prací hotov, právě nadletěla opět tři letadla a těsně za stodolou vychrlila z kulometů několik dávek do jakési prchající ženy. Byla zasažena, protože vzápětí pronikavě zakvílela a na sněhu se objevily rudé skvrny. Padla do sněhu a v bolesti volala jména svých dětí. Patrně se jí rozběhly a ona se po nich sháněla. Potom se těžce nadvzdela a vlekla se sněhem dále. Byla jen raněna.

Vinařický se šťastně vrátil ke sklepu, sešel po schodech dolů a uspokojen vykonaným dílem naslouchal, jak jeho žena vypráví dětem pohádky.

Po dvou hodinách letadla odletěla. Zůstaly pouze oddíly esesáků. Jako dravci dosud slídili po nějaké kořisti. S přeplněnými auty pak o druhé hodině odpolední odtáhli. Zůstaly po nich desítky raněných a mrtvých. Zůstaly desítky sirotků, zůstalo přes dvě stě lidí bez přístřeší a chleba. Lov novodobých pirátů se podařil.

Vinařický nyní pochopil, že ani zde není pro jeho práci příhodná půda. Do večera uvažoval o místě, kde by našel bezpečnější úkryt. Nemyslel o tom však sám, zájem na celé věci měli i v ústředí „Blaníku“, protože hned na druhý den se dostavili tři známí muži do Zborova, aby odtud Vinařickému co nejdříve pomohli. Sebrali psací stroj i s veškerým materiálem a odvezli k bezpečnému dočasnému uschování.

„Hlasatel“ byl na nějaký čas z bezpečnostních důvodů zastaven. Nejen proto, že tehdy Němci již cítili nejistou půdu pod nohama, což se projevovalo na každém kroku vzteklým vražděním a drancováním. Tak se stalo jakékoliv rozšiřování tiskovin úplně nemožným. Vinařický se okamžitě odstěhoval do Moskovštiny. Zde minil nějaký čas setrvat, aby pak v příhodné době mohl ve své práci pokračovat. Tentokrát se měl přenést s „Hlasatelem“ za Dubno do Českého Ulbárova. K novému stěhování ani k další práci však již nedošlo. Krvežízniví Němci začali bezhlavě ustupovat a na Volyni se objevili rudí partyzáni. Za několik dnů pádl Luck, padlo Rovno a konečně také Dubno. Přišla Rudá armáda a s ní také Československá brigáda pod velením generála L. Svobody. „Blanickým“ konečně spadl kámen se srdce. Také „Hlasatel“ prošel šťastně první etapu boje za obnovení Československé republiky, na

vzdory všem těm opatrníkům, kteří mi prorokovali smutný konec, dříve nežli by byl vykonal své poslání.

Pak již následovaly události, jejímiž svědky byli všichni ti, kteří přišli na Volyň s generálem Svobodou od Kijeva, Sokolova a Bílé Cerekve. Ne, to nebylo pouhou náhodou, že za zpěvu a hudby v několika málo dnech se přihlásilo přes 10.000 mladých i starých volyňských mužů a děvčat do Československé vojenské jednotky v SSSR. A také ani ty na první pohled nevinné trikolory na jejich čapkách a kabátech nebyly jen náhodou. A konečně, ani u Dukly a na Slovensku to pohrdání smrtí volyňských vojáků v bojích s Němci, to také nebylo náhodou! Ano, za tím vším stála tehdy v oněch velikých dnech jakoby náhle opomenutá, nikým nepovšimnutá, nevtíravá a nevolající po slávě a zásluhách, těžká dvouletá práce „Blaníku“!

V PŘEDVEČER VELKÉ CHVÍLE

Z východu doléhalo na Volyň dunění dalekopalných děl. Jistě zřídka komu tak lahodila bouřlivá hudba dělostřelecké palby jako tehdy volyňským Čechům. Všichni věděli, že jsou Němci na ústupu a jim těsně v patách jde vítězí Rudá armáda a s ní čs. brigáda z SSSR.

V té době, zatím co se trousily po silnicích ustupující hloučky otrhaných, špinavých a zavšivených Friců, volyňští Češi se oddali horečným přípravám pro vstup do československé jednotky. Šilo se prádlo, batohy, boty, připravovaly se zásoby potravin a pod. Lidé ještě pro každý případ prohlédli své, před časem zhotovené skryše, jestli tu v nich snad něco nechybí nebo jestli jsou dost bezpečny. To pro případ, že bu se do nich museli ukrýt před rozlícenými Němci, kdyby se těm snad zamlouvalo hnát s sebou civilní obyvatelstvo, jako tomu bylo často v mnohých krajích v Rusku. A toho se volyňští nejvíce obávali.

Dělostřelecké bubnování se den ze dne blížilo a stávalo se zřetelnějším. Dávno vytoužená chvíle se blížila.

Ale ani tehdy „Blaník“ nezahálel. V ústředí se připravovali na každou eventualitu, třeba už přestal „Hlasatel“ vycházet a mezi rajonními centry organizace bylo úplně znemožněno spojení. Avšak s tím v „Blaníku“ počítali už napřed a proto bylo usneseno: Jakmile se od východu dostane do některé první české vísce vítězí Rudá armáda, předem určení členové „Blaníku“ zašlou okamžitě telegram do Moskvy se žádostí, aby byl volyňským Čechům umožněn dobrovolný vstup do řad čs. brigády v SSSR.

Tak se také stalo. První, kterému se dostalo té cti a odeslal Moskvě telegram, byl 46letý sedlák Josef Kazda z Novokrajeva u Rovna, člen „Blaníku“ a legionář z první světové války.

Telegram doslovně zpl:*)

Москва.

Начальнику Главного Политического Отделения
Р К К А

Казда Иосиф, житель чешской колонии Новокраев,
Гошанского района, Ровенской обл., Западная Украина.

Наша колония освобождена доблестной Красной Ар-
мией 29 I 1944 года.

Выношу чувствительную радость и благодарность за
освобождение от ига немецкого фашизма. С глубоким
волнением ждём, мы Чехи Западной Украины, вступить
в ряды Чехословацкой бригады в СССР, для окончатель-
ного разгрома всеобщего врага народов Европы.

Всех жителей чешской национальности на Западной
Украине в Воляни насчитывается около 45.000 человек
(сорок пять тысяч).

Убедительно прошу посодействовать нам иметь связь
с 1-ой чехословацкой бригадой.

Новокраев, 3 II 1944 года.

Казда Иосиф.

*y Překlad telegramu:

Moskva.

Náčelníku Hlavního Politického Úřadu D. N. R. A.
Kazda Josef, občan české kolonie Novokrajev,
rajon Hošča, obl. Rovno, Západní Ukrajina.

Naše kolonie byla osvobozena slavnou Rudou armádou dne 29. I. 1944.
Projevují nevýslovnou radost a dík za naše osvobození od jha hnědých
hord fašismu. My Češi Západní Ukrajiny s nedočkavostí čekáme, by-
chom mohli dobrovolně vstoupit do řad I. československé brigády v SSSR
a pomoci zničit navždy společného nepřítele národů Evropy.

Všeho obyvatelstva české národnosti v Západní Ukrajině na Volyni
se čítá kolem 45.000 osob (čtyřicet pět tisíc).

Proto prosíme, podejte nám instrukce, jak docílit spojení s I. čs. bri-
gádou v SSSR.

Novokrajev, 3. II. 1944 r.

Kazda Josef.

NÁSTUP VOLYŇÁKŮ

V několika dnech nato obsadila Rudá armáda bojem Rovno. A hned nato bylo dobyto i Lucko.

O Dubno se sváděly ještě tuhé boje, když do Rovna přijela také I. čs. brigáda. Konečně sen volyňských Čechů — vstup do čs. armády — se vyplnil.

Česká Volyň najednou oživila jako když šlehne čarovným proutkem. Ze všech koutků Volyně se valily skupiny krajanů k odvodní komisi do Rovna — k I. čs. brigádě.

Nejdříve šli muži, později však také ženy. Byl to mohutný spontánní nástup. V dlouhých řadách tu vidíte i chlapce, kteří sotva škoře odrostli. A tam zase se hrnou bodří vousatí tátové, jejichž stáří mnohdy dosahuje šedesáti let. Ti poslední jsou živí pamětníci minulé světové války, takřka všichni legionáři, a dnes nastupují již po druhé do boje za osvobození staré vlasti. A všude vidíš v obličejích upřímnou radost ze života. Volá z nich velká chuť po životě, ale ještě větší touha po boji s odvěkým nepřítelem. Takřka každá skupina jde za pochodového taktu vlastní hudby. Hřmí národní a sokolské písně. Jsou néseny prapory v československých barvách a na čapkách a kabátech svítí tři živé pásy trikolor. Silnice se netrhnou těmito pochodujícími novobranci, kteří se ani nedočkali úředních mobilisačních vyhlášek a jdou, aby se sami dobrovolně přihlásili.

Některé skupiny těchto volyňských krajanů jdou k odvodu do Rovna ještě pod obхватem německého dělostřelectva. Tak tomu je i v okolí Dubna, kde se dosud válčí, třebaže tu jsou Němci už takřka úplně odříznuti od světa.

A tak v té době česká pětáctýřicet tisícová menšina na Volyň dáva v několika málo dnech přes 10.000 vojáků jako do-

plněk I. čs. brigádě v SSSR, tehdy velmi citelně prořídle v tuhých bojích u Sokolova, Kijeva a Bílé Cerkve.

Tohle jsou dni, kdy Volyň rozjásaná, znovuzkříšená žije ve znamení „Vše pro válku — vše pro osvobození Československé republiky“.

A česká Volyň skutečně dala vše. Doma zůstaly jen matky, děti, dědové a stařeny. Česká Volyň tehdy také otevřela svou štědrá dlaň a I. čs. brigádě se dostalo darem velké množství nejlepších koní s úpreží i vozy, stovky kusů hovězího dobytka a vepřového bravu, mnoho tun obilí a mouky. Volyňští vše to odevzdali s největší ochotou u vědomí, že tím přinášejí pomoc ujařmené vlasti. Vždyť to vše také jen pro československou armádu tak dlouho přechovávali a chránili před německými lupiči.

Tak historicky velkých chvil volyňští krajané dosud neprožívali. Tenhle mohutný, jednotný nástup do boje zá vlast se projevil po prvé za oněch 80 let existence české menšiny na Volyni. Ano, po 80 letech tvrdého života v cizině volyňští krajané nezdali — dali vlasti vše, co jen mohli dát. A je pozoruhodné, že právě ty nejtěžší doby dovedly volyňské Čechy nejvíce sblížit se ztracenou vlastí, že ten nejtvrďší život je nadchl pro boj za osvobození krvácející Československé republiky. Volyňští Češi nebyli vypočítaví vlastenci, kteří lpí na vlasti jen tehdy, když z ní mohou těžit. Volyňští se přihlásili, právě když toho vlast nejvíce potřebovala a když té vlasti mohli sami podle svých sil a možností dávat.

Odvod v Rovně nejlépe mluvil za volyňské Čechy. Co štěstí, co radosti se skrývalo tehdy v srdcích těch nových bojovníků ve chvíli, kdy už defilovali v dlouhých řadách před generálem L. Svobodou. Tisíce očí se tehdy zalesklo ve vlasteneckém zápalu, když generál Svoboda ke všem proslovil tyto nezapomenutelné věty:

„Stáváte se vojáky Československé republiky... Uvědomte si, že jste se stali bojovníky za nejvyšší lidský ideál, bojovníky za svobodu svého národa.“

Tehdy také v té velké chvíli objevily se před mnohými všechny podrobnosti z dob oné těžké a tajné protiněmecké práce „Blaniku“. Všichni byli však nanejvýš spokojeni, protože tu viděli, že ona těžká nebezpečná práce nebyla zbytečná.

Dnes tu na vlastní oči vidí, jak se všichni ochotně hlásí, mladí i staří, do armády jdou i děvčata. Vidíte tu také, jak přichází starý volyňský táta a hlásí se u odvodní komise, aby jej zařadili do armády. Již dvakrát jeho žádost zamítli a nyní už po třetí mu říká lékař:

„Jste stár, zákon to nedovoluje — půjdete, otče, domů.“

To se už starý táta rozehřál a vybuchl:

„Dělejte jak rozumíte, ale já, starý legionář z minulé války, se vám odtud nehnu za nic na světě. Moji dva kluci jdou s vámi a já půjdu s nimi taky.“ To pomohlo, táta byl přijat.

A ve třech dnech byly rovenské kasárny Volyňáky úplně přeplněny.

*

Na dveře hlavní kanceláře vedoucího železniční strojírny ve Zdobunově kdosi rázně zaklepal. Na zvučné „dále“ vstoupil do kanceláře mladý elektromechanik Břetka. Smekl a uctivě pozdravil představeného.

„Zdravstvuj, moloděc! Copak mi neseš dobrého?“ přivítal jej starší pán, jenž byl ve svém úřadě sotva několik dnů, tedy od doby, kdy přišla Rudá armáda, a proto své lidi dosud ani neznal.

„Jsem elektromechanik vašeho závodu a prosím o propuštění z práce.“

Inženýr pootevřel překvapením ústa. „Jakže! Ty chceš odejít teď? A co vojsko, vojna, he?“

„Vím to, soudruhu zavědujuščíj, a právě proto přicházím. Vojna s Německem není ukončena a moje vlast dosud úpí v drápech německých fašistů. Spolu s hrdinnou Rudou armádou bojuje čs. brigáda generála Svobody a já chci vykonat svoji občanskou i národní povinnost.“

Starý pán, na jehož prsou se houpalo několik vyznamenání, najednou vstal. Přistoupil k mladému muži a poklepal mu na rameno. „Moloděc z tebe, družok! Chápu tvé nadšení, ale poslyš, co ti povím. Abychom zničili nepřítel, potřebujeme statečné a dobře vycvičené vojáky, potřebujeme děla, tanky, letadla, a abychom vše to mohli dopravit na frontu včas a v potřebném množství, musíme mít dobré železnice, lokomotivy a vozy. A právě tak jako ten voják na frontě slouží vlasti, tak také i zde dělník pomáhá k zničení fašismu svojí poctivou prací.“

„Pane řediteli, soudruhu inženýre,“ zvolal Břetka vzrušeně,

„propusťte mne, prosím vás! Náhradu za mne najdete lehce a mne volá povinnost za mými kamarády.“

„Poslyš, mladý muži, a věř mi, starému kozákovi — vojna není hračkou! Nemáš ani zdání, co útrap čeká na frontě. Nebezpečí číhá na tebe na každém kroku a nevíš, s které strany přijde. Tady ti nebude zle a budeš-li se snažit, dostaneš lepší místo. Jsi ženat, děti máš?“

„Ano, soudruhu přednosto.“

„Hele, hele, a to jsi mi pěkný táta! Tady se nemáš čeho obávat a plat ti zvýšíme.“

„Prosím vás, soudruhu...“

„Ticho! Domluvili jsme! Jdi do práce a vypust pošetilé myšlenky z hlavy!“

Břetka bouchl dveřmi a sklesle prošel nádvořím. V dílně hučely stroje a jemu se zdálo, že je to nemožné, aby se tam opět vrátil. — Z města sem bylo slyšet pochod „Za sokolským praporem“, To volyňští novobrancí pochodují městem... A on...?

„A nebudu tady!“ zvolal odhodlaně. „Když to nepůjde po dobrém, tak — uteču!“

PŘED BOJEM

Nastala doba výcviku. Volyňští vojáci-nováčci jsou připravováni pro budoucí boje. Avšak v začátcích se situace na frontě u Lucka vytváří tak, že již po několika dnech jsou mnozí z nich zasazeni do boje. To ještě někteří na sobě nemají ani plnou vojenskou výstroj. Ale copak stejnokroj, hlavně že zbraně dovedou už ovládat. A tak zde v boji o městečko Torčín u Lucka se mnohým nováčkům dostává prvního křtu ohněm. Obstáli čestně. Po několika dnech je Torčín dobyt a Němci jsou nuceni ustupovat dále k západu.

Potom následovaly měsíce nerušeného vojenského výcviku všech zbraní, jakými disponovala I. čs. brigáda v SSSR. Tehdy, to už byla čs. vojenská jednotka přesunuta z Rovna a Lucka do Bukoviny (býv. Rumunsko) a rozmístěna většinou po lesích v okolí města Sňatyna a v Sada Guře. Tenkrátě také s příchodem volyňských Čechů byla organisována 2. a 3. čs. brigáda.

Neprávem bychom se domnívali, že tu šlo jen o několika-měsíční normální kasárenský život. Ve skutečnosti to ale nebyl jen obyčejný kasárenský život. Byl to mnohem tvrdší život, zřejmě záměrné zocelování tělesné soustavy vojáka, příprava vojáka pro nejhorší podmínky v budoucích bojích.

V lesích byly vybudovány zemljanky, kryté chvojím. Za pěkného počasí to šlo dobře, avšak pěkné počasí v Bukovině! To by nebyla Bukovina, a v těch měsících trvaly deště až do omrzení.

„Vodu budu do smrti nenávidět,“ ulehčoval si mnohý z vojáků. Však byli také od svítání do tmy a také za nočních cvičení takřka neustále v dešti. Voják přichází konečně do ubytovacího prostoru vysílen, zemdlen a promočen. Zachtělo se jim zajisté trochu tepla a suchého lože. Zatím prší, noci

jsou tu nanejvýš chladné a primitivní střechou zemljanky když netekou celé proudy jako led studené vody, aspoň vydatně kape. A tak někdy prší bez přestání několik dnů a nocí. V takových nocích pak začíná pravidelně v těchto lesích „strašit“. To vojáci, když byli v některé zemljance podplaveni řídkým tekutým blátem, vyskakují ven, aby promočené a promrzlé tělo nějak pohybem rozehráli. Tamhle vidíš, jak se sešla taková tři „strašidla“ ze sousedních zemljanek. Jeden druhého v dešti a husté tmě nevidí, ale poznají se hned, jen co zaslechnou praskot větviček pod nohama.

„Jen, chlapi, žádnou zlou krev,“ ozve se jeden z nich, drkotaje zuby. „To nás tady knejpujou, Rusáci tomu říkají »kurort.«“ — Někde je zase slyšet dobrá řízná vojenská nádržka, tam zase do noci se ozve strážného „Stoj!“, když se k němu jen tak namátkou přibližuje některé ze „strašidel“. A dešť leje, jako by chtěl celou zeměkouli zatopit. V korunách stromů to jen hučí a všechna ta voda se zastavuje u vojáka. Ale deště konečně přestanou a to pak se za dne i zvečera ozývá na všech stranách bujarý zpěv a zdravý smích. Zvláště pochodové písně.

Po celé dny se ozývají na všech stranách úsečné povely velitelů:

„Až na výši zeleného pole přískokem vpřed!“

„Kulomet — směr osamělý strom na horizontě dva prsty vlevo nepřátelský kulomet „5“ vlevo půl — do pasu — krátkými dávkami — pálit!“ A tak to pokračuje týdny a měsíce.

Volyňští nováčci jsou také evičeni u minometů, dělostřelců, tankistů, ba jsou zastoupeni i u letectva.

V celém okolí u Sňatyna neustále mluví úsečný hlas pušek, štekají kulomety, hřmí hudba děl a minometů a buráčí motory mohutných tanků. To se všude odbývá výcvik Volyňáků. A v tom čase mnozí prodělávají důstojnickou školu. Celkově se tu na všech stranách projevuje spěšná horečná příprava k boji.

Tak uplynuly čtyři měsíce a stále ještě výcvik.

„Hrome, kdy už z těch lesů vypadneme,“ začíná to pomalu mezi mužstvem vřít. „Západní spojenci každým dnem postupují, Němci na všech frontách dostávají na kabát a s námi se tu jen zbytečně tříská vo zem! Tak pro co jsme sem šli! Pomalu pro nás na frontě nic nezbyde.“

Ale zbylo ještě a dost. A také ani ta důkladná a dlouhá příprava nebyla bezvýznamnou a zbytečnou. To si uvědomoval později v tuhých bojích každý voják. Právě to utrpení, které bylo později nutno u Dukly přestát, nebylo by bez tvrdé předchozí přípravy ani myslitelné. U Dukly, tam každý, i ten nejnepatrnější vojáček musil být ocelovým, přesně fungujícím strojem po stránce tělesné a vzorem vytrvalosti a trpělivosti po stránce duševní.

Ale potom už hned se začalo šeptat o nějakém delším přesunu. Prý na Lvov, který byl již zabrán Rudou armádou. Bude to asi takové nějaké větší cvičení, ale všeobecně se už předpokládá, že se pojedje směrem k frontě.

Poznal jsem Břečku u hudby I. čs. brigády — vypráví desátník VI. Hybler — foukal baskřídlovku a byli jsme dobrými kamarády. Byl to veselý hoch a svými vtipy dovedl vždy rozptýlit i ty nejchmurnější myšlenky. Hrál dosti dobře a často si dělal plány, jak si zařídí život v osvobozené vlasti. Vždyť v minulosti dokázal, že se života nebojí a svého postavení dosáhl jen nezlomnou vůlí a vytrvalostí.

Břečka byl sirotkem. Otec zemřel záhy a zanechal matku v neutěšených poměrech s malými dětmi. Těžké to byly časy a chlapci sotva škole odrostli musili do učení. Břečka se hlásil k polské vojenské hudbě jako elév. Avšak smluvní lhůtu nedodržel. Nevydržel v prostředí, kde se násilím vtloukalo do hlavy cizí přesvědčení a cizí řeč. Zrušil úmluvu a odešel k matce přetížené starostmi a dřinou. Naštěstí našel brzy místo v Janově Dolině, kde jako hudebník měl dosti slušný plat. Po několika letech se oženil. To bylo už za válečných let. Život se mu teď v kruhu rodinném utvářel slibně, zvláště když pak obdržel solidní zaměstnání v železniční strojárně „DPO“ ve Zdobunově.

To však už bylo pryč a před ním, jako před všemi účastníky zahraničního odboje stál teď jen jeden veliký cíl — rozbít Německo a osvobodit Československou republiku ze spárů zlotřilého uchvatitele. Proto odešel z továrny i bez svolení ředitele a doma zanechal ženu s malým děckem nejisté budoucnosti.

3. polní prapor I. čs. sam. brigády v SSSR. Velí mu kpt. František Sedláček, sice ještě mladý, ale již do stříbrna pro-

šedivělých vlasů. Nenadělá s vojáky mnoho řečí, je přísný, ale všichni ho mají rádi jako vlastního otce.

3. polní prapor nebyl ještě v bojích, protože se organizoval teprve v Rovně z volyňských Čechů. Z ČSR jsou tu jediné důstojníci a malý počet poddůstojníků. Prapor prodělával dobu svého výcviku také u Sňatyna v Bukovině. Ubytovacím prostorem mu byly svahy dvou strmých vrchů, porostlé štíhlými jedlemi. Je to těsně u bývalých polsko-rumunských hranic. Zde na hranicích protéká malá říčka a jen co se rozběskne dávají si tu vojáci každého dne do pořádku svou ranní toaletu. Ve volné chvíli se zde také koupají. Lesní svahy se podobají malému městu zemljanek, spojených úhlednými cestičkami, pískem vysypanými a drnem obloženými chodníky. Před zemljankami jsou vkusné zahrádky s nápisy a hesly, vytvořenými v půdě umělou rukou vojáka. Tu a tam se zvedá nad lesem dým a jako živá šedá stuha se táhne k obloze. V těch místech jsou rotní kuchyně. Na úpatí jednoho vrchu jsou dřevěné primitivní chaty. V jedné je sídlo velitele praporu, v druhé skladiště hospodářské správy praporu.

Tady vyrůstal 3. polní prapor. Tady vyrostli i Volyňáci v tvrdé muže pro nastávající boje.

Je 28. červenec 1944.

V tentýž den právě tak jako u ostatních jednotek čs. sboru vedou se u 3. polního praporu horečné přípravy k nějakému přesunu. Kam, to se dosud neví, proslychá se však něco o delším pochodu.

„Nebo zas nějaké větší cvičení“, namítá někdo z vojáku na louce u lesa, kde mužstvo balí své pláště, deky a pláštěnky. „Dyť nebalíme poprvé a já mám dojem — odpusť mi Pane Bože všechny hříchy — že tu v tom lese pochcípáme všichni — tamhle ti tři Volyňáci nám už tady udělali začátek. Tak by to už teď mohlo jít“. A ukázal směrem k pustému svahu, kde se bělal prostoučký kříž se skrovným nápisem na malé dřevěné desce:

Zde odpočívají:

voj. Kolesnikov Mikuláš, nar. 1906.

voj. Kopta Vladimír, nar. 1922.

voj. Dufek Alexandr, nar. 1918.

Príslušníci I. čs. sam. brigády. - Čest jejich památce!

Byl to společný hrob vojáků, padlých při cvičení ostrou střelbou dne 13. 6. 1944.

„Tak to teda už máme i v nebi ubytovatele, co tomu říkáte, chlapi“, zavrčí zas někdo.

„Ty chlape prahříšná, snad taky reflektuješ na nebe, co?“

„Mlčte, a nedělejte si blázny aspoň tamhle z těch nešťastných kluků — nic vám není svato, ani rov kamaráda“, ozývá se starý táta a loupne káravým pohledem po hašteřících se.

„Nono, strejdo, jen neřnukejte, copak nerozumíte špásu?“

A tak se přes všechnu nedůvěru a nejistotu k připravovanému pochodování vytváří mezi vojáky veselá nálada.

Až konečně byl ze štábu rotám poslán stručný, ale výmluvný oběžník:

Dnes v 17,00 hod. nastoupí 3. pol. prapor na praporním nástupišti v plné výstroji a výzbroji. Do ubytovacího rajonu se roty nevrátí.

Podepsán

za náč. štábu;

čet. V. Giglán.

To konečně zapůsobilo jako životadárný eliksír.

Přesně v ustanovenou hodinu stál prapor do jednoho muže na praporním nástupišti v ustáleném pořádku podle zbraní.

Pak přišel velitel praporu. Řekl krátce něco o těžkém dlouhém pochodu, jež má prapor před sebou a hned na to zazněly úsečné povely velitelů rot a čet, zahučely motory Studebakerů, zarachotily trény a vše se hnulo ve směru vesnice Stecova. Ještě jediný pohled k známé zmljance a každý voják jakoby za sebou spálil všechny mosty vedoucí zpět. Dále následoval jen pravidelný dusot pochodujících a pravidelný hrkot trénů. Do dálky se ozýval jásavý zpěv odcházejících.

Konečně pochodujeme! Je podivuhodné, jak rázem se změnila nálada vojáků, které už jednotvárný život na jednom místě začínal nudit. Divíš se, jak se najednou vyjasnily tváře i těch známých škarohlídů, kterým nikdy nebylo nic dobrého a pro něž by mohlo být slovo úsměv vymazáno ze slovníku. Kolik tisíc myšlenek, co vzpomínek najednou proudí tímto uspořádaným pochodovým proudem a přece vše se nakonec slévá v jediné mohutné harmonisaci několika slov: Jdeme do boje za osvobození své domoviny! Jdeme na Němce, na Maďary!

Tamhle Tonda Parpela, toho vytáhlého Volyňáka bys málem ani nepoznal.

„Tak co, Tondo, jak pak se maj při tomhle špacíru tvoje haksny?“ ptá se o malé zastávce kamarád z jiné setniny.

„Dycinky vohromně, ty špejle do jitrnic!“ vybuchne rozjareně. „Taky už bylo na čase — začínal už na mně pomalu rust mech. Eště chvíli a našinec by úplně zplesnivěl. Čert at veme tenhle život v týlu!“

Nepřehledné řady táhnou svěžím pevným krokem za řízných pochodových písniček. Co síly, co života, co odvahy najednou vyvěrá z této organisované lidské masy! Nerozhází tu nikoho ani nepohoda, ani neschůdná cesta. „Padá štěstí“. . . to patří těm, kteří prý tam nahore mají v moci volbu počasí. „Nevadí, že jsem se včera koupal“. . . platí zas Němcům, kteří při ústupu vyhodili na řece most a řeku teď nutno přebrodit po pás ve studené vodě.

Dnes také můžeš cestou k frontě bez velkých psychologických studií poznat na první pohled úplné usmíření, sbratření starých vojáků s nováčky. Nemají tu už místa uštěpačné ponížující poznámky. Vidiš teď zcela něco opačného: Volyňák se cítí jistým a silným, že jde do boje se zkušeným starým bojovníkem a starý voják dýchá úplnou spokojeností, že dostal tak vydatnou a dobrou posilu. Je to přímo hmatatelný příznak, jaká souhra bude následovat v této veliké rodině po prvním frontovém boji. Zrovna tak vycítíš dobrý poměr vojáků ke svým velitelům.

„S naším „Frantou“ šel bych třeba proti celému peklu!“ Tak a podobně se vyslovují o svém veliteli kpt. Sedláčkovi vojáci 3. pol. praporu.

Pěší jednotku míjí motorisovaná. Ze Studebakru najednou se vychýlí dělostřelec Jarda Zedník, mává na pozdrav a z plných plic volá do řad pěšáků:

„Nazdar!“ Jak se to Jozefe zas shledáváme! Ty taháš břízu? — Mnoho zdaru a na shledanou v Praze u Fleků!“ To plátilo desátníkovi Vinařickému, který za německé okupace na Volyni řídil tajný protiněmecký časopis „Hlasatel“.

Po dlouhém čtyřdenním pochodu dosáhly čs. jednotky města Stanislav. Ulicemi duní odměřené kročeje pochodujiících a městem se rozléhají pochodové písně československých vojáků. Velká část měšťanů je polské národnosti. Obklopují československé vojáky, častují je jablky, cigaretami, balíčky cukrátek (některé balíčky jsou s německými nálepkami, které však naivně prozrazují, že cukrátky jsou vyrobeny v Brně) a místy je dárek doprovázen slovy obdivu: „Takoví mladí chlapi a již na frontu“. . . Nebo zas otázka: „Tihle staří muži

budou také ještě válčit?^{xx} Jak se časy mění! Jsou to titíž lidé, Poláci, z nichž mnozí před třemi roky, rozešťvaní bývalou Beckovou vládou nemohli Čechům přijít na jméno, zúčastňovali se protičeských demonstrací a jásali nad rakví Československé republiky. Dnes tyto kdysi tak nenáviděné Čechoslováky vítají jako spolubojovníky proti německým pirátům a nepokrytě žehnají jejich zbraním. Dělostřelci, ti jsou v pravém slova smyslu květinami bombardování a hlavně děl jsou z ověnění sotva vidět. Ano, válka je někdy velmi dobrým učitelem. A z toho zvláště ať slovanský svět si vezme poučení. V srdci se ti při tom mimoděk rodí přání, aby se tento projev přátelství přenesl i na pole poválečného soužití mezi oběma národy československým a polským.

Mizí města, mizí visky, blíží se zas nové a nové a všude kolem cesty a silnice vidíš nahromaděné trosky zbraní, vozů a tanků, které byly majetkem ustupující německé armády. Na některých místech měli Němci čas a pohřbili stovky svých mrtvých na pečlivě upravených hřbitovech (v tomto umění měli ohromnou praxi). Místy se zase táhne zápach mrtvolného puchu. To tam, kde Němci dostali opravdový ruský „tolčok“. Někde se objeví mrtví „Tygři“ a „Ferdinandové“. Jsou spáleni nebo roztrháni na kusy. Tedy i pro ně se našla medicína.

A pochodový proud československé armády postupuje v předfrontovém pásmu neúnavně jako ocelový stroj, blíží se k svému cíli, k hranicím drahé, ujařmené otčiny.

Československé jednotky po dlouhém vysilujícím pochodu se zastavily před Přemyslem k odpočinku. 3. polní prapor se umístil ve vesnici Žrotovice; 1. a 2. polní prapor jsou v sousedních obcích. Některé jednotky I. čs. sboru táhly směrem na Lvov.

Je 25. srpna 1944.

Po několika dnech odpočinku jsou vojáci opět čilí a znovu se vynořují otázky, proč už zase nejdou dál. Všichni hoří nedočkavostí a dychtivostí po boji. A jak by také ne — každého dne zprávy hlásí o velkých ústupech Němců na všech frontách. Voják se dnes už nemůže opanovat, když neustále slyší: Včera kapitulovalo Rumunsko a podepsalo úmluvu s USA, Anglií a SSSR. Dnes noviny přinesly zprávu o tom, že Bulharsko

požádalo Anglii o sdělení podmínek příměří. Na všech východních frontách jdou sovětské armády kupředu. Včera vzala francouzská osvobozenecská armáda Paříž. Spojenecká vojska na západě rychle postupují do hloubi Francie — vzat největší francouzský přístav Marseille, obsazeno Bordeaux — Němci opustili francouzsko-španělskou hranici po celé délce.

V 3. polním praporu je obzvlášť živo.

„Krucisakra, Rumunsko tedy kapitulovalo!“ vzrušeně hlásí mladý volyňský chlapec četař Jiří Hrouda, jakmile vpadl do štábní kanceláře. „To se ještě naposled vrátíme do Rumunska a potáhneme do republiky přes Maďarsko“.

„No, to by nebylo ani tak špatný“, usmívá se lišácky rotmistr Zoler. „Maďarské víno a Maďarky — páni, to by bylo terno! Tuhle štábní rotmistr Suchara beztoho jen proto tady v Žrotovicích začal chodit do tanečních hodin . . . To už se pak taky nedivím, když se někdo po čtyřiceti letech konečně rozhoupá k tanci, má-li k tomu tak pádný důvod jako je kapitulace Rumunska a možnost zaflámovat si s takovou ohnivou Maďarkou“.

„Už zas blbneš!“ skoro nevšímavě řekl štábní rotmistr Suchara, zahloubán do jakéhosi spisu.

„No, Ivane“, navazuje opět rotmistr Zoler, „nebylo by divu, kdyby přitom člověk ztroubovatěl. Vždyť tady už našinec ani neví, jestli Rumunsko kapitulovalo jen k vůli tomu, že se Suchara učí tancovat, anebo jestli Suchara tancuje proto, že Rumunsko kapitulovalo“.

„Jebem ti slávu“, zabručel trochu nakvašeně hromotlucky štábní rotmistr Suchara, který je kdesi od Svaljavy z Podkarpatské Rusi, „prisámbohu, já s Maďarkama tančit nebudu, ale ty si tam jistě pronajmeš nějaký baletní podnik a dopadne ti to jistě navlas zrovna tak jako tam doma v Čechách, ty zbankrotovanej režisére!“

A tak nálada se stává každým dnem přímo bouřlivá a silně nakažlivá. Ze všech stran se ozývá zpěv a veselé hašteření. A do toho zaznívají jásavé zvuky vojenské hudby.

Československé jednotky se však od Přemyšle brzy hnuly. Nadešly dny, kdy Němci sklízeli neúspěch na všech stranách: Finové se obrátili proti Němcům. Spojenci dobyli Francii už takřka celou, sebrali Brusel a jsou také již na italských hranicích. Rumunsko se také konečně rozhoupalo a „přátelsky“ se do Němců obořilo. U Varšavy se Němci rovněž dlouho ne-

udrží . . . A pak konečně nadešel 30. srpen 1944, den, který byl pro vojáky československých jednotek korunou všech překvapujících veselých zpráv z bojišť. Povstání na Slovensku!

Zpráva hlavního velitelství čs. branné moci hlásila těžké boje v okolí Žiliny, Povážské Bystrice a Trenčína.

A ještě téhož dne vyrazily československé jednotky na pomoc bratrům Slovákům.

SMĚR DUKLA

Za zpěvu pochodovala jednotka za jednotkou a všude táž myšlenka — být na místě co nejdříve. Míjela hodina za hodinou a zpěv znenáhla umlkal. Bylo slyšet jen skřípot a vrzání přetížených vozů a odměřené kroky pochoduujících. — Kupředu! Kupředu! — pobízel jeden druhého a nikdo nemyslel na spánek, hlad a únavu. Řinčely tanky, hučely motory a do toho občas zazněl hlas některého velitele.

Z nedaleké fronty se ozývá temné dunění děl a štěkot kulometů.

Je 7. září. Jednotky dorazily na lesnaté návrší Malých Karpat. Je tu celá 1. brigáda i s hudbou. Mužstvo zde odpočívá poslední den před bojem. Na velitelstvích je však živo. Připravují a rozdávají se mapy a jsou svolávána shromáždění důstojníků. Osvětoví důstojníci ještě naposledy organisují mužstvu přednášky. Někde je slyšet praporeční hudbu, mužstvo dostává na cestu do přední linie konzervy jako železnou dávku.

Slunko zapadá za lesnaté pohoří a zlatými paprsky líbá celý kraj. Cítíš, že nadešel dávno očekávaný okamžik, na který jsi se tak dlouho připravoval a přitom si maně uvědomuješ, že třeba hned zítra mnohý z těchto chlapců, tvých kamarádů, slunce zapadat již neuvidí. A hory neustále zlověstně hučí pohružkou fronty.

Druhého dne zrána přesně v 6 hod. 45 minut zahájil I. ukrajinský front maršála Koněva ofensivu. Bylo to zahájení mohutné pověstné sovětské „artpodhotovky“. Nejdříve pekelně zahvížděly Káfuše, až v malém okamžiku jejich charakteristický rachot zanikl v jediném nepřetržitém hukotu dělostřelecké a minometné palby. Země se chvěla jako by měl na dějít soudný den. A v tomto dni se po prvé účastní veliké válečné akce volynští chlapci od dělostřelectva a těžkých mino-

metů. Tyto československé útvary jsou zasazeny do boje zároveň se sovětskými.

Je to veliký, památný den. Je to den započetí slavného historického ale také krvavého tažení I. čs. sboru v SSSR k hranám ujařmené vlasti.

Dělostřelecká a minometná příprava pokračuje. Teď už mohutné výbuchy splynuly v jedině, nepřetržitě strašné hromobití. Je to chvíle, kdy i děla a minometry československé jednotky jako když se rázem promění v nějakého strašného tvora z pohádek, jež se ve svém doupěti obrátil, protáhl a hromově zařval na svou kořist. A hoši tehdy nezůstali za svými starými zkušenými bojovníky Rusy pozadu. V tu chvíli českoslovenští hrdinové nebyli jen vojáky, ne — byli hotovými roboty, pracujícími s jemnou přesností nejcitlivějších strojů, řízených samou bohyní pomsty.

Ale zatím jsou to jen chlapi od minometů a dělostřelectva. Ostatní jednotky a pěší se dosud nacházejí mimo frontu a mimo boj. Zatím jen v radostném rozdechvení naslouchají hrozné smrtící písni oněch svých kamarádů.

Konečně dochází rozkaz. Po něm seřazují se okamžitě vojenské bojové oddíly a nastupují na mírném svahu před lesem do otevřeného čtverce. Pak přichází šedovlasý generál L. Svoboda. Hledí chvíli mlčky na vojáky, jako by jim svým pohledem dával poslední otcovské požehnání. Tisíce srdcí zrychlilo vzrušením tep, tisíce zraků hledí upřeně za posvátného ticha na svého velitele. Ten pak začal pomalu mluvit. Napomíná vojáky a zdůrazňuje význam a účel nastávajících bojů. Byla to slova, která se každému pevně vryla do paměti.

... „Vzpomeňte před bojem na to, kdo u nás vraždil děti, ženy, starce . . . Vzpomeňte, kdo se u nás opovážil sáhnout na nejposvátnější věci národa, jako jsou university, musea, školy a t. p. . . Za několik hodin budete mít možnost potrestat vinníky. Buďte soudci spravedlivými a neodpouštějte nikomu . . . Potrestejte každého, koho přistihnete na československé půdě se zbraní v ruce proti nám, ať to jsou Němci, Maďaři anebo jiní zrádci našich národů. Musí být potrestání příkladně, aby se tyto zločiny víckrát neopakovaly. Kdybychom byli shovívaví, pak by nám to budoucí pokolení neodpustilo . . . Buďme vděční Rudé armádě, neboť jen její zásluhou je, že stojíme nyní u československých hranic jako samostatná československá vojenská jednotka . . . Nezapomeňte

v boji, že se na nás budou dívat nejen naši sovětská kamarádi, ale i ostatní svět... Budou se na nás dívat i ti naši nejbližší — sourozenci, matky, otcové tam doma — hleďme, abychom před těmito zraky obstáli v boji čestně... Půjdem do boje a pomůžeme našim bratrům Slovákům...“

Když potom nad vrcholky Karpat se rozlehlo hromové „Zdar!“ přítomných vojáků, generál vyvolal z každé jednotky velitele nebo vojáka a rozloučil se s nimi stisknutím ruky. Přál jim při tom šťastné a brzké shledání v osvobozené vlasti.

Dělostřelecká příprava dosud trvala. Nad nepřátelským terénem dosud kroužily stovky sovětských letadel a posílaly Fricům vydatné pozdravy v podobě pum. Děla umlkla až o 9. hodině. V té chvíli již nastupovaly sovětské pěší jednotky.

A v 11 hodin téhož dne odpochovala I. čs. brigáda ve směru na Krosno s předem již vypracovanou pochodovou osou až do Prešova.

Československé jednotky pochodovaly ještě za dne těsně vedle hořícího Krosna, o které se dosud sváděl boj pěších jednotek. Němci se tu zuřivě bránili a všemožně se snažili zvolnit postup sovětských vojsk. S nastávající nocí se snesl na kraj vydatný déšť a rozblácené cesty brzdily rychlý postup československých jednotek. K ránu byli vojáci promočeni až na kůži. Celí zamazaní blátem, protože místy se musili brodit rozježděným bahnem až po kolena, blížili se ke konečnému cíli. K ránu se už brali terénem, který byl vytrvale se dvou stran ostřelován bráncím se nepřítelem. Rozkaz však zněl postupovat stále ještě kupředu a tak se československé jednotky silně vklínily do nepřátelské obrany.

Ráno 9. září o 8. hodině 1. a 3. brigáda dorazily do malé vesnice Machnůvka. Déšť se již zmírňoval a potom nastalo pěkné počasí. A přece tento první slunný den přinesl československým jednotkám tvrdou zkoušku, kterou byl příliš nemilosrdný křest ohněm.

Kuchyně rozdaly mužstvu snídani. Mužstvo zmožené probdělou nocí a vysilujícím pochodem za deště, chutě se pustilo do teplé stravy, aby rozešlo promrzlé údy. Zatím vrchní velitelství československých jednotek dalo rozkaz přichystat obranu. Ale než se tak stalo, zaječely pojednou vzduchem houfy nepřátelských min a dělostřeleckých granátů a snesly se

do řad vojáků. Zahřměly silné detonace a na zem se skácely první desítky těl. A pak následoval přepad za přepadem. Nepřítel měl přesně vyměřený cíl a mrtvých a raněných přibývalo. Smrt sklízela chvíli v řadách československých jednotek bohatou žeň. Na všech stranách se za okamžik válela na zemi zohavená těla. Všude krev a úpění těžce raněných. A dopady se opakují znovu a znovu. Ba chvílemi se zdá, že již nepřítel zahájil palbu ze všech stran a že se československé jednotky octly v beznadějném stavu — že budou každou chvíli odříznuty, obklíčeny.

Do ohlušujících, smrtících výbuchů se pojednou ozvaly různé a rozhodné rozkazy:

„Zakopat se!“

„Vydržet za každou cenu!“

„První rota!“

„Druhá rota!“

„Třetí rota — za mnou — vpřed!“

„Automatčici, vpřed!“

„Kulometka, za mnou!“

„Minometka!“

Ještě několik povelů a jednotky se v okamžiku hnuly, aby zaujaly vytčená obranná postavení. Nastalo horečné kopání palebních postavení a zákopů, zatím co nepřítel vytrvale páli salvu za salvou. Je třeba železných nervů a naprosté rozvahy, nic ukvapeného, nic, co by mohlo vrhnout stín pochybnosti o vítězství. Voják je právě v této chvíli cele zaměstnán blátivou hlinou. Kope ji zároveň se šterkem a kamením a vyhazuje do výše, zatím co ji nepřátelské vybuchující projektily rozmetají na všechny strany. Voják má zablácené ruce, cítí, jak ho reže písek na těle, hlína mu skřípe i v zubech. Ale to nic, ještě alespoň jeden štych toho proklatého kamení vyhází a bude to. Avšak lopatka je příliš lehká a slabá a velmi těžce zdolává tvrdé kameny — vykopat takový decimetr do hloubky, to je už velký pokrok, a tak práce jde velmi zvolna. Sem tam někomu vypadne lopatka z rukou, tělo se svalí jako by nikdy ani nežilo a tak zákop zůstane nedokončen. Vedle vykřikne tvůj kamarád, ohlédneš se a vidíš — z nohy mu zůstaly jen krvavé kusy rozsápaných svalů a masa. Přijdou sanitáci, ale raněný jim němě naznačuje, že je to zbytečné, aby ho odnášeli. A jinde zas u nedokončeného zákopu zůstala z celého člověka jen hromádka hadrů a krvavého masa. Ale práce ne-

ustává, naopak stává se každou vteřinou intenzivnější, protože voják ví, že každé nejmenší kopnutí lopatkou spěje k jeho ochraně, že každý nejmenší úlomek kamene teď v této chvíli rozhoduje o jeho životě. A voják v tu chvíli také poznává cenu každé vteřiny, ví, když nebude snad ještě v pěti minutách hotov, je možné, že nebude hotov se zákopem vůbec, jako právě tamhle před chvílí jeho soused.

Neprátelská palba se každou chvílí zesiluje. Terén je zahalen dýmem, granáty vyhazují do závratné výše ohromné gejsíry blátivé hlíny a kamení. Stromy jsou lámány střepinami vybuchujících granátů jako sirky, domy se rozpadávají jako nepatrné dětské hračky.

„Německé tanky! Útočí přímo proti nám!“ Jako elektrická jiskra blesklo se pojednou od roty k rotě, od praporu k praporu. A obranné práce došud nejsou zakončeny!

„Všichni do jednoho vytrvat na místě do rozkazu!“ zahřmí u rot velitelsky. A v práci se pokračuje dále.

Až se najednou ozvala první salva protitankových děl československých jednotek. V tu chvíli už také zahřměla i československá minometná palba a německá troufalost ochabla.

Bylo pozdní odpoledne.

3. polní prapor se zatím stáhl na malé návrší, kde rostlo jen několik stromů a částečný kryt poskytovala malá røkle. Odtud byl podniknut první útok volyňských Čechů. Následovalo několik povelů, pak poučení a roty se hnuly. Zatím československé minometry a děla posílaly ocel tvrdošijnému nepříteli.

Zaštěkaly maximy, zařehotaly automaty za doprovodu rozvážných pušek, a když se tehdy z přední linie vrátil Tonda Parnel s prostřeleným břichem na praporem obvazistě, hlásil s bolestným úsměvem:

„Tak jsme to Fricům natřeli...“

Útok se podařil a Němci ustoupili.

*

Nyní nastaly tuhé dny. Dny a noci, v kterých se hodiny podobaly věčnosti. Dny a noci, kdy válčili všichni — od velitele praporu až k dobráckému pucákovi a k svědomitému vozkovi, který v mnoha případech koňům zasypal naposledy a víc se nevrátil.

Útok za útokem. Třeba i šestkrát denně. Tak tomu bylo u 3. polního praporu, kde byli takřka samí Volyňáci. Prapor

byl pak přesunován z úseku na úsek, a to tak, že vystřídával Rusy, jichž tu předtím bylo trojnásobné množství.

Frankovka u Teodorůvky. Bezejmenná kóta. Strmý odvrácený svah, asi 6 metrů hluboká rokle, táhnoucí se od úpatí takřka až k samému temeni vrchu. Nahoře, kde končila rokle, byl umístěn štáb 3. polního praporu. Pět metrů odtud dopředu se zakopala záloha a na samém vrchu tak asi 50 metrů skočili do zákopů automatčiči, průzkumáci a pěchota. Tady byl převzat úsek dne 12. září 1944. Cestou do zákopů Němci provedli několik minometných případů do prostoru lesa, kde právě prapor pochodoval. Pět lidí bylo zabito, osm těžce raněno. Tamhle v řadě také jeden starý táta najednou vykřikl, zamával rukou a trásněmi masa v zápěstí uražené levé ruky, potřásl krví několik svých sousedů a pak se vrátil do týlu jako desítky jemu podobných.

Tak prapor obsadil úsek u malé horské vísky Frankovka. A již za necelé dvě hodiny po obsazení podniká prapor útok. Tvrdý, zavilý, krvavý útok za pekelné německé minometné a dělostřelecké palby. Každý metr kamenité půdy stojí několik mrtvých a raněných chlapců. Kamenitá půda je tu smíchána se dřevem roztrštěných obrovských jedlí a rozmetaných baráků. Chvillemi se tu zdá, že celý prapor bude zhltnut tímhle jediným útokem. Všude na každém kroku znetvořená těla a louže krve. Ale chlapci přeskakují své mrtvé a raněné kamarády a jdou vpřed. Roty a čtyři rychle řidnou, velitel praporu však dosud posílá doplnění. A tak jsou tu nakonec zasazeni do útoku všichni: spojky od rot a čet, štábní kancelářské síly, vozkové i kuchari. Přeskočili pásmo poseté padlými kamarády a vnikli do řetězu prvního sledu. Útok pokračuje, jde se bez zastávky vpřed, avšak ztráty na mrtvých a raněných jsou stále větší. Je to tím, že tu má nepřítel předem dobře vyhlédnuté a obsazené velmi výhodné pozice, odkud skvěle ovládá terén a je dobře chráněn.

A peklo německé palby jako by se každou vteřinou ještě zesilovalo. V dýmu a prachu je tu vidět jen na několik málo kroků. Není tu už ani slyšet výkřiky zasažených vojáků, a už se tu také neozývají rozkazy některého z velitelů, a to proto, že většina velitelů padla a také proto, že tu voják už jedná jen instinktivně, nikoliv na cizí radu nebo povel. Voják je tu prostě sám sobě velitelem.

Zbylí útočníci 3. polního praporu dosáhli Frankovky. Němci

byli odtud zahrnutí, avšak jejich dělostřelecká a minometná palba nijak neochabla, naopak na vesnici se snesl hotový déšť min a dělostřeleckých granátů, takže zbytek útočících (jichž zůstala tak asi jedna třetina z celkového počtu před vyražením) byl nucen na okamžik zalehnout mezi hořícími zbořenými baráky.

Za chatrným plůtkem se zalícenou puškou ležel desátník Vinařický, bývalý redaktor „Hlasatele“.

„Nazdar, fotře, jak se máme?“ vzkřikl za ohlušující detonace dělostřeleckých dopadů, když se na zlomek vteřiny ohlédl po svém nejbližším sousedovi, v kterém poznával svého vlastního strýce.

„Ať je kat spere!“ zabručel starý táta, ale vtom už stiskl pevněji pušku a dodal: „Koukej ho, psa, jak se támhle sem plazí!“ Dvě rány z pušky takřka současně a Fric se už dál nedostal.

„Parchante!“ ulehčil si strejda, ale hned už zase dodal, aby to uslyšel Vinařický: „Co myslíš, zůstalo nás tady ale trochu málo a na doplnění to už abychom měli nějakou umělou líheň. Kampak se s touhle hrstkou dostaneme!“

„To je jedno, po nás přijdou jiní a půjde se stejně zase vpřed.“ Ale sotva Vinařický tuto větu dokončil, na výhledě se objevil mohutný řetěz německých uniforem. Hned na první pohled bylo zřejmé, že se tu v mnohonásobné přesile jedná o nepřátelský protiútok, a to obchvatem.

Hned nato byla těžká nepřátelská palba ještě zesílena. Hrstka zbylých Volynáků a Zakarpatáků se ještě více ztenčila. Vyhlídky pramizerné, protože zbytek zalehlých vojáků 3. polního praporu mimo maskování spáleništi byl úplně na otevřeném terénu a za situace, kde na kopání těch nejprimitivnějších zákopů nebylo ani pomyšlení.

A tak rozhořčenému mužstvu zbylo jen jediné východisko — stáhnouti se do původních zákopů. Odtud také potom byl odražen silný německý protiútok.

Druhého dne 3. polní prapor podniká čtyři další útoky. Nepřítel se však houževnatě brání a svůj ústup se snaží za každou cenu oddálit. Na bojišti jsou hromady mrtvol. V některých ojedinelých malých zákopech jsou dva až tři padlí. A na odklizení není ani času ani možnosti pro neustálou pekelnou palbu. — 3. polní prapor! Ne, to už není prapor, to už je všeho všudy jedna rota!

I na stanovišti velitele praporu v rozbahněné rokli leží tři padlí a také není možno je odklidit. Dále tu leží zabítý kůň a jeho krev teče dolů rokli a mísí se s praménky vody vytékající ze skal a s krví padlých vojáků. Dole u úpatí svahu na konci rokle malé, travou zarostlé jezírko, zrudlo krví. Do rokle je kanonádou svrženo několik zpřerážených obrovských kmenů staletých jedlí. Místy je rokle takřka úplně zatarasena ohromnými kameny, které sem byly vrženy projektily těžkého nepřátelského dělostřelectva.

Toho dne také následoval nepřátelský zásah přímo na velitelství praporu. Bylo to právě ve chvíli, když náčelník štábu ppor. Metoděj Lemák telefonicky mluvil s velitelstvím I. brigády. Spojky, pracující vedle něho, zahlédly, jak mu pomalu ruka se sluchátkem klesá a hlava se zvolna nachyluje. Skonal tiše bez jediného hlesu, jímž se brání umírající zákeřné neodvratné smrti. Zakopali jej hned vedle, několik metrů od stanoviště velitele praporu, a na rov zasadili narychlo zhotovený bukový kříž.

Důstojníků už takřka není. Na velitelství zůstal jen velitel praporu špkt. Sedláček a npor. Jenč.

A další dny se podobají jeden druhému jako vejce vejci. V těchto dalších dnech, v nichž se odehrávaly pekelné boje, načrtl si Vinařický v zákopě do svého deníčku báseň, která doslovně zní:

U DUKLY

Nad Slovenskem plamen šlehl,
národ vzpurně hlavu zvedl:
„Dost už, diabol strapaty!“
Vzplály povstalecké vatry,
hromem zaduněly Tatry —
nesly zvěst za Karpaty.

Vy karpatské tvrdé hory,
jdou přes vaše vrchy, bory
děti vaše ze světa...
Kde přátelskou náruč máte?
koho v svém lůnu chováte?
Toť je starý bandíta!

Avšak hory dále mlčí,
starý lupič dál se krčí,
dále číhá v doupatech.
Bojovníci od Kijeva,
Bílé Cerkve, Sokolova
táhnou bojem v Karpatech.

Na dukelských vrškách, stránách
Germán zbytky sil svých shání —
cítí poslední dnů skon.
A již běsní boj u Dukly,
praští skály, jedle, buky
— pro Němce to čertův shon.

U Většna a u Machnuvky,
„Bezejmenné“, u Frankovky
zafal pevně Germán spát...
Khol dodýchal, Lemák padl,
Volyňáků zřídly řady...
Jdem však vpřed — jen dál a dál!

Temná noc, jen miny skučí,
„kukuruzník“ klouže, hučí,
kde Germánův přední sled.
Podzimní déšť říčky plní,
těžkým blátem kroky duní
— to jde 3. prapor vpřed.

Hej, tu Čechoslovák zase
je na postrach pruské chasě,
jako kdys za slavných dob:
Táhnou Táborité znova
plémě reků od Zborova
zas tu strojí Němcům hrob.

U svěžího rovu šumí
stará jedle syoje dumy —
zpívá traur v šíř i v dál:
„Dřímej, synu, klidně v hrobě,
vlast tvá probouzí se z mdloby —
národ tvůj už z mrtvých vstal“...

Stará jedle větev sklání,
tiše šeptá k horským stráním:
„Ten dal vše co mohl dát —
On za národ vykřvácel...
otčině svobodu vracel —
Ten u Dukly za vlast pad!“

*

Dne 22. září odpoledne hudebníci I. čs. samostatné brigády cvičili ve stodolách obce Svěžova Polska nedaleko za Krosnem nové pochody a těžší skladby ruských skladatelů. Kolem čtvrté hodiny přinesl výkonný rotmistr rozkaz o zasazení této hudby do boje. V několika minutách nastoupilo před svého velitele 18 hudebníků. Je mezi nimi také i náš známý Břetka, tentokrát i se svým starším bratrem. Krátce se rozloučili se svými kamarády stisknutím ruky a nasadili do vozu. Při odjezdu pozdravili ještě jednou své zbylé kamarády hromadnou salvou. A tak jedni odjížděli na bojiště, aby se tu oddali sanitní službě, druhí se zas zamlkle vraceli do svých baráků, aby se připravili na stejný úkol.

*

Jedné tmavé podzimní noci...

Lilo jako z konve a rozblácená kamenitá půda se podobala jediné velké louži, nemilosrdně šlehané přívalem deště a větru. V takové noci je nejlépe u vytopených kamen v prohřáté světnici nebo v teplých peřinách. Řikává se, že by v takovém počasí ani pes od baráku nešel... A za této slotné noci se přesunovala I. čs. brigáda k silnici a pramenům řeky Jasjuly, hlavnímu to směru útoku na Dukelský průsmyk, mezi obce Žindranova a Barvínek.

Nevyspalí, promoklí vojáci se bořili v rozmoklé půdě do půli lýtek. Déšť dávno promočil chatrný plášť a voda stékala po holém těle až do bot. Vozy se zařezávaly až po nápravy, do země a koně i lidé padali únavou a vysílením. Auta se vůbec nemohla v těchto místech pohybovat. Jedině traktory

zdolávaly obtíže terénu, ač i ty zůstaly mnohdy třet v beze-
dné tůni.

Všichni pochodující, zabláceni od nohou až k hlavě, vlekli se spolu s několika sanitáky, bývalými to členy hudby I. čs. brigády.

„Co říkáte, hoši,“ pravil starý Kadlec a přitom si stíral s čela pot smíšený s dešťovou vodou, „dlouho to ještě vy-
držíme?“

„To je těžko říct,“ odtušil jeho mladší kamarád. „Kdo ví, jestli za chvíli nešlápneš na minu nebo tě nenajde nějaká kule.“

Hned také jako na zavalanou se ozvalo vzduchem příšerné zavytí miny a vzápětí ohlušující detonace. Nikdo si toho příliš nevšímal, protože dopad byl více než 200 metrů od cesty a to pro otužilého československého vojáka neznamenovalo žádné nebezpečí. Vyčerpáním posledních sil a stálým nebezpečím se lidé stali k něčemu takovému neteční a přímo pohrdali svými životy.

„Chlapci, ať je jak je, ale přece bych se ještě rád vrátil domů. Uvidět tak ženu a děti aspoň na chvíli...“ zatesknul starý Kadlec, klopytaje blátivou cestou. Na ta slova však už nikdo ze sanitáků nereagoval.

Ještě té noci automatčící provedli průzkum a do rána byla obrana připravena. Rozednilo se a studený vítr rozehnal deštivé mraky. Chvíli bylo ticho, ale pak se najednou snesl na československé zákopy takový déšť nepřátelských minometných a dělostřeleckých nábojů, že nebylo před sebe ani vidět. Vzápětí také vyrazila německá pěchota. Z československé strany ji však přivítali vždy pohotoví dělostřelci a právě krupobití kulometných a pěších rot. Němci byli nuceni couvnout, avšak útok byl ihned opakován a s ještě větší silou.

V mělkém a rozbláceném zákopu, naplněném zpola vodou, krčil se starý Kadlec, a když vypálil již několikátý zásobník ze své „desítky“, nadzvedl se za nastalého několikavteřinového ticha, aby se rozhlédl po okolí. Uviděl, jak byla půda kolkolem úplně zpřevracena a rozryta výbuchy min a granátů. Na svahu u cesty leželo několik znetvořených těl. Najednou se mu zdálo, jako by odtamtud zaslechl sténání a proto okamžitě vyskočil, aby nešťastníku přispěchal na pomoc. Vtom zahvízdal vzduchem rozžhavený projektil a vzápětí se ozval výbuch, spojený se srdcervoucím výkřikem. Když se dým rozplynul, viděli, jak se starý Kadlec válí na zemi v kaluži vlastní

krve. Přiběhlo okamžitě několik kamarádů, ale nebylo již pomoci — všechna střeva se Kadlecovi vyhrnula otevřenou ranou ven.

„Dobijte mne, kamarádi...“ sténal chraptivě ve strašných bolestech. „A vyřídte doma pozdrav — já...“ A Kadlec již nedopověděl.

Než přispěchali s nosítkami, byl již starý Kadlec mrtev. Chvatně vyhrabali v zahradě na kraji vesnice v rozmoklé půdě jámu a pohřbili jej.

Byl to první padlý volyňský Čech od hudby I. čs. brigády.

*

Nic nepomohla Němcům dobře připravená obrana na nejvýhodnějších místech, nic nepomohly nové a nové posily band SS a Vlasovců. Všechna jejich snaha zastavit postup československých jednotek se rozbíjela o železnou vůli všech vojáků (počínaje nejmladším vojákem a konče šedovlasým velitelem armádního sboru) hnát hnědé hordy ze své země.

6. října 1944 překročily ve východním Slovensku jednotky I. čs. armádního sboru hranice své vlasti a rozložily se za první osvobozenou slovenskou vesnicí Vyšní Komárník. Boje zuřily stále s neutuchající silou, neboť Němci až dosud zaujímali výhodná postavení a měli pod obštrelem jedinou dukelskou silnici.

Jedně bouřlivé noci dostala skupina sanitáků 2. polního praporu rozkaz dostavit se na určité místo, kde se nacházel raněný voják.

Tmavé mraky se divoce hnaly oblohou a jen občas pronikl jimi měsíc. Tiše, krok za krokem postupovali sanitáči tmavou nocí jako stíny. Šel s nimi také Břetka. Musili být velmi opatrní, neboť tu bylo v zemi nastraženo plno protipěchotních min. Konečně šťastně dorazili na určené místo, kde našli na zemi schouleného mladého spojaře. Byl raněn nášlapnou minou do nohy a nemohl z místa. Rychle jej obvázáli a opatrně jej položili na nosítka. Ještě ani nebyli s prací hotovi, když se ozvalo známé táhlé zavytí a vzápětí nato zahřměl v malé blízkosti výbuch granátu. Tohle místo bylo patrně Němcům nějak podezřelé a proto bylo třeba jednat velmi rychle. Chlapci uchopili nosítka, ale sotva udělali několik kroků, snesl se na mýtinu hotový déšť dělostřeleckých nábojů. Ozvalo se několik výkřiků a když potom měsíc ozářil místo

hrůzy, nebylo tam již žádných nosítek a na zemi nehybně ležela dvě zohavená, na kusy roztrhaná těla. U nich klečel Břetka a plakal. Plakal jako malé dítě.

*

Jiří Hrouda byl od 3. polního praporu. Pocházel od Zdobnova a doma zanechal hezké děvče. Byl to chlapec tak asi dvaadvacetiletý. Hned v začátečních bojích u Kobyljan mu střepina projela nohu a tak se Jiří dostal do Ruska do vojenského lazaretu. Každý jej znal jako veselou kopu a kdekoliv se jednotka zastavila, děvčata mohla na něm oči nechat. Když se brigáda přesunovala přes zbořený Barvínek směrem na hranice Československé republiky, tu se znenadání objevil Hrouda, který byl tentokráte už podporučíkem. Možná, že mu tehdy někdo z kluků ty velké hvězdy záviděl, ale rozhodně mu to slušelo, třeba se ještě belhal o holi; možná, že právě s tou holí dělal takového frajera.

V Barvítku dohnal „svůj“ prapor.

„Prosím tě, ty bambulo, kam se sem s tím tvým pačmákem hrabeš?“ zeptal se ho hned, jakmile jej shlédl, vozka od velitelské čety.

A ten vozka měl tak trochu pravdu. Hrouda sotva ještě utáhl nohu za sebou, ale tehdy vyskočil ještě jakžtakž na vozík a řekl:

„Chlapci, podívejte, vždyť není tak zle. Když, tak si pochodím u vás tak asi týden a bude všechno zase v pořádku. Kluci, tak se mi už po vás stýskalo...“ A Jirka už mezitím vytahoval z rance krásnou uzenu.

„Tohle mi do špitálu poslala máma z Volyně. Jen to zkuste, jak voní našim volyňským domovem.“ No a uzenu hned kolovala od jednoho k druhému jedna radost. Aby hostina byla dokonalá, nabídl výkonný rotmistr Hovorka ušetřenou vodku a tak milé shledání se končilo velmi povznešenou náladou.

A téhož dne, kdy československé jednotky překračovaly po první hranice své vlasti, padl generál Sázavský. Byl usmrčen protitankovou minou přímo na hranici. Tam jej také pohřbili. Jiří Hrouda se tu pak jednoho dne zastavil a dlouho, dlouho se díval na dvě dlouhé řady nových jedlových křížů a bedlivě na nich četl jména padlých.

„Pochovali ho do jedné řady s ostatními vojáky tam na hřbitůvku u silnice hned vedle pohraničního sloupu,“ sděloval potom kamarádům.

Československé jednotky konečně obsadily zákopy na půdě východního Slovenska. A znovu pokračovaly dny nepřetržité palby za deště a chladu. Znovu těžké boje o každou vesnici, o každou nepatrnou cestu nebo vrch. Tehdy však už krev chlapců netekla na cizí půdě — vsakovala jí vděčně do sebe posvátná země jejich zotročované otčiny...

*

Krajina kolem obou Komárníků a nahoru podél hranice až po Krajní Porubku a Medvěždu dlouho ještě ponese stopy krvavých bojů. Jsou tu celé lesy posečeny dělovými náboji, takže vypadají jako strniska, rozrytá pole, a v odlehlých místech leckde ještě čihá na chodce nášlapná mina. U malého kostelíčka ve Vyšním Komárníku jsou pěkně vedle sebe seřazeny tři řady prostých dřevěných křížů. Kdybys tam někdy zajel, podívej se na ten malý hřbitůvek a smekni čapku před hrdiny, kteří tu spí věčný sen daleko od svých drahých...

Za vesnicí, kde se silnice zahýbá doprava k Vyšnímu Komárníku, stál u cesty malý nedostavěný domek. Nikdo v něm nebydlel, jako v celém Vyšním Komárníku, kde se právě odehrávaly nejtěžší boje. Až sem docházeli průzkumáci a za noci se spouštěli do údolí, za nímž na stráni byly již německé zákopy. Nebezpečné místo a k tomu všemu německá baterie měla je pod přímým obstřelem. Bylo asi pět hodin k ránu, když několik průzkumáků, oděných do maskovacích pláštů, se plížilo k tomuto domku. Štíhlý desátník, velící této skupině, vedl si velmi obezřetně. Krok za krokem postupovali v určité vzdálenosti za sebou, s prstem na spoušti automatu. Kdesi zadunělo dalekopalně dělo, zařehotal kulomet, ale jinak byl na frontě klid. Desátník se zastavil, aby prozkoumal okolí. Mlha se válela v dolínách a na východě se počalo slabě rozbřeskovat. Bylo třeba jednat rychle, neboť za chvíli neprojde těmito místy už ani živá duše. Průzkumný oddíl dostal nenašdný úkol: usadit se v rozbitém domku a zřídit tam pozorovatelnu.

Ve zbořeníšti pojednou něco zašramotilo. Chlapci okamžitě zalehli. Desátník se pak sám tiše doplížil k baráku a v malé chvíli zjistil, že se uvnitř již nacházejí němečtí průzkumáci.

Předešli nás — pomyslel si mladík. Nu dobrá, sebereme je a od nich se už dovíme, čeho je nám třeba. Opatrně se zase vrátil ke svým lidem a sdělil jim svůj plán.

„Musíme je dostat živé za každou cenu a proto nestřílet!“ šeptem rozkazoval.

Jako stíny doplížili se chlapi k chatrči. Zatím se již značně rozednilo, avšak ranní mlhy bránily širšímu přehledu v terénu. Desátník zpozoroval u dveří Němce, snad strážného. Obešel jej a stanul za rohem. Byl od Němce tak na dva metry. Jediny skok a břitký nůž se mihl vzduchem. Němec rozpráhl ruce a s chroptěním se skácel na zem. Desátník se však již znovu hnál ke dveřím chalupy, kde Němci dosud ničeho netušili.

„Ruce vzhůru!“ zvolal, zvedaje granát nad hlavu. Dva Němci okamžitě uposlechli, jednomu se ale ještě podařilo hodit granát, který však našim chlapecům neublížil. V minutě byli Fricové svázáni, ale tu již přilétla první německá mina. Sotva se ukázali na silnici, snesl se na návrší pravý přival dělostřeleckých nábojů. Na okamžik vše zahalil mrak dýmu a hlíny. Současně bylo několik těl roztrháno na kusy. Desátník však, ač také raněn, dosud ještě táhl raněného Němce za sebou k lesu.

Zahřměla nová salva a návrší rvaly výbuchy min a granátů. Šedý dým zahalil celou výšinu a když se rozplynul, bylo vidět jen desátníka, skrytého v silničním příkopě. Z Němce nezůstalo více než několik krvavých hadrů.

„Kati aby to sprali!“ kábonil se velitel oddílu, jenž celý boj sledoval dalékohledem. „Toho kluka tám nemůžeme nechat! Halo, sanitáci, kdo se pokusí o jeho záchranu?“

„Já, pane poručíku,“ bez jakéhokoliv rozmýšlení se přihlásil Břečka.

Velitel se podíval na mladého muže a tvrdý výraz v jeho obličejí nějak změknl.

„Dobrá, jdi tedy, buď ale opatrný, není to zrovna lehký úkol.“

Od lesa bylo k místu, kde ležel raněný desátník, dobrých 200 metrů a tento prostor byl bedlivě hlídán nepřátelskou pozorovatelnou.

Břečka se pokřivoval a vyrazil kupředu. Šťastně doběhl až k raněnému, ale tu se již strhla pekelná palba. Granáty se trhaly na cestě až k lesu a vyhazovaly do vzduchu sloupky hlíny a kamení. Břečka se sklonil k raněnému a zručně mu

obvázal krvácející ránu. Potom jej uchopil na záda a ubíhal se svým břemenem k lesu. Cosi jej štíplo do ucha a teplý pramének krve mu stékal po šíji. Současně zahřměl výbuch granátu a Břetka klesl k zemi. Zachvátila jej mdloba, ale jen na okamžik. Znovu se vzb chopil a otřel krvácející ruku. Hůře bylo s desátníkem. Tomu vnikla střešina do boku a hluboká rána velmi nebezpečně krvácela. Na obvaz nebylo času. Břetka sebral poslední síly, uchopil omdlelého do náruče a vrhl se k nedalekému lesu. Ještě skok — dva a skryl se v lesní houšti. Pojednou zahřměl nový výbuch. Skoro současně se ozval silný výkřik. Mohutný sloup dýmu se vyvalil vysoko nad stromy a pod touto temněšedou příkrývkou padla k zemi dvě mladá těla. Desátník byl mrtev a Břetka se válel v kaluži krve — bez nohou.

Tak jej tam našla sanitní služba a v bezvědomí ho dopravila do ošetrovny.

Snad jej někdy uvidíte belhat se o dřevěných holích. Jeho dobrý kamarád Vláda Hybler říká, že jej posledně viděl už po květnové revoluci v osvobozené republice. Měl jednu protézu, té druhé se však nijak nemohl dočkat. Je to mladý hezký muž, a jistě jej nebudete jenom litovat, ale slíbíte svou pomoc všem těm chudákům, kteří se dovedli obětovat z lásky k vlasti a ke svým kamarádům.

*

Jiří Hrouda pobyl u trénu mimo přední linii přesně celé dva dny. Třetího dne, když výkonní rotmistři za svtání dopravovali s kuchaři stravu do zákopů, Jiří sebral svou hůl a šel také. Bylo vidět, že ho to tam táhne jakousi neodolatelnu mocí. Šel vesele a snažil se, aby co nejméně napadal na zraněnou nohu. A toho dne již zůstal u praporu vpředu, se zařazením zpravodajského důstojníka.

Boje pokračovaly den ze dne s neutuchající silou. Útok, útok, protiútok a zas útok. Dělo se tak několikráte za den. A k tomu každé chvíle ty pekelné dělostřelecké a minometné palby, po nichž nezbylo vždy nič jiného, než vysečený les, rozrytá půda, utrhané skalní balvany a hromady mrtvých těl. Nepřítel se houževnatě bránil, jako by cítil, že už brzy přijde jeho poslední hodina. Bránil se zuby — nehty, aby tu hroznou hodinu své porážky co nejvíce oddálil. Avšak vytrvalost a neohroženost ruského a československého vojáka jej bez ustá-

ni donucovala k „plánovitému“ ústupu. A tak stále ustupoval, zanechávaje za sebou jen svěží rovy vlastních padlých.

Deštům také jako by tu ani konce nemělo být. Chvillemi se vyjasní, je krásný sluneční den, ale ještě téže noci jsou vojáci promoklí až na kůži a potom už déšť trvá takřka pravidelně několik dní. Při tom všem je velmi chladno. Voják je schoulen ve svém polozaplaveném zákopu, zamazán blátem k nepoznání. Déšť je studený, potůčky vody tekou za límec, šat se lepí na tělo a studí. Plášť a ostatní výstroj vojáka vůbec nevysychá. A nad hlavou vyjí miny a dělostřelecké granáty. Kolkolem se šklebí střepiny explodujících projektilů. Tenkrát už člověk přestává být člověkem. Chvillemi voják přestává i myslet — jedná pouze jako robot, jako stroj. Z korun stromů vítr setřásá dolů kapky studené vody, velké jako hrachy, jež se hlučně rozstříkují na vojákově čepici a plášti, prosyčených naskrz vodou. Všude dole, kam jen oko spočine, všude bláto a místy je ho tolik, že povozky v něm uvázly navždy. Nad hladinou bahna trčí pouze opleny a klanice. A v tom blátě přicházejí nebo jsou dováženi na ošetřovnu ranění. Padlí, ti leží v rudém, krví zbroceném blátě, déšť do nich vytrvale buší, jakoby jejich nehybná těla chtěl úplně srovnati se zemí. Je těžko přečkat dny a ještě tížeji noci. Vy tmavé, deštivé a chladné noci, co útrap jste přinesly vojákovi na oněch rozbahněných cestách a na strmých svazích Karpatských hor!

Konečně po dvou měsících nepřetržitého pobytu na frontě došlo na některé československé jednotky — byly poslány do týlu k odpočinku a doplnění. Vlastně nemožno to nazvat doplňováním, spíše znovuorganisováním na nejvyšší stupeň sešláblych jednotek. Vždyť na př. v takovém 3. pol. praporu I. čs. brigády zůstalo těch šťastlivců, kteří se teď vraceli k zaslouženému odpočinku přesně 122. Tohle zůstalo z jednoho tisíce mužů a žen 3. polního praporu, ti ostatní byli roztroušeni daleko v Rusku po vojenských lazaretech a další zbytek, byli hrdinové, kteří spali věčný spánek pod rozmočenou kamenitou půdou Dukly.

Současně s 3. polním praporem vracel se do týlu 1. polní prapor. Ale ten zbytek, to už byli sami staří tátové — vozkové, kuchari, ševci, krejčí a všichni ti, kteří na frontě byli se svými silami u konce. 2. polní prapor byl zadržěn ještě na frontě, když jej předtím doplnili několika desítkami bojeschopných vojáků z 1. a 3. polního praporu.

Prapory odcházejí na odpočinek přes zbořený Barvínek od Krajiní Porubky. Je mírný déšť. Cesta je však místy vyježděna a silně rozblácena. Každou chvíli se pochodující kolona zastavuje, protože je někde vpředu zatarasena cesta nějakým uvázlým povozem nebo autem. Nejhorší úsek cesty, který tu Rusové pojmenovali „mostovajá“, je vydlážděn kulatými břevny, ty ale na jednom místě nahrnul před sebe traktor a teď také nemůže z místa. Je proto třeba asi hodinu čekat, než se opět cesta upraví a traktor se zase hne. Vyhnout se tu na tom místě je vyloučenou věcí, protože po obou stranách je hotové moře bláta. Jako varovné vykřičníky tu trčí vedle cesty několik opuštěných povozů, které odtud už nikdo nikdy nedostane. V jednom místě se o to pokusil ruský jezdec, sjel s cesty, ale kůň mu zapadl až do půli těla a bylo pak co dělat, aby se zvíře dostalo zase z bahna. Konečně se zase cesta uvolňuje a dva dlouhé řetězy všemožných dopravních prostředků, prohozených pěšími skupinami, se opět pohnuly a pomalu se šinou k svému cíli — jeden proud k frontě, druhý do týlu. Je slyšet jen skřípot vozů a houkání klaksonů. Vše je v pravém slova smyslu blátem nahozeno.

Zbytek čs. praporů, odcházejících na „formirovku“ minul za Krajiní Porubkou hrozně rozbahněnou cestou les, pak za sebou nechal Barvínek a octl se konečně na volné silnici, mimo bezprostřední válečné pásmo. Jaké ticho tu a zcela jiný život! Po dvou měsících neustálé minometné a dělostřelecké palby na frontě, tohle ticho se dá srovnat jedině se svátečním klidem chrámovým. Utrácenému vojákovi se najednou zdá, jakoby ani války nebylo, připomínají ji jen roviny padlých u silnice, trychtýře po leteckých a dělostřeleckých nábojích, staré, opuštěné bunkry, zpřevrácené rozbité tanky, motorová vozidla a spálená stavení. Místy na úbočích se táhnou opuštěná obranná postavení, nepřátelská i vlastní.

„Halo, chlapi,“ prorokuje bezzubý, vždy usměvavý kuchař Hudeček, „tamhle si někdo kecá rozum, že prej jdeme do týlu jen tak asi na 5—10 dní, potom že se zas vrátíme. To bych rád chtěl vědět, co by asi s touhle armádou spásy chtěli ještě dělat na frontě!“

„No to víš, ty chytřej, budou nás zrouna do bavlnky zabalovat“, odpovídá mu výsměšně vousatý táta.

„No to ne“, brání se rychle Hudeček, zatím co se shýbl pro polénko, které právě spadlo s kuchyňského povozu. „Já ří-

kám — a dal bych za to krk, — že si to budeme mazat někde až na Zakarpatskou Ukrajinu, tam nás znova zformírujou, no a to se protáhne nejmiň měsíc“ . . .

„Hele, pane generále Hudečku, jdou tohle poradit panu Svobodovi a když bude s jejich nápadem souhlasit, tak v čele slavné jejich kuchyně, proslulé hnusnou „balandou“ octnem se v stověžaté matičce Praze zaručeně nejdýl za půl století“, vyrazil šibalsky vážně vždy pohotový mladý chlapec Ruda, který odjakživa byl s kuchařem na štíru pro hrachové, fazolové nebo kroupové polévky.

„No, s tebou, ty smrade, toho už nejvíc vytrhnou“, na oko podrážděně si vyjel kuchař na Rudu. „Balanda . . . Bodejť chlapečkoví se zastejskalo po máminejch buchtách“.

A tak cesta ubíhala vesele a rychle.

K poledním hodinám dorazili do vesnice Jasliška, kde se tehdy nacházela brigádní nemocnice. Mužstvo bylo rozmístěno v chatrčích po obou stranách říčky, protékající vesnicí. Konečně po dvou měsících v chatě! Po dvou měsících voják spí opět pod střechou ve vytopené světnici, chráněn před deštěm a hlavně v jistotě, že mu každou chvíli nemůže něco spadnout na hlavu.

Druhého dne veškeré mužstvo včetně důstojníků a rotmistrů vypovědělo bezohlednou válku vším a špině. Vše šlo do báně. Je tu sprchové zařízení a „deskamera“ na oděv. Na tehdejší válečnou dobu zařízení takřka komfortní. No a účinek, ten je nepopsatelný — voják se najednou cítí jako věřící po přijímání. Konečně zas jednou bez vší!

Spolu s ostatními do Jaliska přišel také podporučík Jiří Hrouda. Cítil se už úplně zdrav, ale v poslední chvíli s jeho tváře nějak nápadně vyprchala jeho obvyklá chlapecká veselost. Jinak však byl čilý a tak se mohlo předpokládat, že se ta změna stala jen pro samé starosti, které na něho dolehly v souvislosti s prací v štábní kanceláři.

Následovaly dny odpočinku, čištění zbraní, pak se opravovaly povozy a vysprávkla úpřež. Podporučík Jiří Hrouda šel od baráku k baráku, dohlédl na mužstvo, někde si s vojáky kamarádsky porozprávěl, jinde vyběhl nedbalce, aby vyčistil záblácenou pušku.

„Tenhle Hrouda vleze všude jako stín a je všude po celé vesnici“, řekl někdo z hloučku vojáků, čistících na malém nádvoří u ohně pušky. „Eště taďy nám bude dělat vojnu“ . . .

„To víš, je mladej a už důstojníkem, tak by to chtěl někam dotáhnout“, bručel jiný.

„No no, dyť není eště konec války. Možná že za to všechno dostane konec konců kříž, ale dřevěnej“, namítl jiný.

„Krucisakra, mlčíte vy huby plechový!“ Vzpřímil se najednou od své pušky zavalitý táta a přísně se zabodl svým zrakem do nespokojenců. „Co vám udělal! Možná se vám nezdá, že máte jednu za čas přetáhnout ty vaše zablácené prskačky. To jste mohli zůstat pěkně u 2. praporu vy chytráci, tam nemusejí čistit hlavně — Hrouda je dobrej chlap, znám ho z bojů — ten se nikdy neulejval a za útoků, třebaš nemusel, byl vždy nejpřednější s autematem v rukou. Ten si ty svý hvězdy sakramentsky zasloužil.“

„No, no, dyť mu je nikdo nebere“, jako by na omluvu zase některý pronesl, ale řekl to spíše jen proto, aby se něco řeklo.

„Tak teda nekecej“, zabručel dopáleně táta, zatím co se jedním okem díval proti světlu do hlavně.

Tak ubíhaly první dny odpočinku v Jasliskách. Ale již třetího dne přišel z brigády rozkaz, podlé něhož se má z řad týlových kádrů 3. pol. praporu poslat na frontu k doplnění 2. pol. praporu 43 lidí. Jiří Hrouda dal okamžitě nastoupit veškerému mužstvu a druhého dne časné zrána v plné bojové výzbroji 43 muži opouštěli Jasliska. Zbyli tu už jen kucháři, staří vozkové a někteří výkonní rotmistři. Tak se počet příslušníků 3. polního praporu v Jasliskách ještě více ztenčil.

Podporučík Jiří Hrouda zůstal dále u těchto trosek svého praporu. Měl být nápomocen v jeho novém organisování. Tvář mladého podporučíka se však stávala den ze dne zasmušilejší. Jednou jej zavolał stranou jeho dobrý kamarád ještě z důstojnické školy a také z bojů, četař Rezek, jenž tehdy pracoval v praporem kanceláři:

„Jirko, prosím tě, co se s tebou děje“, začal, „vidím, že se každým novým dnem víc a více ztrácíš. Neboj se, mně se můžeš se vším svěřit. Vypadáš, jako by tě něco trápilo — pozoruj tě už několik dní. Sakra, kluku, snad jsi nepropadl nějakému světobolu“... snažil se jej přivésti do dobré míry.

„Ale podívejme se, na co ty ještě nepřiđeš. Jen se nestarej, nic to není — obyčejné vojenské starosti, nic víc“, uhýbal Hrouda.

„Podívej se, ty chytráku, tohle můžeš říkat tomu kdo tě nezná. A já tě poznal ještě v důstojnické škole. Nemyslíš, že

tam bylo také dost starostí? Kosík, ten nejen že nám uměl dělat nohy, on přímo žil pod dojmem, že každý jeho chlap ve škole má mozek jako gramofonovou desku, na kterou se dá všechno nahrát a nahučet. Však pamatuješ ty bezesné noci a dny přepěchované učením v třídě a polním vojenským výcvikem. Nebylo ani času, aby se chlapečci najedli... Luck, Stecova, Fundoaja — tam to všude bylo. Ale tys tenkrát byl pravým opakem dnešního zakaboněného podporučíka Hroudy. Jen si vzpomeň na tu černovlásku Maryšku v Stecové — měla oči jako trnky“...

„Máš pravdu,“ rozpomínal se pomalu Hrouda, „Kosíkova škola v Stecové a Fundoaja — dnes mi to připadá jako krásný sen. Byl to úplně originelní život. Zvláštní život vojáka mimo svět ostatního lidstva. Život tvrdý, ale zajímavý a krásný“...

„Nu a cožpak dnes neprožíváme totéž?“ navazoval četař. „Je to něco právě takového, jenom že je to dnes ve větším měřítku a pravdivější. Dnes žijeme opět tvrdý, ještě mnohem tvrdší život a válčíme, jsme zapojeni do obrovského válečného kolosu, který přináší svobodu naší vlasti. Tak proč se teda tak mračíš“...

„Vidíš, to je právě to... Válčíme, ale mně se pořád zdá, že to příliš zbytečně dlouho trvá. Chtěl bych zas už do zákopů, tam aspoň vidíš, že se něco dělá, tady nic!“

„Však se tam ještě dostaneme, o to se neboj. Jen co náš prapor trochu vyzáplatujou... Pak do toho ještě jednou uhdíme a jsme v Praze, v svobodné, krásné matičce Praze“.

„Kdyby to už brzy bylo. Ani nevíš, Josefe, jak po tom toužím. A až to jednou bude, zůstanu už navždy v Československu. Vezmu pak k sobě také rodiče a založím si nový život v novém domově“, zatoužil Hrouda.

„To si také ale budeš muset do toho nového života nejdřív najít nějakou krásku — a těch je v Čechách dost“...

„Na co ty nepřiđeš. No, ale co bych to tobě neřek‘ — o tu krásku by ani nešlo, tu už mám, zůstala tam doma na Volyni. A možná — možná, že také přijede s rodiči za mnou. Je to rozkošné, hodné děvče. A má mne ráda, jenže“...

„No copak Jirko, jenom ven s tím“, vybízel četař.

„Tak teda“, začal Hrouda a podíval se odevzdaně do teplých zraků svého kamaráda. „Viš, má mne hodně ráda. Často mi psala na frontu, pak na chvíli přestala. Nevěděl jsem proč. Potom jsem byl raněn. Odvezli mne do Ruska na léčení a

když jsem se vracel z lazaretu k jednotce, zajel jsem domů, tak na skok. Sešel jsem se tehdy i s ní. Ale tenkrát to tam doma nějak špatně klaplo. Nevím ještě ani dnes či vlastně vinou se to stalo. Matka mně říkala "... Vtom se Hrouda odmlčel, protože právě přicházel voják, spojka praporeční kanceláře.

„Pane podporučíku, máte se ihned dostavit na štáb. Čeká vás náčelník štábu nadporučík Repčín“, hlásil voják.

„Co chce, nevíš?“ vyzvídal Hrouda.

„Nevím, ale je tady z fronty spojka od 2. praporu s nějakým rozkazem, snad od štábního kapitána Sedláčka.“

„Tak mi něco říká, že asi už půjdu k 2. polnímu praporu. Půjdu ale rád.“ A odcházej, Hrouda ještě doplňoval: „To ostatní ti, Josefe, dopovím až někdy jindy. Nazdar!“ Četař Rezek stál opřen o dřevěný plůtek a dlouho se díval za odcházejícím Hroudou. Pak odešel do kanceláře, ale v myšlenkách měl stále ještě Hroudův obraz a v uších mu zněla jeho slova. „Dobrý, celý chlap, tenhle Hrouda,“ říkal si v duchu. „Touží nedočkavě po svobodě Československé republiky, zdá se mu, že válka příliš dlouho trvá a proto touží po zákopech a po boji. Má doma lásku a říká, že mu to tam nějak špatně klaplo. Ale co, co špatně klaplo? Snad rodiče brání, nebo se s ní něco stalo — kdo to může vědět? Snad to ani on sám všechno dobře neví, tak to alespoň nějak nejasně říká. A přesto žije v naději, v pevné víře, že se dočká lepšího zítřka ve svobodné republice a že se v té republice zase sejde se svou volyňskou láskou. A pro to všechno jde rád do zákopů a do boje, ví, že osvobození vlasti stojí za to.“ Četař Rezek pak čekal, že s Hroudou ještě promluví, třeba před jeho odchodem na frontu. Myslel, že Hrouda mu řekne to, co ještě nedopověděl. Chtěl s ním o všem kamarádsky promluvit.

Hrouda však už nedopověděl to, co začal. Dobře hádal — byl volán na frontu k štábu 2. polního praporu, kde tehdy právě zuřily nejtěžší boje. Druhého dne se se všemi v kanceláři rozloučil, poděkoval hospodyni a hospodáři a odcházel. Při odchodu se ještě dlouze zadíval na tátu Hovorku, výkonného rotmistra velitelské čety, a povzbudivě řekl:

„Však my se ještě sejdem. Tak mi to připadá, že jdu od vás k 2. polnímu praporu jenom tak pohostinsky. Tož buďte zdraví a nazdar!“ A za Hroudou se zavřely dveře.

Pod okny zahučela „Dočka“ a Hrouda odejel. Bylo to 15. listopadu 1944.

*

2. polní prapor zaujímal tehdy frontový úsek nedaleko Nižního Komárníku. Celé dny a noci trvaly deště. Boje se stávaly každým dnem urputnější. Dělostřelecké a minometné palby, útok za útokem — to bylo na denním pořádku československých jednotek. S německé strany naproti tomu následovaly stále častější a prudší protiútoky a minometné a dělostřelecké přepady. V té době hlásil se u 2. polního praporu také podporučík Jiří Hrouda. S neskrývanou radostí jej přivítal velitel praporu škt. Sedláček, jenž si Hroudu oblíbil ještě za prvních bojů.

Sněhové plískanice, střídané deštěm, stále trvaly. Bojové akce na úseku 2. polního praporu nepřestávaly.

Nastal 17. listopad 1944. Pochmurné uplakané počasí. Na úseku 2. polního praporu se dějí přípravy k větší akci. Brigádní rozkaz zní: Za každou cenu vzít Bezejmennou kotu! Velitel praporu škt. Sedláček uděluje ještě poslední rozkazy. Telefonní ústředna je nepřetržitě v plném provozu. To štáb praporu je ustavičně ve spojení s rotami, dělostřelectvem a minometnými oddíly. Vše je s vteřinovou přesností připraveno, rozpočítáno, vše se děje plánovitě, promyšleně. Zdá se, že toto vojenské těleso je nějakým elektrickým strojem, který se dá pouhým stisknutím knoflíku libovolně ovládat.

Hodina vyrazení se loudavě blíží. Velitel praporu dívá se ještě naposledy na velkou hodinovou ručičku, která se líně pohybuje po ciferníku. Vtom ale už kdesi vzadu zahřměla z palebných postavení vlastní děla a minometry. Salva za salvou se střídají, až konečně splývají v jediné pekelné hromobití. Německé zákopy a bunkry jsou po několika vteřinách úplně zaplaveny tmavým dýmem. Laikovi by se zdálo, že kóta bude za půl hodiny úplně smetena. Je vidět, jak se vysoké jedle nad německými zákopy kácí, jsouce yrvány i s kořeny nebo v půli přerazeny jako nepatrná obilní stébla. Sloupy dýmu stoupají vysoko nad kotou a splývají se šedou oblohou. Z německých zákopů se přestalo střílet, odpovídají už pouze jejich minometry a dělostřelectvo, které však pro chaos ve vlastních zákopech nemá jednotného cíle a střílí se jen nazdarbůh.

Československá palba trvá takto celé půldruhé hodiny a před zakončením se stává ještě mohutnější. Nakonec pak už

je také viditelný jakýsi pohyb v německých zákopech. To někteří Fricové vyskakuji ze zákopů, aby prchli z palebného ohně. Toho využívá velitel 2. polního praporu a dává rozkaz k výpadu.

O Bezejmennou kotu se již válčilo několik dní předtím, avšak bezvýsledně, třebaže si tyto boje vyžádaly značný počet raněných a mrtvých hochů. Dnes je proto velitel pevně rozhodnut a nařizuje:

„Chlapi, držte se! Buď vezmeme kotu, anebo tady všichni zůstaneme! Vpřed!“

Rojnice se hnuly a jako jediný řetěz se vytrvale táhly pod strmý vrch za praskotu nepřátelských min a dělostřeleckých granátů. Sem tam někdo klesl k zemi, ale přesto se jde vpřed. Tentokrát jdou do útoku všichni — jdou pěší роты, zákopníci, vozkové, kuchaři, jde ze štábu podporučík Hrouda, jde i sám velitel praporu škt. Sedláček.

Rojnice jsou již těsně před německými zákopy. Vlastní dělostřelecká a minometná palba rázem přestala, zato ale německá nabrala síly a donutila útočící na okamžik k zalehnutí. Toho využila nepřátelská pěchota a zčásti se jí podařilo opět vniknout do původních zákopů.

„Vpřed!“ zahřměl velitelský hlas.

„Urrá!“ následovalo vzápětí a rojnice se opět vrhly k zákopům. Odtud však už německé automaty a kulomety začaly šlehat prudký oheň. Současně byly vrženy z nepřátelských zákopů ruční granáty.

Hrouda si pojednou všiml dobře opevněného a účelně ve skále umístěného nepřátelského bunkru, odkud těžký kulomet bez ustání chrlil olovo a chránil tak na Bezejmenné kotě celý úsek nepřátelského obranného postavení. Dlouho se nerozmýšlel a plížením se dostal hodně před rojnici. Pak se jako střela vymrštil a prudce vrhl do bunkru ruční granát. Kulomet rázem umkl.

„Urrá!“ vzkřikl ještě Hrouda, ale vtom vojáci, kteří jej následovali do německých zákopů, zahlédli, jak se najednou po ohlušujícím výbuchu skácel k zemi a pak se ztratil v černém dýmu.

„Urrá!“ následovalo naposledy ještě v rojnicích 2. polního praporu a chlapeci se vrhli do zákopů na zbývající Němce.

Kota byla dobytá. Němci přehli ve velkém nepořádku a v zákopech zanechali velké množství zbraně a munice. Vítě-

zové okamžitě obsadili dobyté zákopy a snažili se zajistit kotu před eventuálním nepřátelským protiútokem. Telefonisté již také táhli na Bezejmennou kotu telefonickou linku.

A zatím sanitáři sbírali raněné. Těsně u německého, nyní dobytého bunkru, našli Hroudu. Ležel v tratolišti krve v bezvědomí a — bez nohy.

Velitel praporu dal okamžitě podporučíka Hroudu dopravit na ošetrovnu do Barvínku. Sám pak přišel ke zbytku štábních důstojníků a bez jakéhokoliv úvodu a vysvětlování řekl:

„Do téhle doby jsme tu kotu jmenovali Bezejmennou, od dnešního dne se kota jmenuje Hroudovou. Kota Hroudova, ano, on má na jejím dobytí největší podíl, on také svým hrdinským činem zachránil celé desítky našich vojáků, které by byl jinak zhltl ten prokletý německý kulomet.“

Hrouda byl dopraven na ošetrovnu, ale velká ztráta krve tak oslabilo mladé tělo, že již nenabyl vědomí. Lékaři hned na první pohled pochybovali o jakémkoliv záchraně, třebaže se snažili učinit vše, co jen bylo v jejich moci.

Druhého dne konečně Hrouda otevřel oči, ale ještě téhož dne skonal. Po mladém hrdinovi zůstali jen starí rodiče, milované děvče a — kota.

Pochovali ho u Barvínku, na hranicích osvobozené vlasti, na téměř hřbitůvku, kde byl uložen k věčnému spánku generál Sázavský.

Týden nato došel na štábní kancelář 3. polního praporu dopis z Volyně. Byl adresován na velitele praporu. Posílala jej Hroudova matka. Rozpečetili jej a četli:

Pane veliteli,
nevím co to znamená, že jsem již delší dobu nedostala dopis od svého syna Jiřího Hroudy, který se nachází u Vaší jednotky. Prosím Vás snažně, sdělte mi, co se s ním děje, budu Vám zavázána velikými díky.

A ještě Vás jako matka prosím — dejte na něho pozor a napomeňte ho někdy. Je mlád a často příliš unáhlený. A já ho mám tak ráda. Děkuji Vám.

A. Hroudová.

Ubohá česká volyňská máma! Nevěděla, že údělem právě těch největších hrdinů nejčastěji bývá — zůstat na poli boje a že válečná vítězství se zakládají právě na takových synech národa, jakým byl její Jirka.

A MNOZÍ NEDOŠLI...

Po uplynutí jednoho měsíce byly československé jednotky zčásti doplněny jednak zakarpatskými Ukrajinci, jednak slovenskými partyzány, kterým se podařilo přejít frontové pásmo. Tehdy už byli Volyňáci u všech jednotek v mizivé menšině, protože tisíce z nich u Dukly padlo a tisíce bylo raněno. Zůstala z nich jen jedna třetina. A ta zbývající třetina znovu táhla dále na Slovensko do nových bojů, aby dobojovala započatý boj a aby se pomstila za padlé kamarády.

Nově zorganizované jednotky táhnou teď směrem na Ladomírovou a dále po tuhých bojích ve směru Zborov-Prešov-Kežmarok-Lipt. Hrádok a opět se zastavují na delší dobu před Lipt. Sv. Mikulášem. Němci jsou zde opět silně opevněni a zajistili si předem velmi výhodné posice.

Lipt. Sv. Mikuláš, Žiar, Smrečany! To jsou jména, která nikdy nevyumizí z paměti těm, kteří se tu zúčastnili bojů a kteří je šťastně přežili. Možno říci bez přehánění: je to taková Dukla v malém.

A znovu se tu zjevují celé řady jmen volyňských Čechů, kteří se v těchto bojích svým hrdinstvím vyznamenali a přinesli na oltář vlasti své životy, kteří dali vše, co jen může vlast a národ žádat od svých nejlepších synů.

Tak bylo u pěších jednotek. Volyňští krajané byli však velmi početně zastoupeni nejen zde, ale stejně i u dělostřelectva, v tankistech, u minometů a u všech ostatních útvarů, které tvořily armádní sbor československých vojsk v SSSR. Všude také prodělávaly stejně těžké boje a Volyňák z těch bojů vždy a za všech okolností vycházel s čistým štítem oddaného a obětavého vlastence. Všechny ty boje a všechny ty jejich činy na bojištích i v klidnějších dobách výmluvně do-

kazují, že volyňští Češi jsou z těch, kteří právě v těch nejtěžších chvílích svou vlast — nezradili.

Když padl Lipt. Sv. Mikuláš, československé jednotky se probjovaly dále na Moravu a konečně v květnu už vítězně pochodovaly ulicemi svobodné stověžaté matičky Prahy. Tady byli Volyňáci konečně u cíle. Velká většina z nich Prahu dosud neviděla. Není proto divu, když mnohemu otrlému bojovníku změklo tvrdé srdce a v oku se zaleskla slza. Byly to slzy nesmírné radosti a také slzy vyvolané vzpomínkou na ty kamarády, jejichž hroby tam v dáli hustě tečkují těžkou, dlouhou cestu do vlasti a kteří se teď nemohou společně se svými kamarády těšit z onoho velikého historického okamžiku. A těch volyňských šťastlivců tehdy procházelo svobodnou Prahou stěží tak 20 procent celkového počtu zúčastněných v bojích o Duklu a na Slovensku. Ostatní to jsou ti, které snad nyní každého dne potkáváte na ulicích, jak vyfukávají svou protézou monotonní píseň šedých dnů, nebo ti, kteří si ještě dlouho pobudou v nemocnicích, nežli budou úplně uzdraveni. Ale jsou to především hrdinové, před jejichž skromnými opuštěnými rovy v tiché úctě smekne a pokloní se každý dobrý opravdový československý vlastenec. To jsou všichni ti, kteří dojit nemohli a kteří — nezradili.

ZÁVĚR

Vím už napřed, že mnohý čtenář, znalý historie a života volyňských Čechů anebo účastník bojů na východní frontě, si řekne, že touto knihou nebyl dost vyčerpán materiál, který by mohl být dokonalým obrazem československé větve, žijící již osmdesát let v zahraničí. Tak na př. že tu byla jen nepatrná zmínka o volyňských Češích, kteří válčili na západní frontě. Odpovídám: O těch bude jistě jednou vyprávět někdo povolanejší. Dále tu může přijít v úvahu výtku, že v knize není větší počet obcí, zakládaných volyňskými Čechy. Stalo se tak proto, že tu byla sledována snaha zachytit celkový životní vývoj volyňských Čechů, nikoliv život krajanů v jednotlivých obcích, jichž v poslední době bylo na Volyni přes 120. Totéž platí o jednotlivých osobách i o bojích o Duklu. Ale kolik takových dějů by bylo třeba popsat, počínaje Duklou a konče Moravou, kolik obrázků o hrdinství volyňských tankistů, automatčiků, dělostřelců a o všech těch hrdinech dosud veřejnosti neznámých! Vždyť konec konců těch několik málo obrázků není právě nejlepších a byly vzaty jen namátkou. Také to nebyli největší z hrdinů. Na jiných úsecích fronty byly zase jiné boje, jiní hrdinové, ale vždy dobří vlastenci a udatní vojáci. Dnes je také těžko klasifikovat, zda bylo menší hrdinství obyčejného kuchaře, který padl v otevřeném poli cestou, když nesl do přední linie hladovému a promrzlému mužstvu teplou stravu, nebo hrdinství důstojníka, který padl v zákopě za nepřátelského protiútku. Tak by se dala napsat celá kniha o každém jednotlivci, který se zúčastnil bojů na východní frontě, a stejně by se mohlo vyprávět o těch, kteří vše přežili bez úrazu, jako o všech raněných a mrtvých. Jaké množství materiálu by dali všichni ti mrtví hrdinové, o tom se možno velmi dobře přesvědčit z přiloženého, daleko ne-

úplného seznamu padlých. Bezpečně možno říci o všech těch, kteří válčili u Dukly, u Moravské Ostravy a u Liptovského Sv. Mikuláše: byli to lidé, kteří se velmi zblízka dívali smrti do očí.

Nyní žije tento nepatrný zbytek volyňských vojáků ve svobodné vlasti a právě tak jako příslušníci jiných československých menšin, nacházejících se odedávna v zahraničí, snaží se založit nový život v osvobozené Československé republice, tam, odkud jejich předkové před osmdesáti lety odešli na Volyň. Toto jejich odedávna již projevované přání je právě nyní posilováno vědomím, že se mohou zúčastnit budování obnovené Československé republiky a že se tak stanou bezprostředními ochránci její svobody, za niž bojovali i se zbraní v ruce po boku hrdinné Rudé armády a za niž tisíce nejlepších volyňských hochů položilo životy a ztratilo své zdraví.

S jakou láskou se tito lidé opět vrací na českou půdu, kterou kdysi opustili jejich dědové, a jaké občany v nich nachází nová svobodná republika, bylo výstižně řečeno proslovem na národní pouti ve Stadicích roku 1945, kde byla toho dne odevzdána do opatrování (národní správy) právě volyňskému Čechovi půda, která kdysi patřila českému knížeti Přemyslu oráči. Proslov, jež tehdy měl rovněž jeden z volyňských krajanů, podporučík J. V. Rejzek, doslovně zněl:

„Drazí přátelé!

Jsem poslán jako zástupce Oddělení osvěty vojenské skupiny „Za-tec“, která sestává z příslušníků zahraniční armády, a to výhradně z volyňských Čechů, abych tu především poděkoval za čest, které se nám vojákům, volyňským Čechům dostává tím, že je jednomu z našich odevzdána do opatrování historicky cenná půda, půda, která je majetkem českých králů. Pro nás, Volyňáky, je to zvláště radostná událost. Jednak tím, že jsme o této Přemyslově půdě a o onom pověstném lískovém keři čítávali tak často u nás na Volyni ještě jako žáci obecních mateřských škol v čítankách, a pak — na což jsme nanejvýš hrdí — že náš boj za osvobození republiky je plně oceňován českým národem, který nám důvěřuje a dává do našich rukou k opatrování to, co je každému dobrému Čechu nejmilejší, nejdražší a nejposvátečnější.

Věřím — a mám k tomu podstatné důvody — že vojn Tvrďý naše naděje v něj kladené nezklame, protože všichni volyňští Češi vyrostli v tvrdé práci a prošli tvrdou školou života. Prodělali ještě za carského režimu v Rusku i za neblaze proslulé vlády Beckovy v Polsku ty nejhorší odnárodňovací kampaně, ale svoji mateřštinu, svou krásnou českou řeč si uhájili a když zavolala doba, jako jeden muž chopili se zbraně, aby pomohli drahé vlasti z drápů jejího odvčkého nepřitele.

Je tomu jen několik měsíců, co tisíce našich volyňských hochů
tilo naši vlasti daň krve — tisíce našich nejlepších vojáků padlo, tisíce
jich bylo zmrzačeno a na Volyni zůstalo tisíce sirotků. Ano, ten kdo
válčil v našich řadách po boku slavné Rudé armády, ten jistě nejlépe
zná cenu, za jakou byla vykoupena naší republiky svoboda a ten také
v budoucnu nejlíp dokáže každou píď této vybojované země za všech
okolností uhájit před jakýmkoli vetřelci.

Historie je spravedlivá a je to přímo symbolické, že dnes se zase
vrací na tuto půdu po dlouhých letech Čech, jehož předkové byli právě
z tohoto kraje před osmdesáti lety vytlacem německou rozpínavostí do
ny. A cizina nepřijala nikoho jako hosta, byla krutá a neúprosná.
Mnoho hořkých slz prolili tyto naši vystěhovalci, mnoho krvavého potu
je stála námaha, než se jim dostalo první odměny v podobě skývy
chleba. Dnes přichází sem do Stadic, na tuto krev vykoupenou půdu
Čech. On také přichází zároveň do českého pohraničí, aby doplnil před-
ní stráž naší drahé Československé republiky a my, volyňští vojáci, pev-
ně věříme, že zde svůj úkol splní i jako dobrý volyňský hospodář,
i jako dobrý volyňský voják.“

SEZNAM PADLÝCH VOLYŇSKÝCH ČECHŮ ZA POSLEDNÍ VÁLKY

(Nezvěstní nejsou v tomto seznamu uvedeni.)

Volkov

1. svob. Styblik Emanuel	12. voj. Jirkovský Josef
2. voj. Blíml Josef	13. voj. Nekvapil Václav
3. voj. Novotný Petr	14. voj. Simoniček Pavel
4. voj. Kijevský Josef	15. voj. Holeček Vladimír
5. voj. Sulc, Bohumil	16. voj. Perníček Petr
6. voj. Hrušička Jaroslav	17. voj. Borovský Vladimír
7. voj. Koráb Jaroslav	18. voj. Milický Václav
8. voj. Sova Václav	19. voj. Kadavý Josef
9. voj. Štorek Jaroslav	20. voj. Pohraničný Ondřej
10. voj. Kijevský Vladimírovič	21. voj. Novotný Josef
11. voj. Klicpera Daniel	

Ploska

1. voj. Formánek Jan	11. voj. Zíval Václav
2. voj. Terner Vladimír	12. voj. Sprync Vladimír
3. voj. Křenčil Josef	13. voj. Stěpánov Josef
4. voj. Šatava Josef	14. voj. Voráček Josef
5. voj. Menčík Alexandr	15. voj. Voráček Vladimír
6. voj. Pilný Václav	16. svob. Jelínek Vladimír
7. voj. Runza Josef	17. voj. Mašota Josef
8. svob. Rousal Josef	18. voj. Kobbaba Vladimír
9. voj. Rousal Vladimír	19. voj. Nedbálek Antonín
10. voj. Haltuch Josef	20. voj. Kubový

Kněhynky

1. voj. Vysoký Václav	4. voj. Holý Vladimír
2. voj. Zemánek Josef	5. voj. Novák Miroslav
3. voj. Vachulka Rostislav	6. voj. Melich Vladimír

7. voj. Malíř Antonín	11. voj. Chromý Vladimír
8. voj. Michek Vladimír	12. voj. Valenta Václav
9. voj. Machač Vladimír	13. voj. Krupka Vladislav
10. voj. Curda Václav	14. voj. Miler Josef

Kopče

1. voj. Cejka Václav	8. voj. Komárek Vladimír
2. voj. Gajgr Josef	9. voj. Pícek Josef
3. voj. Loukota Václav	10. voj. Zitko Ferdinand
4. voj. Zitko Jaroslav	11. voj. Adolf Alexandr
5. voj. Dofek Alexandr	12. voj. Hoták Václav
6. des. Čech Václav	13. rtm. Fořt Vladimír
7. voj. Loukota Feodor	

Semiduby

1. voj. Fícek Václav	7. voj. Grunt Antonín
2. čet. Kačer Václav	8. voj. Sejval Matěj
3. voj. Mencl Jaroslav	9. voj. Peterka Vladimír
4. čet. Stranský Alexandr	10. voj. Sejval Václav
5. voj. Efler Vladimír	11. des. Mejval Vladimír
6. voj. Ajgl Vladimír	12. des. Novák Václav

Noviny

1. voj. Fidranský Josef	9. voj. Šavel Václav
2. voj. Synek Antonín	10. čet. Sochora Alexandr
3. voj. Synek Josef	11. voj. Krámský Václav
4. voj. Lešák Antonín	12. ppor. Pospíšil Jan
5. ppor. Svítek Bohuslav	13. des. Olšák Josef
6. voj. Miler Josef	14. švob. Styblík Mikolaj
7. voj. Synek Václav	15. voj. Kučera Alexandr
8. voj. Lešák Václav	16. voj. Šavel Josef

Dorohostaje - Máslenka

1. voj. Šána Vladimír	7. čet. Hana Pavel
2. voj. Vaník Václav	8. voj. Mistr Václav
3. voj. Doležal Václav (švob.)	9. ppor. Ponikelský Rostislav
4. ppor. Doležal Vladimír	10. voj. Síbr
5. rtm. Červjak Mikuláš	11. voj. Doležal Vladimír
6. voj. Pleskot Josef	

Novokrajev

1. rtm. Kliment Alexandr	4. voj. Jeníček Emil
2. des. Sebek Václav	5. voj. Kolář Emil
3. voj. Janoušek Vladimír	6. voj. Vegricht Jaroslav

7. voj. Svěčený Antonín
8. voj. Velek Emil

9. voj. Kolář Josef

Vilhelmovka

1. voj. Hokeš Jaroslav
2. voj. Kyselka Josef
3. ppor. Hokeš Antonín
4. voj. Kačírek Antonín
5. voj. Krajdl Josef

6. voj. Tlustý Vladimír
7. voj. Hybler Václav
8. voj. Hybler František
9. voj. Svatuška Josef
10. voj. Dvořák Václav

Skliň Česká

1. voj. Krajdl Vladimír
2. svob. Krajdl Václav
3. čet. Slegr Vladimír
4. voj. Zárybnický Josef

5. voj. Zárybnický Václav
6. voj. Pirožek František
7. voj. Gulč Alexandr

Skliň Dvůr

1. voj. Pichrt Mstislav

Dlouhé Pole

1. voj. Haltuch Josef
2. voj. Zíval Václav
3. voj. Šprync Vladimír
4. voj. Štěpánov Josef
5. voj. Voráček Josef

6. voj. Voráček Vladimír
7. voj. Jelínek Vladimír
8. voj. Mašota Josef
9. voj. Kobbaba Vladimír
10. voj. Nedbálek Antonín

Malín

1. ppor. Kubiček Václav
2. ppor. Omelčuk Tolja

3. voj. Minaříková Loňa
4. voj. Drbohlav

Sviščov

1. voj. Lipavský Vladimír

Moskovština

1. ppor. Valenta Antonín
2. ppor. Linha Václav
3. ppor. Linha Jaroslav
4. des. Kočí Josef
5. voj. Zedník Bohumil
6. voj. Maršík Vladimír

7. voj. Spatenka Vladimír
8. svob. Málek Vincenc
9. voj. Krob Josef
10. voj. Marek Emil
11. voj. Zedník Jindřich
12. voj. Zďárský Václav

Malovaná

1. voj. Rudolf Alexandr
2. voj. Pokorný Antonín
3. voj. Vokáč Josef
4. voj. Linha Václav

5. voj. Zajíc Jaroslav
6. čet. Prošek Antonín
7. voj. Stehlík Alexandr

Kvasilov

1. voj. Serefuk Antonín	11. voj. Krbec Jaroslav
2. voj. Blažek Alexandr	12. voj. Krbec Václav
3. voj. Pecháček Jindřich	13. voj. Horna Antonín
4. voj. Jojar Josef	14. voj. Maxa Antonín
5. voj. Tomáš Jindřich	15. ppor. Srb Vladimír
6. voj. Tomáš Alexandr	16. voj. Ouzký Mikuláš
7. voj. Jansa Vladimír	17. voj. Martínek Josef
8. voj. Dlouhý Václav	18. voj. Martínek Václav
9. voj. Rigl Antonín	19. voj. Novotný Antonín
10. ppor. Tomáš Teofil	20. voj. Veselý Václav

Podlisky - Novostavce

1. voj. Svěcený Emil	5. voj. Zahradník Bohumil
2. svob. Chomický Vladimír	6. voj. Kubáček Václav
3. voj. Schovánek Antonín	7. voj. Ledvína Josef
4. voj. Mosil Jan	

Jezírko

1. voj. Majovský Bohumil	3. voj. Lígr Antonín
2. voj. Tomrlík Josef	4. voj. Kříž Antonín

Křemeneč

1. voj. Sváb Stanislav

Buderáž

1. voj. Lingr Vladimír	5. voj. Vyhnálek František
2. voj. Balada Josef	6. voj. Kubežník Václav
3. voj. Novotný Josef	7. voj. Mrázek Štěpán
4. voj. Janda Antonín	8. voj. Solil Jaroslav

Buršovka

1. rt. Chocholouš Alexandr	5. ppor. Umlauf Josef
2. voj. Altman Josef	6. rt. Nevečerel Evgen
3. voj. Pelant Jaroslav	7. des. Slanina Jiří
4. ppor. Blížil Josef	

Zolotijev - Verchovsk

1. Zichová Anna	4. voj. Horna Vladimír
2. voj. Hejda Vladimír	5. voj. Madík Josef
3. voj. Tomsa Josef	6. voj. Vegrícht Antonín

Smolárna

1. voj. Mendlík Josef	4. voj. Mazilkin Vladimír
2. voj. Pláček Václav	5. voj. Chomický Vladimír
3. voj. Hálek Josef	

Vrba

1. des. Janík Karel

Turkoviče

1. voj. Lucký Alexandr 3. voj. Menzl Václav
2. voj. Savický Mikuláš

Sofiovka I. a II.

1. voj. Lucký Josef 5. voj. Mašek Antonín
2. voj. Fajmon Josef 6. voj. Procházka Josef
3. voj. Plos Josef 7. voj. Kudrnáč Antonín
4. voj. Plos Václav 8. voj. Lněniček Josef

Sergievka

1. voj. Pižl Víta 3. voj. Hruška Franc
2. voj. Pižl Josef 4. voj. Behavý Vladislav

Rovno

1. des. Novák Vladimír 6. voj. Fořt Vladimír
2. ppor. Cervený Josef 7. ppor. Tůma Václav
3. ppor. Balák Josef 8. čet. Zahrádka Georgij
4. voj. Balák Vladimír 9. rtm. Krejčí Alexandr
5. ppor. Veselý Vladimír 10. svob. Krejčí Jan

Kupičov

1. voj. Příšovský Václav 14. voj. Krejbich Antonín
2. čet. Holub Jaroslav 15. voj. Legner Josef
3. des. Sulc X. 16. voj. Zitný Bohuslav
4. voj. Fiala Josef 17. voj. Pečkovský Vitold
5. voj. Baloun ? 18. voj. Mašek Jaroslav
6. voj. Brázda ? 19. voj. Kučera Antonín
7. voj. Makeš Oldřich 20. voj. Mašek Bohuslav
8. voj. Stenc Josef 21. voj. Skrámský Jaroslav
9. voj. Kozlík 22. voj. Bajer Bohuslav
10. voj. Bondarevský Měčislav 23. voj. Repka Vladislav
11. voj. Tošner Bohuslav 24. voj. Miller ?
12. voj. Ledvina ? 25. voj. Novák ?
13. voj. Procházka Jaroslav

Újezdce

1. des. Ledvina Jaroslav 4. voj. Herzan Václav
2. svob. Ledvina Emil 5. Novotný Stanislav
3. svob. Ledvina Josef 6. voj. Lev Josef

Straklov

1. voj. Cmud Emanuel 3. svob. Capek Evgen
2. voj. Kopriva Josef 4. voj. Havrilov Sergej

5. rt. Mrázek Josef
6. des. Sopin Josef
7. ppor. Pochožaj Boris
8. svob. Elisejev Boris

9. voj. Jakubovská Růžena
10. voj. Mrázková Libuše
11. des. Veverka Vladimír
12. voj. Styblík Mikuláš

Kochanka

1. voj. Kapeš Petr
2. voj. Volf Václav

3. voj. Volf Alexandr
4. voj. Braun Josef

Černý Les

1. voj. Baťa Konstantin

2. voj. Valeš Jaroslav

Lípovec - Josefín - Hušče

1. Gol Břetislav
2. Vitoch Josef

3. voj. Hlaváček Bohumil

Kliščicha

1. voj. Jesínek Antonín
2. voj. Jelínek Antonín
3. voj. Dolejš Josef

4. voj. Jesínek Václav
5. voj. Dědeček Emil

Lišče

1. voj. Chromý Vladimír

2. voj. Doležal Antonín

Teremno

1. voj. Vokráčka Josef
2. voj. Holubiček Vladimír
3. voj. Janeček Josef
4. voj. Jarolímek Václav
5. voj. Průša Josef

6. voj. Krupka Antonín
7. voj. Neehanický Josef
8. voj. Max Vladimír
9. voj. Krupka Vladislav

Libánovka

1. voj. Knop Jaroslav
2. des. Hajný Bohuslav
3. voj. Pajer Josef

4. voj. Hora Václav
5. voj. Kunášek Josef
6. voj. Hora Vladimír

Lipiny

1. čet. Růžicka Bohumil
2. voj. Růžicka Stanislav
3. voj. Myšák Jan
4. voj. Horáček Josef
5. voj. Vokáč Václav

6. voj. Kocek Josef
7. voj. Dus Václav
8. voj. Horáček Bohuslav
9. voj. Vokráčka Josef
10. voj. Řeháček Bohuslav

Chomout

1. čet. Bačevský Václav
2. svob. Votava Josef
3. svob. Lamr Josef

4. voj. Rous Antonín
5. voj. Votava Vladimír

Palče

1. voj. Moravec Vladimír

Romanov

1. voj. Juna Rostislav

Žityn

1. voj. Vegricht Antonín

2. voj. Vegricht Sláva

Hájenka

1. voj. Robl Vladimír

4. voj. Smahun Vladimír

2. voj. Salda Vladimír

5. svob. Hlaváček Antonín

3. voj. Maryška Alexandr

6. voj. Salda Jaroslav

Budky Hubinské

1. voj. Hejral Vladimír

5. voj. Svajger Josef

2. voj. Korněljuk Stěpán

6. voj. Dušek Jan

3. voj. Kelner Václav

7. voj. Kelbasa Jaroslav

4. voj. Svajgr Josef

8. voj. Vaněk Václav

Hulč - Lidava

1. Toušek Michal

11. Hurt Josef

2. Richna Jiří

12. Hóra Alexandr

3. Čile Jindřich

13. Umlauf Josef

4. Ballada Antonín

14. Beřan Vladimír

5. Odstrčil Alexandr

15. Petráník Josef

6. Čile Jiří

16. Čechák Antonín

7. Toušek Jan

17. Pluhař Jan

8. Procházka Václav

18. Šahulka Antonín

9. Toušek Sláva

19. Stárek Antonín

10. Krejčí Alexandr

Zálesí

1. voj. Průšek Josef

2. voj. Vaněk Emil

Ozerany

1. voj. Pícek Václav

5. voj. Hlaváček Bohumil

2. voj. Svítek

6. voj. Mach Antonín

3. voj. Čurda

7. voj. Čurda

4. voj. Sulc

8. voj. Albrecht Rostislav

Bakovec

1. voj. Kočka Griša

5. voj. Hoták

2. voj. Feďura Zeňka

6. voj. Čurdá Václav

3. voj. Klaban Jan

7. des. Prýmek Vladimír

4. voj. Stech Josef

8. des. Nájemník Jaroslav

Podlesice

1. voj. Vlček Peťa	4. voj. Vlček
2. voj. Kašpar	5. voj. Vlček
3. voj. Mašek Alexandr	

Ľádovka - Mstěšín

1. Klaban	7. Honek Jan
2. Tresler	8. Mareš
3. Kodeš Jan	9. Mareš Cyril
4. Kočka	10. Kabát
5. Kodeš Josef	11. Mareš
6. Zajček	12. des. Mašek Rehoř

Hrušvice (Omelanština)

1. Pěnička	4. Palla
2. Plivka	5. Štastný
3. Anděl	6. Plos

Hrabina

1. Nosek	3. Oberajtr
2. Malhous	4. Koloc

Hrušvice

1. Kočina	3. Nosek
2. Krušina	4. Kočina

Jánovka

1. voj. Hudrik

Moštěnice

1. voj. Tlustý

Špakov Malý

1. des. Kopecký

Špakov Velký

1. voj. Mandík	3. voj. Knop Ludvík
2. voj. Malý	

Novosilky České

1. voj. Kozák Pavel	7. voj. Horušický Josef
2. voj. Cmuchaček Ladislav	8. voj. Knížáček František
3. voj. Kozák František	9. voj. Havelka Antonín
4. voj. Košťák Josef	10. voj. Martinec Josef
5. voj. Kozák Josef	11. voj. Piněvský Václav
6. voj. Liška Vojtěch	

Ulbárov

1. des. Horáček Jaroslav	8. voj. Moravec
2. svob. Rezáč	9. voj. Jonáš
3. voj. Lhoták	10. voj. Moravec
4. voj. Moil	11. voj. Průšek
5. voj. Svítorka	12. voj. Bureš
6. voj. Polivka	13. voj. Najmon
7. voj. Janoušek	14. voj. Polivka

Moldava I. a II. - Ksaverovka

1. čet. Hybrant Josef	6. rtm. Tengler Josef
2. voj. Hybrant	7. voj. Vokáč
3. voj. Slanhof	8. des. Marek Antonín
4. voj. Hybrant	9. voj. Vokáč
5. voj. Janeček	

Volkov - Rohožno - Noviny

1. voj. Solar Franc	3. voj. Srp Josef
2. voj. Nimra	

Dubno

1. voj. Ventura Valentín	3. voj. Kučera
2. voj. Válek	

Stromovka

1. voj. Růžička Josef	5. voj. Markevič
2. voj. Krupka	6. voj. Svítek
3. voj. Dus	7. voj. Nechanický
4. voj. Vokráčka	

Ivaniče Nové

1. voj. Albl

Anatolie

1. voj. Kunc A.	2. voj. Stuchlý Václav

Niva Hubinská

1. des. Polák Josef	3. voj. Charouzek Alois
2. voj. Dufek	

Bludov - Hošča

1. voj. Koubek	<u>3. voj. Cepek</u>
2. voj. Kluček	

Mirotín

1. voj. Zajiček	3. voj. Strolený
2. voj. Hladík	4. voj. Zahradník

Závidov

1. voj. Koubek

Podhajce - Mlynoy - Ivanovka - Lutharda

1. voj. Rampas Václav	7. voj. Vlasák Viktor
2. voj. Maxa Vladimír	8. voj. Stroisa František
3. voj. Čaja Antonín	9. voj. Capek Josef
4. voj. Sindelář Josef	10. voj. Svítek Emil
5. voj. Svoboda Antonín	11. voj. Vyšner
6. voj. Vozňuk Josef	12. voj. Svítek

Mirohošť

1. Slégr Antonín	8. Podaný Vladimír
2. Hořenín Vladimír	9. Derfler
3. Hořenín Antonín	10. Kopta Václav
4. Boček Jaroslav	11. Diviš Jaroslav
5. Polák Antonín	12. Kalik Antonín
6. Verbovský Jiří	13. Vála Josef
7. Gryndler Josef	14. Oliva Josef

Závale

1. Jonáš Antonín	3. Kadleček Jan
2. Gregora Josef	4. Rous Antonín

Bocánovka

1. Cinert Jaroslav	2. Krejčí

Dembrovka

1. voj. Kovář Josef	5. voj. Šreka
2. voj. Bačovský Josef	6. voj. Kadlec
3. svob. Kadlec Václav	7. voj. Samec
4. svob. Václavík Václav	

Martinovka

1. ppor. Kolář Leon	3. voj. Havlíček Jaroslav
2. voj. Krěma František	4. voj. Stárek Vladimír

Ostrov

1. voj. Jakub Teofil	4. voj. Vedral Václav
2. voj. Jakub Václav	5. voj. Smahun Feodor
3. voj. Kvápil Jaroslav	

Komarovka

1. voj. Hubený	3. voj. Mikoláš
2. voj. Handl	

Hlinsko

1. voj. Průšek	10. voj. Novák
2. voj. Valenta	11. voj. Olič
3. svob. Ptáček	12. voj. Říha
4. voj. Voženilek	13. voj. Dvořák
5. voj. Kafka	14. voj. Mastný
6. voj. Zeman	15. voj. Zahradka
7. voj. Jeníček Václav	16. voj. Kačer
8. voj. Svoboda	17. voj. Pékárek
9. voj. Pavlíček	18. voj. Čížek

Ledochovka

1. Krušina Antonín	3. Svejda Vladimír
2. Horník	4. Ulrich

Boratin

1. čet. Hnídek Jaroslav	5. des. Vrzal Josef
2. des. Chladil Miloslav	6. svob. Opočenský Jaroslav
3. svob. Vlk Jaroslav	7. Opočenský
4. voj. Vlk	

Hnidava

1. des. Kendík Josef	2. svob. Albrecht Rostislav

Omelaňík

1. voj. Doležal

Luck

1. voj. Vachuda

Podcurkov

1. Lykovský	4. Svitorka
2. Ráža	5. Ketner
3. Svoboda	6. Ketner

Michalovka

1. Andrš	7. Sulík
2. Jelínek	8. Vík
3. Jelínek	9. Jersák
4. Jelínek	10. Jeřábek
5. Kubík	11. Svoboda
6. Luksa	

Zborov

1. voj. Jeřábek Josef	2. voj. Mangolt Jaroslav

Barvinek

Sokolovna v české obci Hulči na Volyni

Vnitřek spáleného chrámu - zbytky upálených malínských mučedníků

Spálený ohlív Václava Vignera, kde v plamenech našlo společný hrob mnoho malínských občanů

A. Perný, redaktor časopisu „Hlas Volyně“

J. Vlk, redaktor časopisu „Buditel“

Josef Vinařický, redaktor časopisu „Hlasatel“

Josef Foitík, redaktor „Krajanských listů“

Ppor. Josef Kazda, účastník první i druhé světové války

Josef V. Rejzek, autor knihy „Nexradili“

Na pohled nevinný snímek, ve skutečnosti účastníci výborové schůze Blaníku

Gen. L. Svoboda při vjeviku volyňských hochů

Volyňští dělostřelci prvního dne boje u Krosna

První zajatci u Krosna

Volyňáci v palebném postavení u Dukly

Volyňská děvčata-vojáci o „Malinské slavnosti“, pořádané v době voj. výcviku u Sňatyna

Žiar

Jedna z mnoha zemljank v lese u Šňatyna

*Automatčík čet. Antonín Valenta, 18letý
volyňský chlapec, posledně jmenován nad-
poručíkem, který padl na kótě Illjanova
u Lípt. Sv. Mikuláše jako dobrovolný
účastník hloubkového průzkumu. Dvě zra-
nění, 15 zabitých Němců a mnoho od-
vážných průzkumů vyneslo mu tři vá-
lečné kříže a čs. medaili „Za chrabrost“.
- Jeho otec, který bojoval rovněž v řadách
čs. vojenské jednotky na východní frontě
a který v nadporučíku Ant. Valentovi
ztratil jediného syna, žije nyní v Čechách
na Podbořansku.*

Delegace volyňských vojáků ve Stadičích

OBSAH:

Úvod	5
Na Volyňské gubernii	7
1914 - 1918	26
Vzkříšení	36
45.000 mučedníků	50
Ukřižování	53
Pod germánskou botou	66
„Blaník“	73
V předvečer velké chvíle	102
Nástup Volyňáků	104
Před bojem	108
Směr Dukla	117
A mnozí nedošli	141
Závěr	143
Seznam padlých volyňských Čechů za poslední války . .	146

KNIHOVNA ROVNOSTI

ŘADA II., SVAZEK 7.

Název knihy	<i>NEZRADILI Generační obraz vołyňských Čechů</i>
Napsal	<i>Josef V. Rejzek</i>
Obálka	<i>Jaroslav Dvořáček</i>
Vydalo	<i>Nakladatelství Rovnost v Brně, v listopadu 1947</i>
Tisk	<i>Tiskové podniky Rovnost ve Svitavách</i>
Publikace	<i>Číslo 65</i>
Cena	<i>Brožované 99 Kčs.</i>
Náklad	<i>3500</i>
Vydání	<i>První</i>

KNIHOVNA ROVNOSTI

Řada II.

předkládá čtenářům aktuální knihy dnešní doby.

Dosud vyšly tyto svazky:

1.

VLADIMÍR ILJIČ LENIN.

Stručné vylíčení života a činnosti. Podle vydání Institutu Marxe-Engelse-Lenina v Moskvě.

Stran 284. Cena vč. 75 Kčs.

2.

DĚJINY VKS(b) VŠESVAZOVÉ KOMUNISTICKÉ STRANY (BOLŠEVÍKŮ).

Redigováno komisí Ústředního výboru VKS(b). Přeložil Jar. Procházka.

Stran 344. Cena 20 Kčs. Rozebráno.

3.

ÚKLADY PROTI MÍRU.

Připravy Německa na třetí světovou válku. Napsali M. Sayers a A. E. Kahn. Z 26. vydání amerického originálu přeložil A. A. Hoch

Stran 212. Cena 75 Kčs.

4.

SLOVANSTVÍ V ČESKÉM NÁRODNÍM ŽIVOTĚ.

Sborník úvah profesorů Masarykovy university. Redigoval prof. dr Josef Macůrek.

Stran 264. Cena 90 Kčs.

5.

NIKOLA TESLA A JEHO DÍLO.

Napsal ing. Slavko Bokšan. S předmlouvou prof. dr ing. Josefa Řezníčka. Přeložili Vlasta a Jovan Čirlićovi.

Stran 244. Cena 99 Kčs.

6.

SOCIALISTICKÁ ŠESTINA SVĚTA.

Napsal děkan canterburský dr Hewlett Johnson. S předmlouvou O. Audyho. Z 21. vydání anglického originálu přeložila dr Marie Tučková.

Stran 304. Cena 99 Kčs.

*Všechny tyto knihy dostanete koupit u každého knihkupce nebo přímo
v nakladatelství ROVNOST v Brně, ulice 9. května 7.*